

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ
FAKULTETAS**

Sandra Venclovaitė

**PILIEČIŲ DALYVAVIMAS ĮGYVENDINANT ANTIKORUPCINĘ
POLITIKĄ LIETUVOS POLICIJOS SISTEMOJE: KLAIPĖDOS
APSKRITIES ATVEJIS**

Baigiamasis magistro projektas

Vadovas

Doc. dr. E. Vaidelytė

KAUNAS, 2017

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ
FAKULTETAS**

**PILIEČIŲ DALYVAVIMAS ĮGYVENDINANT ANTIKORUPCINĘ
POLITIKĄ LIETUVOS POLICIJOS SISTEMOJE: KLAIPĖDOS
APSKRITIES ATVEJIS**

Baigiamasis magistro projektas

Viešoji politika (kodas 621L22008)

Vadovas
(parašas) Doc. dr. Eglė Vaidelytė
(data)

Recenzentas
(parašas) Doc. dr.

Vidmantė Giedraitytė
(data)

Projektą atliko
(parašas) Sandra Venclovaitė
(data)

KAUNAS, 2017

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų

Sandra Venclovaitė

Viešoji politika, SMVPN 5/6

„Piliečių dalyvavimas įgyvendinant antikorupcinę politiką Lietuvos policijos sistemoje: Klaipėdos apskrities atvejis“

AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2017 m. Birželio 29 d.
Kaunas

Patvirtinu, kad mano, Sandros Venclovaitės, baigiamasis projektas tema „Piliečių dalyvavimas įgyvendinant antikorupcinę politiką Lietuvos policijos sistemoje: Klaipėdos apskrities atvejis“ yra parašytas visiškai savarankiškai ir visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

Vardas,pavardė

Parašas

Venclovaitė, Sandra. *Citizen Participation in the Implementation of Anti-corruption policy at Lithuanian Police System: Case Study of Klaipeda County*. Master's thesis in Political Science / supervisor assoc. prof. dr. Egle Vaidelyte. Kaunas: Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Research area and field: 02S.

Key words: police corruption, anti-corruption, bribery, citizenship, public.

Kaunas, 2017, 68 p.

SUMMARY

Lithuanian police actions by creating opportunities for individuals to submit complaints, applications by electronic means, to the site e-policija.lt, and carried out social promotion „Kyšis išpurvina” shaping a more open society, and the police are no longer assigned to the most corrupt institutions. The research focused on the implementation of the policy to fight corruption. The subject-matter of the investigation or the implementation of the participation of citizens in the anti-corruption policies. The object - to examine the participation of citizens in the implementation of the anti-corruption policy factors in the Lithuanian police system. Purpose to raise the three tasks: 1) the analysis of the concept of the policy, and fight corruption. 2) reveal the involvement and participation of citizens in the implementation of anti-corruption policies in the framework of the Lithuanian police and opportunities; 3) to investigate the participation of citizens in the implementation of the anti-corruption policy in the Klaipeda police and the identification of the related problems. The implementation of the tasks use the methods in the scientific literature, the method of analysis method for the analysis of legal documents, the third part of the work, subject to a qualitative interview method (questionnaire). For the purposes of scientific literature analysis method analyzes the concept of anti-corruption policy, factors influencing corruption and anti-corruption policies, as well as analyzed citizens to contribute to the anti-corruption policy, anti-corruption policy implementation disclosed problems, the scope and methods. The work is divided into three parts. In the first part of the analysis of the work of the policy factors, fight corruption, corruption affecting the Lithuanian police system. In the second part of the work to examine the factors promoting the citizens to participate in the implementation of anti-corruption policies and the real opportunity to contribute to the implementation of these policies. The regulation of the public service of education analysed anti-corruption, focuses on statutory authority of the State. The third part of the work carried out by the police to fight corruption programme in Klaipeda County, rate at analysis, methods and issues. Masters at work used in the legislation, journalistic articles, statistics.

TURINYS

SUMMARY4

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	6
PAGRINDINĖS SĄVOKOS	7
SANTRUMPOS	8
ĮVADAS.....	9
1. ANTIKORUPCINĖS POLITIKOS SAMPRATA	12
1.1. Korupcijos bruožai	12
1.2. Antikorupcinės politikos samprata	17
1.3. Antikorupcinės politikos teisinis reglamentavimas.....	23
1.4. Veiksniai sąlygojantys korupciją	27
2. PILIEČIŲ DALYVAVIMO ĮGYVENDINANT ANTIKORUPCINĘ POLITIKĄ LIETUVOS POLICIJOJE VEIKSNIAI IR GALIMYBĖS.....	31
2.1. Prielaidos ir motyvai skatinantys piliečius dalyvauti įgyvendinant antikorupcinę politiką.....	31
2.2. Piliečių galimybės prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo	36
2.3. Antikorupcinės politikos vaidmuo viešajame sektoriuje.....	40
3. PILIEČIŲ DALYVAVIMO ĮGYVENDINANT ANTIKORUPCINĘ POLITIKĄ KLAIPĖDOS APSKRITIES POLICIJOJE TYRIMO REZULTATAI	43
3.1. Piliečių dalyvavimo įgyvendinant antikorupcinę politiką problematika.....	43
3.2. Tyrimo metodologijos pagrindimas	45
3.3. Apklauso rezultatų analizė.....	46
IŠVADOS.....	57
REKOMENDACIJOS.....	59
LITERATŪRA.....	60
ŠALTINIAI	62
PRIEDAI.....	64

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

- 1 pav. Lietuvos gyventojų požiūris į korupciją
- 2 pav. Korupcijos rizikos analizės etapai
- 3 pav. Šalies antikorupecinė strategija
- 4 pav. Piliečių vaidmenys, kliūtys ir valdymo principai politikos formavimo ciklo etapuose
- 5 pav. Aktyvaus dalyvavimo ir aktyvios įtraukties požymiai
- 6 pav. Klaipėdos apskrities vyriausiojo policijos komisariato įgyvendinama antikorupecinė politika
- 7 pav. Informacijos šaltiniai, teikiantys informaciją apie policijos vykdomą antikorupecinę politiką
- 8 pav. Priežastys, dėl kurių asmenys siūlė policijos pareigūnams kyši
- 9 pav. Būdai, kuriais galima galima informuoti apie apie korupcijos apraiškas
- 10 pav. Priežastys, dėl kurių asmenys siūlė policijos pareigūnams kyši
- 11 pav. Veiksniai, kurie paskatintų gyventojus prisidėti prie antikorupecinės politikos įgyvendinimo
- 12 pav. Klaipėdos AVPK sudaromos galimybės prisidėti prie antikorupecinės politikos nuostatų tobulinimo
- 13 pav. Priemonės, kuriomis reikėtų kovoti su korupcija
- 14 pav. Vidiniai ir išoriniai veiksniai, skatinantys piliečius aktyviau dalyvauti įgyvendinant antikorupecinę politiką

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

1. Korupcija – „bet koks asmenų dirbančių valstybinėje tarnyboje (valstybės politiko, teisėjo, valstybės pareigūno, valstybės tarnautojo ir kito jam prilyginto asmens) elgesys, neatitinkantis jiems suteiktų įgaliojimų ar teisės aktuose nustatytų elgesio standartų, ar tokio elgesio skatinimas, siekiant naudos sau ar kitiems asmenims ir taip pakenkiant piliečių ir valstybės interesams“ (Lietuvos Respublikos nacionalinė kovos su korupcija 2011-2014 metų programa, 3.1 p.).

2. Korupcijos prevencija – „korupcijos priežasčių, sąlygų atskleidimas ir šalinimas sudarant bei įgyvendinant atitinkamų priemonių sistemą, taip pat poveikis asmenims siekiant atgrasinti nuo korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų darymo“ (Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas, 2 str. 1 d.).

3. Korupcija policijoje – „bet koks policijos sistemos pareigūno, karjeros valstybės tarnautojo ar darbuotojo, dirbančio pagal darbo sutartį (toliau — policijos darbuotojas), elgesys, neatitinkantis jam suteiktų įgaliojimų ar nustatytų elgesio standartų, siekiant naudos sau ar kitiems asmenims ir taip pakenkiant gyventojų ir policijos sistemos interesams, ar tokio elgesio skatinimas“ (Kovos su korupcija policijoje 2015-2017 metų programa, 4 p.).

4. Korupcinio pobūdžio teisės pažeidimas – „policijos darbuotojo administracinis, darbo drausmės ar tarnybinis nusižengimas, padarytas tiesiogiai ar netiesiogiai siekiant arba reikalaujant turtinės ar kitokios asmeninės naudos (dovanos, pažado, privilegijos) sau ar kitam asmeniui, taip pat ją priimant, kai tai daroma piktnaudžiaujant tarnybine padėtimi, viršijant įgaliojimus, neatliekant pareigų, pažeidžiant viešuosius ar privačius interesus, taip pat korupcinio pobūdžio nusikalstama veika“ (Kovos su korupcija policijoje 2015-2017 metų programa, 5 p.).

5. Korupcijos suvokimo indeksas – „kompleksinis rodiklis, leidžiantis suskirstyti pagal jų lygio vertinimą“ (Transparency international, 2016).

6. Korupcijos rizikos analizė – „tai institucijos veiklos įvertinimas antikorupciniu požiūriu ir motyvuotos išvados dėl korupcijos prevencijos priemonių toje institucijoje įgyvendinimo pateikimas“ (Estep (2011) Korupcijos prevencijos įstatymo poveikio vertinimas. Galutinė ataskaita. Vilnius, p. 22).

SANTRUMPOS

1. KPI - Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas.
2. Nacionalinė kovos su korupcija programa - Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015 – 2025 metų programa.
3. KSI - Korupcijos suvokimo indeksas.
4. STT - Specialiųjų tyrimų tarnyba.
5. LR BK - Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas.

ĮVADAS

Temos aktualumas. Lietuvoje kova su korupcija vykdoma remiantis nacionaline ir tarptautine teise. Atsižvelgiant į šiuo metu galiojančius teisės aktus, galima teigti, kad būtent teisinės bazės ir institucinės sistemos tinkamas veikimas yra pagrindinė priemonė korupcijos priežasčių šalinimui. Remiantis nacionalinės kovos su korupcija programų nuostatomis, pastebima, kad kova su korupcija vis dar išlieka prioritetine sritis, kurioje pasigendama griežtesnės kontrolės ir atitinkamos atsakomybės taikymo. Remiantis nacionalinės kovos su korupcija programos 5 punktu, galima teigti, kad korupcija yra viena iš nacionalinių grėsmių valstybei ir vienas iš pavojingiausių socialinių reiškinių, keliantis grėsmę žmogaus teisėms, demokratijai ir teisinei valstybei, iškreipiantis socialinį teisingumą, sąžiningą konkurenciją, verslo sąlygas, mažinantis ekonomikos augimą, keliantis pavojų valstybės valdymui, valstybės ar savivaldybių įstaigų stabilumui ir visuomenės morale. Siekiant nuolat mažinti korupcijos apraiškas, Lietuvos policijos sistemoje, vykdomos įvairios prevencinės priemonės. Kaip matyti iš minėtos programos nuostatų, policijos veikla vertinama visuomenėje palankiau nei 2011 metais, tačiau statistiniai duomenys nėra džiuginantys, todėl būtina nagrinėti aplinkybes, kurios galėtų pakeisti visuomenės požiūrį į antikorupcinę politiką Lietuvos policijos sistemoje. Remiantis statistiniais duomenimis, galima teigti, kad visuomenės požiūris į korupciją, atskleidžia, kad 48 proc. gyventojų, 29 proc. valstybės tarnautojų ir 30 proc. verslo atstovų korupciją laiko labai rimta problema, ir šis skaičius yra mažiausias nuo 2005 metų (2011 metais korupciją labai rimta problema laikė 67 proc. gyventojų, 39 proc. verslo atstovų ir 42 proc. valstybės tarnautojų) (Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015-2025 metų programa, 10 p.). Tokie statistiniai duomenys gali susidaryti dėl dviejų priežasčių – korupcijos mastas ženkliai sumažėjo arba pasikeitė visuomenės požiūris į korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas. Kaip matyti, pats korupcijos reiškinys yra pakitęs, korupcija siejama ne tik su turtinės naudos gavimu, todėl piliečiams gali būti sunku nustatyti ir konstatuoti, kad tam tikri veiksmai yra korupcinio pobūdžio, nes pati korupcija yra sudėtingas reiškinys, kuris gali daryti neigiamą įtaką daugeliui sričių. Žinoma, statistiniams duomenims įtakos turėjo ir piliečių emigracija, todėl teigtina, kad korupcijos paplitimas vis dar yra didelis, o korupcijos mažinimas ir toliau išlieka prioritetine valstybės sritimi, kuriai turi būti skiriamas ypatingas dėmesys. Korupcijos egzistavimą patvirtina ir „Transparency International“ atlikusi korupcijos suvokimo indekso tyrimą, kuriame Lietuva užėmė 32 vietą iš 168 šalių, tuo tarpu Estija užėmė 23, Latvija 40, Lenkija 30 vietas.

Mokslinis naujumas. Antikorupcinės politikos įgyvendinimas visais laikotarpiais ir kiekvienoje srityje buvo aktualus. Institucijos periodiškai atlieka įvairius tyrimus ir fiksuoja kaip keičiasi piliečių korupcijos suvokimas ir požiūris į institucijų darbą. Anot Klitgaard (2000, p.5) korupcija gali būti pavienė, kai atskiri pareigūnai ar nedidelės jų grupės mėgina pasinaudoti savo monopoline valdžia, kad

gautų kyšius. Tačiau kartais korupcija tampa sisteminė. Pažymėtina tai, jog aukščiau nurodyti autoriai nagrinėjo teoriją, susijusią su korupcija ir antikorupeciniu švietimu. Mečkauskas (2005, p. 79) teigia, kad tik efektyvi policijos veiklos kontrolė leidžia vertinti kaip policijos pareigūnai atlieka savo pareigas ir ar tai neprieštaruoja teisės aktams. Minėtas autorius gretino kontrolę ir antikorupecinės politikos įgyvendinimą, tačiau nenagrinėjo piliečių galimybių dalyvauti antikorupecinės politikos įgyvendinime. Palidaukaitė (2005, p. 25) ne tik analizavo korupcijos sampratą, tendencijas, bet pagrindinį dėmesį skyrė korupcijos ir atsakomybės santykio atskleidimui. Vaisvalavičiūtė (2007, p. 75) teigė, kad vienas svarbiausių kovos su korupcija elementų yra antikorupecinis švietimas. Pažymėtina tai, jog šios autorės pozicija atsispindi ir antikorupecinėse programose, nes ypatingai didelis dėmesys vis dar skiriamas pareigūnų mokymams kaip atpažinti korupciją, kokių priemonių imtis, kad būtų galima sumažinti korupcijos apraiškas. Matulevičius (2008) nagrinėdamas korupciją, ją skirsto į didelę ir mažą korupciją, pagal korupcijos mastą. Europos komisijos komunikatas (2011) aptardamas kovą su korupcija ES, konstatavo, kad valstybės narės turėtų imtis visų reikiamų priemonių ir užtikrinti veiksmingą korupcijos atvejų nustatymą, baudžiamąjį persekiojimą, nuoseklų atgrasomųjų bausmių taikymą ir neteisėtai įgyto turto susigrąžinimą. Transparency International (2012) atlikusi tyrimą, teigia, kad nepaisant esamo teisinio reglamentavimo, konkurencijos, visuomenės nepasitikėjimas teisėsaugos institucijomis vis dar išlieka aukštas. Korupcijos mastą įtakoti gali neefektyvus taisyklių, užtikrinančių skaidrią institucijos veiklą veikimas. Magistrinio darbo mokslinis naujumas pasireiškia tuo, kad į problemą bus pažvelgta kitu aspektu, o gauti duomenys praplės atliktus tyrimus ir susiformavusią korupcijos prevencijos teoriją.

Teorinis ir praktinis reikšmingumas. Tinkama magistrinio darbo temos analizė gali būti naudinga koreguojant ar kuriant naują antikorupecinę programą, politikos modelį, kuris taikomas valstybės tarnautojams. Šios temos pagrindu, darbe įvardinamos pagrindinės problemos, dėl kurių piliečiai yra pasyvūs, priežastys dėl kurių esamos antikorupecinės programos ir antikorupecinė politika Lietuvos policijos sistemoje nefunkcionuoja visapusiškai. Nepaisant to, kad magistriniame darbe didžiausias dėmesys skiriamas Klaipėdos rajonui, Lietuvos policijos sistema yra vientisa, todėl visi rajonai turi įgyvendinti bendrą antikorupecinę politiką Lietuvos policijos sistemoje.

Projekte tiriamą problemą: Kokie veiksniai skatina Klaipėdos apskrities gyventojus dalyvauti įgyvendinant antikorupecinę politiką Lietuvos policijos sistemoje?

Projekto objektas: antikorupecinės politikos įgyvendinimas.

Projekto dalykas: piliečių dalyvavimas įgyvendinant antikorupecinę politiką.

Projekto tikslas: Ištirti piliečių dalyvavimo veiksnius įgyvendinant antikorupecinę politiką Lietuvos policijos sistemoje.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti antikorupecinės politikos sampratą, veiksnius ir reglamentavimą.

2. Atskleisti piliečių įsitraukimo ir dalyvavimo įgyvendinant antikorupcinę politiką Lietuvos policijos sistemoje veiksniai ir galimybės.

3. Ištirti piliečių dalyvavimo įgyvendinant antikorupcinę politiką Klaipėdos apskrities policijoje veiksniai ir identifikuoti su tuo susijusias problemas.

Tyrimo metodai: Baigiamojo darbo temos atskleidimui pasirinkti mokslinės literatūros analizės metodas, teisinių dokumentų analizė, trečioje darbo dalyje taikoma anketinė apklausa. Taikant mokslinės literatūros analizės metodą išanalizuota antikorupcinės politikos samprata, veiksniai įtakojantys korupciją ir antikorupcinės politikos įgyvendinimą, taip pat išanalizuotos piliečių galimybės prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo, atskleista antikorupcinės politikos įgyvendinimo problematika, mastas ir būdai. Pasitelkus teisinių dokumentų analizę ištirtas antikorupcinio švietimo reglamentavimas valstybės tarnyboje.

Projekto struktūra. Siekiant sistemingo temos išnagrinėjimo, darbas suskirstytas į tris dalis. Pirmoje darbo dalyje analizuojama antikorupcinės politikos samprata, veiksniai, įtakojantys korupciją Lietuvos policijos sistemoje. Antroje darbo dalyje nagrinėti veiksniai skatinantys piliečius dalyvauti įgyvendinant antikorupcinę politiką ir piliečių realios galimybės prisidėti prie šios politikos įgyvendinimo. Analizuotas antikorupcinio švietimo reglamentavimas valstybės tarnyboje, didžiausias dėmesys skirtas statutinei valstybės tarnybai. Trečioji darbo dalis skirta Klaipėdos apskrities policijos vykdomos antikorupcinės programos analizei, jos mastui, būdams ir problematikai atskleisti. Magistro darbe naudojami teisės aktai, publicistiniai straipsniai, statistiniai duomenys.

Darbą sudaro 68 puslapiai, 14 paveikslų, 1 priedas. Darbe panaudotas 61 literatūros šaltinis.

1. ANTIKORUPCINĖS POLITIKOS SAMPRATA

Policija – viena iš teisėsaugos institucijų, kuriai valstybė skiria asignavimus iš savo biudžeto. Policijos pareigūnai, priskiriami statutiniam valstybės tarnautojams. Nepaisant statute įtvirtintų reikalavimų, pareigūnams papildomai keliami ir kiti reikalavimai susiję su antikorupcinės politikos įgyvendinimu. Šiame skyriuje bus detalizuojama korupcijos samprata, atskleidžiama antikorupcinės politikos samprata ir įvardinami veiksniai, kurie sąlygoja korupciją.

1.1. Korupcijos bruožai

Bendriausiu aspektu, antikorupcinę politiką galima įvardinti kaip siekį, tam tikrų priemonių planą ar konkrečių veiksmų numatymą, kuriais siekiama pažaboti korupcijos apraiškas. Tačiau būtina detalizuoti, kokie konkretūs veiksniai patenka į antikorupcinės politikos sampratą ir kaip tai veikia korupcijos paplitimą.

Pirmiausia, siekiant atskleisti antikorupcinės politikos sampratą, būtina apibrėžti pačios korupcijos sampratą. Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas (2002) (toliau – Korupcijos prevencijos įstatymas) nepateikia korupcijos sampratos, o tai tik dar kartą patvirtina, kad korupcija yra nuolat kintantis veiksnys, todėl jį konkrečiai apibrėžti yra labai sudėtinga. „Korupcija – valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens tiesioginis ar netiesioginis siekimas, reikalavimas arba priėmimas turtinės ar kitokios asmeninės naudos (dovanos, paslaugos, pažado, privilegijos) sau ar kitam asmeniui už atlikimą arba neatlikimą veiksmų pagal einamas pareigas, taip pat valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiksmai arba neveikimas siekiant, reikalaujant turtinės ar kitokios asmeninės naudos sau arba kitam asmeniui ar šią naudą priimant, taip pat tiesioginis ar netiesioginis siūlymas ar suteikimas valstybės tarnautojui, jam prilygintam asmeniui turtinės ar kitokios asmeninės naudos (dovanos, paslaugos, pažado, privilegijos) už atlikimą arba neatlikimą veiksmų pagal valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens einamas pareigas, taip pat tarpininkavimas darant šioje dalyje nurodytas veikas” (Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas, 2 str., 2 d.) Paminėtina tai, jog šioje sąvokoje, korupcija yra aiškinama plačiu spektru, nes prie korupcinių veiksmų priskiriamas net gautas ar suteiktas pažadas, privilegija. Pažymėtina ir tai, jog ši samprata orientuota į statutinę valstybės tarnybą.

Raudonienė (2002) teigia, kad dauguma korupcijos sąvokos apibrėžimų korupciniu elgesiu laiko tai, kai bet kuris asmuo, paskirtas ar įgaliotas atlikti, bet kokias pareigas, susijusias su, bet kokiu paskirtu reikalu, veikia nesąžiningai. Remiantis šia samprata galima teigti, kad korupcija nebūtinai turi būti susijusi su valstybės tarnyba. Šią sampratą galima pritaikyti ir, bet kuriam juridiniam ar fiziniam asmeniui, kuris tam tikra forma dalyvauja teisiniuose santykiuose, o jo priimti sprendimai daro įtaką valdžios atstovams. Šiuo atveju net paskatinimas turėtų būti traktuojamas kaip korupcija, kadangi

paskatinimas galėjo turėti įtakos palankaus sprendimo priėmimui arba tam tikrų veiksmų neatlikimui. Akcentuotina ir tai, jog ši korupcijos samprata tiesiogiai siejama su nesažiningu elgesiu, tačiau nedetalizuojama, kuo remiantis sąžiningumas turėtų būti vertinamas. Raudonienė (2002, p. 119), atlikusi korupcijos sampratų analizę, siūlo korupciją apibrėžti kaip tyčinius asmens veiksmus, kuriais tiesiogiai arba netiesiogiai žadamas, siūlomas, duodamas, prašomas ar priimamas neteisėtas atlygis siekiant asmeninės naudos sau ar kitiems asmenims už tam tikrų funkcijų atlikimą arba neatlikimą. Anot minėtos autorės, toks korupcijos apibrėžimas yra efektyvesnis ir moderniškesnės traktuotės. Tačiau, galima teigti, kad Raudonienės (2002) pateiktas apibrėžimas neturi specifinių ar išskirtinių požymių, kuriais remiantis būtų galima korupciją išskirti iš kitų, panašaus pobūdžio nusikalstamų veikų.

Anot Vaitiekaus (2002, p. 45) korupcija, tai ilgalaikis procesas, kurio metu antikorupcinė kova pasireiškia informacijos laisve, viešu įstatymų projektų svarstymu ir visuomenės dalyvavimu šiame projekte. Palidaukaitė (2005) teigia, kad korupcija yra senas socialinis fenomenas, kuris gali pasireikšti įvairiomis formomis ir turi tendenciją kisti, prisitaikant prie aplinkos pokyčių. „Galima išskirti tris korupcijos sąvokos kitimo tendencijas: 1) nuo asmeninės naudos akcentavimo pereinama grupinės, organizacinės naudos suvokimo (įskaitant partinius, verslo partnerių interesus) link, 2) dėmesys vien tik nuo valstybinio sektoriaus pasislenka privataus sektoriaus (siaura/plati sąvoka) link, 3) suvokiamas kintantis pačios problemos kontekstas (lokali/globali problema)“ (Palidaukaitė, 2005, p. 26). Kaip matyti iš sąvokos kitimo tendencijų, galima teigti, kad korupcijos, kaip neigiamai vertinamo veiksnio plitimas yra akivaizdus, pati problema tampa globalia, o korupciją tampa sudėtinga suvaldyti. Dėl korupcijos daugialypiškumo tampa sudėtinga ne tik konstatuoti tam tikrus veiksmus kaip korupciją, bet ir teisiškai tai įvardinti kaip nusikalstamą veiką. Anot Palidaukaitės (2005, p. 26) šiandien nėra vieningo ir vienodo korupcijos apibrėžimo, o tai neabejotinai komplikuoja nacionalines ir tarptautines pastangas kovojant su šiuo reiškiniu. Dėl korupcijos reiškinio sudėtingumo, įvairių jos formų bei tipologijų esama per 300 korupcijos apibrėžimų. Dėl kintančio korupcijos reiškinio, paplitimo įvairiuose sektoriuose, pateikti vienodos korupcijos sampratos yra praktiškai neįmanoma, tačiau konkretizuotos korupcijos sampratos įtvirtinimas teisės aktuose, vienareikšmiškai, palengvintų tam tikrų veiksmų pripažinimą korupciniais ir atsakomybės taikymo procesą. Anot Ackerman (2001, p. 24) kyšininkavimas - pagrindinė korupcijos pasireiškimo forma. Ji yra viena iš labiausiai paplitusių nusikalstamų veikų. Palidaukaitė (2005) atkreipia dėmesį į tai, kad korupcija ne visais atvejais yra traktuojama neigiamai. Minėta autorė teigia, korupcija gali pasirodyti funkcionali, nes ji gali pagreitinti administracinį ar įstatymų leidimo procesą, padaryti biurokratiją žmogiškesnę, padėti apeiti biurokratijos nelankstumą, nerangumą, nemokšišumą, integruoti nusišalinusias grupes (politiškai silpnas etnines, religines, rasines grupes), įgalinti verslininkus funkcionuoti sudėtingoje verslo aplinkoje. Suprantama, kad korupcija tam tikrais atvejais paspartina tam tikrų procedūrų atlikimą,

tačiau tai atliekama prieštaraujant teisės aktams, nesilaikant numatytų procedūros taisyklių, todėl vien jau procedūros atlikimas nesilaikant teisės aktų yra vienas iš požymių, kad korupcija, bet kokiu atveju yra priešingas teisei veiksmas.

Jungtinių Tautų Konvencijos prieš korupciją (2006) (toliau - Konvencija prieš korupciją) III skyriuje kriminalizuotos veikos, kurios traktuojamos kaip korupcinio pobūdžio veiksmai, tai: kyšininkavimas, turto iššvaistymas, pasisavinimas ar kitas naudojimas ne pagal paskirtį, prekyba poveikiu, piktnaudžiavimas pareigomis, neteisėtas praturtėjimas, kliudymas vykdyti teisingumą, nuslėpimas, nusikalstamu būdu įgytų pajamų plovimas. Be abejonės, tai veiksniai, kurie formuoja neigiamą visuomenės požiūrį, todėl korupcijos paplitimas yra neatsiejamas nuo pačio pareigūno asmenybės ir jo elgesio. Korupcinio pobūdžio teisės pažeidimai įvardinti ir Kovos su korupcija policijos 2015 – 2017 metų programoje (toliau - Kovos su korupcija policijoje programa). Minėtos programos 5 punkte nurodyta, kad korupcinio pobūdžio teisės pažeidimais pripažįstami policijos darbuotojo administracinis, darbo drausmės ar tarnybinis nusižengimas, padarytas tiesiogiai ar netiesiogiai siekiant arba reikalaujant turtinės ar kitokios asmeninės naudos (dovanos, pažado, privilegijos) sau ar kitam asmeniui, taip pat ją priimant, kai tai daroma piktnaudžiaujant tarnybine padėtimi, viršijant įgaliojimus, neatliekant pareigų, pažeidžiant viešuosius ar privačiuosius interesus, taip pat korupcinio pobūdžio nusikalstama veika. Paminėtina tai, jog policijos pareigūnai ar asmenys, dirbantys policijoje pagal darbo sutartį, turi teisę priimti dovanas, jei jos įgyjamos ne piktnaudžiaujant tarnybine padėtimi.

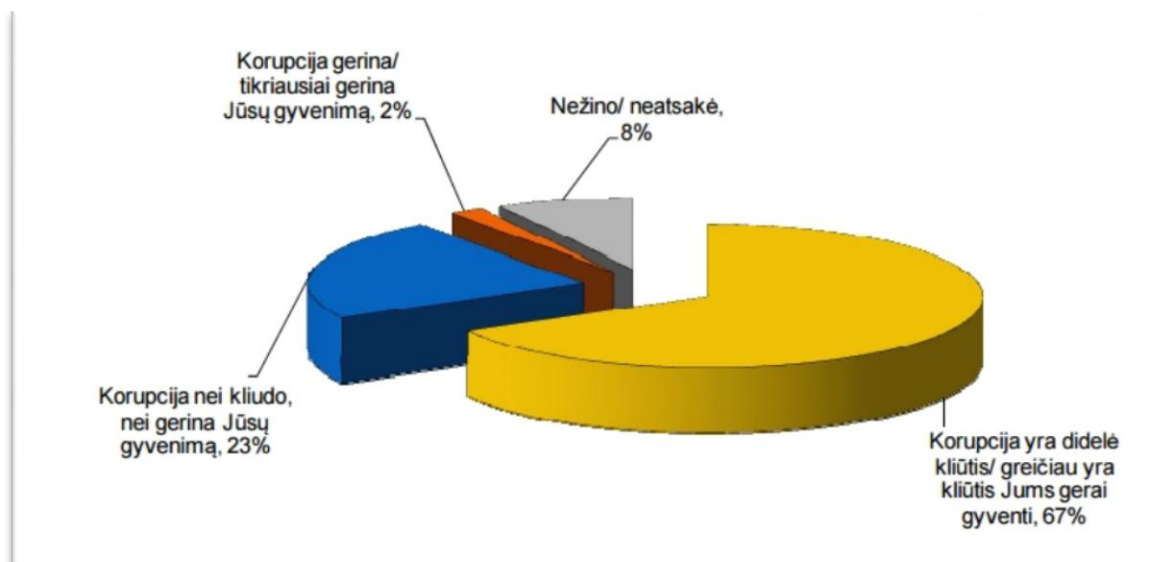
„Korupcija - bet koks asmenų, dirbančių valstybinėje tarnyboje (valstybės politiko, teisėjo, valstybės pareigūno, valstybės tarnautojo ir kito jam prilyginto asmens) elgesys, neatitinkantis jiems suteiktų įgaliojimų ar teisės aktuose nustatytų elgesio standartų, ar tokio elgesio skatinimas, siekiant naudos sau ar kitiems asmenims ir taip pakenkiant piliečių ir valstybės interesams“ (Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2011–2014 metų programa, 3 str. 3.1. p.). Taigi, galima teigti, kad pati korupcija siejama ne su konkrečiu veiksmu, o su pačiu veikimu ir neveikimu, kuris neatitinka nusistovėjusių elgesio standartų ar teisės normų. Anot Steponavičienės (2005, p. 165) korupcija dažniausiai pasireiškia, kai pareigūno sprendimas gali turėti lemiamą reikšmę sandorio sudarymui ar sandorio baigčiai.

„Korupcija yra tarnybos ar pozicijos viešajame sektoriuje išnaudojimas siekiant privačios naudos. Tai yra socialinis, politinis ir ekonominis reiškinys, kenkiantis šalies demokratinėms institucijoms, ekonominiam vystymuisi ir valdžios stabilumui“ (UNODC, 2016). Kaip matyti iš pateiktos sampratos, korupcija yra daugialypis reiškinys, apimantis daugelį sričių ir visais atvejais neigiamai vertinamas reiškinys. Remiantis pateiktomis korupcijos sampratomis galima išskirti esminius elementus, kuriuos reikia konstatuoti siekiant veiką pripažinti korupcinio pobūdžio.: asmuo turi turėti kokių nors įgaliojimų ar užimti svarbias pareigas, asmuo turi elgtis priešingai nei numatyta

teisės aktuose, asmuo turi siekti naudos sau arba kitam, konkrečiam asmeniui ir žinoma, dėl įvykdytos veikos ar tyčinio neveikimo turi atsirasti žala. Šiuo atveju žala neturi būti siejama vien su materialiniais nuostoliais, žala gali atsirasti ir dėl nematerialinių vertybių.

Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015 – 2025 metų programoje (toliau – Nacionalinė kovos su korupcija programa) taip pat neįvardinta korupcijos samprata, tačiau konstatuota, kad tai latentinis reiškinys, o korupcinio pobūdžio teisės pažeidimų poveikis įvairioms ekonomikos ir socialinėms sritims paprastai išryškėja tik vėliau, susidūrus su korupcijos pasekmėmis. Galima teigti, kad korupcijos negalima nuspėti iš anksto, taip pat praktiškai neįmanoma užkirsti kelio galimų nusikalstamų veikų atlikimui, nes piliečių elgesys daro tiesioginę įtaką korupcijos plitimui. Kovos su korupcija policijoje programos (2015) 4 punkte nurodyta, kad korupcija policijoje suprantama kaip bet koks policijos pareigūno, karjeros valstybės tarnautojo ar darbuotojo, dirbančio pagal darbo sutartį elgesys, neatitinkantis jam suteiktų įgaliojimų ar nustatytų elgesio standartų siekiant naudos sau ar kitiems asmenims ir taip pakenkiant gyventojų ir policijos sistemos interesams, ar tokio elgesio skatinimas. Šiuo atveju atkreiptinas dėmesys į tai, kad korupcijos samprata yra sukonkretinama ir aprėpia kur kas siauresnius teisinius santykius, kadangi galima žala numatyta gyventojui ir policijos sistemai.

Antikorupcinės aplinkos vadove (Būdvytis ir kt., 2016, 14 p.) išskiriamos korupcijos rūšys jas skiriant į sisteminę (didžiąją) korupciją ir į smulkiają arba buitinę korupciją. Anot minėto vadovo, būtent prie smulkiosios korupcijos yra priskiriamos tokios institucijos kaip policija, muitinė, mokesčių inspekcija. „Kuomet korupcija buvo apibrėžta kaip ekonominė problema, kuri sąlygoja institucijų silpnumą ir specifinę vyriausybės politiką, tam tikri antikorupciniai veiksmai buvo nukreipiami į ekonominių ir institucinių reformų atlikimą. Tiek pasauliniu, tiek vietos lygmenyse buvo sutarta, kad korupcija stabdo ekonomikos augimą, didina socialinę nelygybę ir ardo demokratiją” (Piliponytė, 2006, p.51). Tai tik dar kartą pabrėžia, jog korupcija neigiamai vertinamas reiškinys, kurio neišvengiamomis pasekmėmis pripažįstama padaryta žala ekonomikai.

1 pav. Lietuvos gyventojų požiūris į korupciją

Šaltinis – Lietuvos korupcijos žemėlapis (2014), p.15.

Remiantis nurodyta statistika, įvairia teisine literatūra, galima teigti, kad korupcijos traktavimas kaip nusikalstamos veikos, kuri trukdo institucijoms tinkamai funkcionuoti, iš esmės atspindi ir gyventojų požiūrį. Tik maža dalis gyventojų mano, kad korupcija gali būti traktuojama teigiamai. Taigi, galima teigti, kad korupcijos suvokimas yra tinkamas ir teisingas.

Išskiriamos dvi korupcijos rūšys: mažoji korupcija ir didžioji korupcija. „Mažoji korupcija būdinga žemutinės ir vidurinės grandies pareigūnams ir valdininkams, kurie už savo darbą gauna nedidelius atlyginimus, o didžioji korupcija reiškiasi aukštų valstybės tarnautojų ir pareigūnų veikloje, priimant svarbius ūkinio ir administracinio pobūdžio sprendimus“ (Babachinaitė ir kt., 2010, p. 543). Galima teigti, kad mažoji korupcija būdingesnė tai pareigūnų ar tarnautojų sričiai, kuri susijusi su gyventojų aptarnavimu ar administracinių paslaugų teikimu, kadangi minėti asmenys turi tiesioginį kontaktą su piliečiais. Tokiai sričiai būtų galima priskirti policiją, medikus, pavaldžių savivaldybės darbuotojų dalį, valstybinėse įstaigose dirbantį personalą, kuris priima gyventojus. Tuo tarpu didžioji korupcija būdinga aukštesnes pareigas užimantiems asmenims – politikams, valstybinių ar savivaldybės institucijų vadovams ir kitiems valdininkams, turintiems plačius administracinius įgaliojimus.

„Mažoji korupcija pasireiškia atliekant smulkius mokėjimus ir tikintis sulaukti palankaus sprendimo. Tuo tarpu didžioji korupcija pasireiškia aukščiausiuose valdžios sluoksniuose, kai gali būti daroma įtaka įstatymų leidybai, politikai, valstybės ir visuomenės vystymosi perspektyvoms“ (Palidaskaitė ir Ereminaitė, 2010, p. 77). Siekiant įvertinti kokios rūšies korupcija daro didesnę neigiamą įtaką visuomenei susiduriama su korupcijos vertinimo problematika. Iš esmės pati korupcija, nepriklausomai nuo korupcijos rūšies, vertintina neigiamai. Korupcijos rūšių pavadinimai suponuoja, kad mažajai korupcijos rūšiai priskiriamos mažiau pavojingos korupcinio pobūdžio veikos, nei didžiosios korupcijos atveju. Tačiau mažosios korupcijos apraiškų visuomenėje gali būti kur kas daugiau, nei didžiosios apraiškos požymių.

Apibendrintai galima teigti, kad korupcija yra nusikalstama veika, kuria siekiama tam tikro tikslo, naudos sau ar kitam asmeniui, pasinaudojant turimais įgaliojimais ar pažintimis. Tiek nacionalinės kovos su korupcija programoje, tiek kovos su korupcija policijoje programoje yra konstatuojama, kad korupcija vis dar ydingas reiškinys, todėl būtina stengtis sumažinti korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų. Būtent minėtų programų paskirtis ir yra numatyti sąlygas, procesą kuriuo remiantis būtų galima užtikrinti skaidrų ir patikimą valstybinį ir privatų sektorių.

1.2. Antikorupcinės politikos samprata

Kaip ir minėta aukščiau, bendriausia prasme korupcijos prevenciją galima įvardinti kaip siekį sumažinti korupcijos plitimą ir mastą. Antikorupcinė politika turėtų būti viena iš valstybės prioritetinių sričių, detalizuojant kokiais konkrečiais veiksmais ir būdais galima sumažinti korupcijos apraiškas. Tačiau ar visos priemonės gali būti traktuojamos kaip antikorupcinė politika?

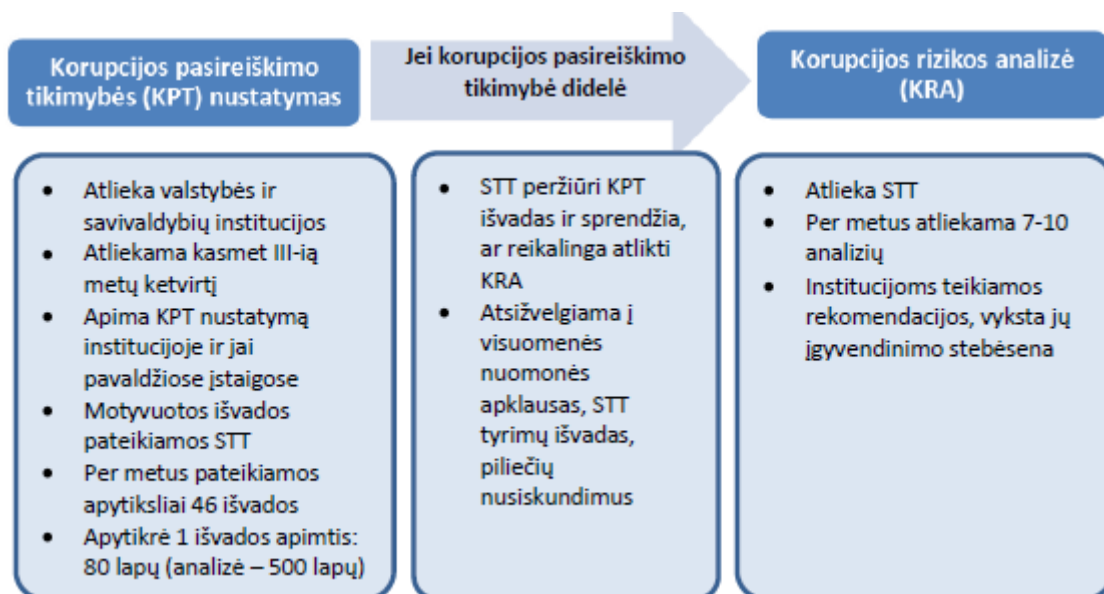
Anot Pedersen (2009, p. 2) korupcijos problema aktuali nuo seno, tačiau didesnio dėmesio susilaukė maždaug 1990 metais, kai kova su korupcija tapo tarptautinės darbotvarkės klausimu, o pasaulyje ėmė kurtis tarptautinės nevyriausybinės organizacijos, nepriklausomos valstybės institucijos, aktyviai siekiančios kovoti su korupcija. Remiantis šia pozicija, galima teigti, kad būtent nuo 1990 metų atsirado aiškios antikorupcinės politikos užuomazgos. Tačiau tai negali būti traktuojamas kaip ataskaitos taškas konkrečiai antikorupcinės politikos pradžiai, kadangi tikėtina, jog atsiradus korupcijos užuomazgoms, kaip atoveiksmis turėjo pradėti formuotis ir antikorupcinio pobūdžio veiksmai. 1995 metais Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Nr. I-1036 buvo patvirtinta Seimo sesijos darbų programa, kurioje vienas iš numatytų punktų - Seimo diskusija apie kovą su korupcija valdžios institucijose. Šios diskusijos pagrindu buvo parengtas Lietuvos Respublikos kovos su korupcija ir tarnybinės etikos įstatymo projektas, kurio paskirtyje įtvirtintas siekis užkirsti kelią rasti ir plisti korupcijai valstybės valdymo tarnyboje, tame tarpe ir statutinėje valstybės tarnyboje. 1999 metais ratifikuota civilinės teisės konvencija dėl korupcijos, taip pat ratifikuota ir baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos.

1999 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 945 buvo patvirtintos Vyriausybės 1999-2000 metų veiklos programos įgyvendinimo priemonės. Šiomis priemonėmis korupcijos prevencijai skirtas kur kas didesnis dėmesys, kadangi įtvirtintas tikslas įstoti į Europos Tarybos antikorupcinį komitetą, prisijungti prie Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencijos dėl korupcijos. Šios konvencijos yra neatsiejamos nuo antikorupcinės politikos formavimosi, kadangi minėtose konvencijose įtvirtinti būdai kaip galima užkirsti kelią korupcijos plitimui, todėl šiuo pagrindu galima teigti, kad būtent konkrečių normų pagrindu formuojama ir pati antikorupcinė politika. Svarbu ir tai, kad šių konvencijų pagrindu pradėtas rengti ir Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas.

2002 metais priimtas Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas, kurio 2 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog korupcijos prevencija - korupcijos priešasčių, sąlygų atskleidimas ir šalinimas sudarant bei įgyvendinant atitinkamų priemonių sistemą, taip pat poveikis asmenims siekiant atgrasinti nuo korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų darymo. Minėto įstatymo 3 straipsnyje įtvirtinti korupcijos prevencijos tikslai ir uždaviniai, todėl teigtina, kad tai yra antikorupcinės politikos sudėtinė dalis. Atskleidžiant antikorupcinės politikos sampratą, būtina vadovautis minėtais teisės aktais,

kadangi priemonių, kuriomis siekiama sumažinti korupcijos apraiškų mastą, įtvirtinimas teisės aktuose ir praktinis jų taikymas ir yra antikorupeinė politika.

Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo 12 straipsnyje įtvirtintas institucijų, vykdančių korupcijos prevenciją, sąrašas. Akcentuotina, kad tarp šių institucijų įtvirtintas ir Specialiųjų tyrimų tarnybos ir valstybinių ir nevalstybinių institucijų reikšmė, todėl valstybės tarnyboje, antikorupeinės politikos įgyvendinimas yra taip pat svarbus. Minėtų institucijų veikla policijos sistemai turi didelę įtaką, kadangi tai viena iš priemonių siekiant užtikrinti pareigūnų veiklos skaidrumą. 1997 metais Vyriausybės nutarimu Nr. 35 įsteigta Specialiųjų tyrimų tarnyba (toliau – STT), tačiau institucijos veiklą reglamentuojantis įstatymas priimtas tik 2000 metais. Minėto įstatymo 7 straipsnyje įtvirtintas institucijos uždavinys – saugoti ir ginti asmenį, visuomenę, valstybę nuo korupcijos, vykdyti korupcijos prevenciją bei išaiškinimą. Pažymėtina tai, jog būtent šio įstatymo priėmimu STT tapo nepriklausoma nuo vykdomosios valdžios, tačiau atskaitinga Lietuvos Respublikos Prezidentei ir Seimui. Atkreiptinas dėmesys, jog plėtojant STT veiklą, 2003 metais patvirtintas STT statutai, kuriuo reglamentuotos tarnautojų socialinės garantijos. Aptariant statutinę valstybės tarnybą, kuriai priskiriama ir policijos sistema, būtina paminėti tai, jog STT nėra vienintelė institucija, kurios paskirtis užtikrinti korupcijos prevencijos įgyvendinimą, tačiau šios institucijos veikla, daro didelę įtaką korupcijos pasireiškimo tikimybei, bei korupcijos rizikos analizei. Remiantis 2 paveiksle pateikta korupcijos rizikos analize, pastebima, jog STT dalyvauja abėjuose analizės etapuose, o tai tik dar kartą pabrėžia šios institucijos svarbą, bet tik fiksuojant korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, bet ir plėtojant teisinį reglamentavimą, įgyvendinant antikorupeines programas.

2 pav. Korupcijos rizikos analizės etapai

Šaltinis: Estep (2011), p. 21

Pirmasis analizės etapas – korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymas. Šio proceso metu STT atlieka pateiktų išvadų analizę, vertina ne tik policijos, bet ir valstybės ir savivaldybių institucijų

pateiktas analizes. Jei STT nustato, kad korupcijos pasireiškimo tikimybė yra didelė, tada svarsto ar reikalinga atlikti korupcijos rizikos analizę. Taigi, ar bus atliekama analizė ar ne, tiesiogiai priklauso nuo STT pozicijos. Antruoju etapu STT atlieka korupcijos rizikos analizę, teikia rekomendacijas, vertina visuomenės apklausos duomenis, gautus piliečių nusiskundimus. Svarbu tai, kad valstybės ir savivaldybių institucijoms, tame tarpe ir Lietuvos policijai, STT pateiktos išvados ir rekomendacijos yra privalomos, todėl institucijos turi imtis atitinkamų priemonių, nustatytiems trūkumams pašalinti.

Kadangi Lietuvos policijos sistema yra ganėtinai specifinė, turinti pakankamai daug padalinių, struktūrų ir įvairių pareigybių, siekiant tinkamai vykdyti kontrolę, tame tarpe ir įgyvendinti antikorpucines programas kaip struktūrinis padalinys buvo išskirta Imuniteto valdyba. Šios valdybos veikla yra ganėtinai nauja, kadangi Imuniteto valdyba, kaip struktūrinis padalinys, buvo įkurta tik 2011 metais, tais pačiais metais patvirtinti ir Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos imuniteto valdybos nuostatai. Minėtų nuostatų 3 punkte įtvirtinta valdybos paskirtis - padėti policijos generaliniam komisarui organizuoti ir įgyvendinti policijos įstaigų valdymą, organizuojant ir koordinuojant policijos pareigūnų, nestatutinių valstybės tarnautojų ir darbuotojų (toliau – policijos darbuotojai) tarnybinių nusižengimų, darbo drausmės pažeidimų bei kitų teisės pažeidimų (toliau – tarnybiniai nusižengimai), taip pat korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų prevenciją ir tyrimą. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog Imuniteto valdyba yra tarsi suskirstyta į tris skyrius, iš kurių vienas įvardintas kaip korupcijos prevencijos ir analizės skyrius. Imuniteto valdybos nuostatų 10 punkte numatyta, kad korupcijos prevencijos ir analizės skyrius nustato korupcijos pasireiškimo galimybes, rengia kovos su tarnybiniais nusižengimais ir korupcinio pobūdžio nusikalstamomis veikomis, jų prevencijos ir kontrolės policijos sistemoje programas, koordinuoja jų įgyvendinimą, taip pat teikia siūlymus, sistemina turimą informaciją, teikia tam tikras ataskaitas, kuriose atsispindi korupcijos mažinimo galimybės ir būdai. Akcentuotina tai, kad šiam skyriui, kaip įgyvendinančiam korupcijos prevenciją yra suteikti itin platūs įgaliojimai, kadangi Imuniteto valdybos skyriaus darbuotojai be bendrųjų teisių tokių kaip antikorpucinio švietimo vykdymas, policijos leidžiamų teisės aktų ir jų projektų teisinis vertinimas gali atlikti specifinius veiksmus, tokius kaip policijos pareigūnų deklaracijų tikrinimas, esant pagrindui netgi organizuoti darbuotojo patikrinimą poligrafu. Remiantis informacija apie korupcijos prevencijos ir kontrolės organizavimą vidaus reikalų statutinėse įstaigose (VRM, 2014) įtvirtinta pagrindinė Imuniteto valdybos skyriaus veikla: vykdyti policijos darbuotojų apsaugą nuo galimo neteisėto poveikio, organizuoti ir įgyvendinti korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų prevenciją ir tyrimą, inicijuoti patikrinimus, atlikti lokalinių teisės aktų antikorpucinį vertinimą. Teigtina, kad antikorpucinės politikos įgyvendinimas Lietuvos policijoje yra itin svarbus, nes taip siekiama didinti piliečių pasitikėjimą pareigūnais, gerinti bendrą institucijos įvaizdį, motyvuojant, kad pareigūnai yra kompetentingi ir nekorumpuoti.

„Žmonės ne visada suvokia, jog jie patys ir yra ta jėga, kuri sukuria korupciją, bet kartu gali padėti su ja susidoroti. Todėl būtina šviesti visuomenę, pabrėžiant, kad sėkminga kova su korupcija daug priklauso ne nuo valdžios, o nuo jos pačios noro tam priešintis” (Vaisvalavičiūtė, 2007, p. 76) Galima teigti, kad antikorporcinė politika skirta visuomenės požiūrio formavimui, siekiant įtvirtinti nuostatas, kad tiek korupcinio pobūdžio veikų atlikimas, tiek nutylėjimas matant, kitus asmenis atliekančius įstatymams prieštaraujančius veiksmus, yra pagrindiniai rodikliai sąlygojantys korupcijos plitimą. „Korupcijos prevencija – korupcijos priežasčių, sąlygų atskleidimas ir šalinimas sudarant bei įgyvendinant atitinkamų priemonių sistemą, taip pat poveikis asmenims siekiant atgrasinti nuo korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų darymo“ (Korupcijos prevencijos įstatymas, 2 str. 1 d.). Korupcijos prevencijos įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas konkretus korupcijos prevencijos tikslas – siekti, kad korupcija kuo mažiau trukdytų plėtoti ekonomiką, demokratiją, kurti socialinę gerovę, stiprinti nacionalinį saugumą, didinti viešųjų paslaugų teikimo kokybę. Antikorporcinės aplinkos vadove (Būdvytis ir kt., 2016, p. 8 p.) teigiama, kad viena svarbiausių veiksmingos korupcijos prevencijos prielaidų yra ne tik reguliuojančių šią sritį teisės aktų žinojimas, darbuotojų mokymas, švietimas ir informavimas, korupcijos rizikos valdymas, bet taip pat vadovybės supratimas ir antikorporcinių iniciatyvų palaikymas. Taigi, teisės aktų kitimas, veiksmų, kuriais siekiama sumažinti korupcijos apraiškas, įtvirtinimas teisės aktuose suponuoja, kad vienas iš valstybės prioritetų yra antikorporcinės politikos įgyvendinimas ir jos plėtojimas. Tuo tarpu pati antikorporcinė politika suprantama kaip veiksmų visuma, kuriais siekiama ne tik užkirsti kelią galimoms korupcijos apraiškoms, bet siekiama ir atrasti tinkamą metodą ir palankiausią teisinį reglamentavimą, kurio pagrindu, asmenys būtų ne tik apsaugoti nuo galimos žalos, kaip korupcijos padarinio, bet ir sukurti atitinkamas sąlygas, kurių dėka asmenys nebūtų suinteresuoti atlikti korupcinio pobūdžio veiksmų.

Antikorporcinės aplinkos vadove (Būdvytis ir kt., 2016, p. 57) teigiama, kad kovos su korupcija programa turi sutelkti dėmesį į efektyvią kovos su kyšininkavimu riziką, kurios laipsnis gali kisti skirtingose srityse, tačiau jokia įstaiga ar institucija negali išvengti šios rizikos. Tuo tarpu veiksminga antikorporcijos programa padeda ne tik švelninti riziką, bet ir stiprina reputaciją, darbuotojų pagarbą, patikimumą bei įpareigoja elgtis sąžiningai ir atsakingai. Antikorporcinės aplinkos vadove (Būdvytis ir kt., 2016) viena ir pavojingiausių korupcijos apraiškų įvardinama kyšininkavimo rizika. Žiniasklaidos priemonėse ne kartą buvo akcentuojami atvejai, kai teisėsaugos pareigūnas kaltinamas kyšio paėmimu ar jo davimu, tačiau teisinė sistema sukurta taip, kad atsakomybė yra taikoma už padarytas veikas, tačiau nesiekama pašalinti priežasčių dėl kurių kyla kyšininkavimo rizika. Atsižvelgiant į policijos darbuotojų deklaruojamus darbo užmokesčius ir įvertinant jų atliekamo darbo sudėtingumą ir pavojingumą, be abejonės, galima teigti, kad kyšininkavimo rizika, policijos sistemoje yra itin didelė, todėl antikorporcinių programų tikslas turėtų būtų orientuotas į korupcinių veiksmų rizikos mažinimą a

šalinimą. „Antikorupcijos programos tikslas yra neutralizuoti korupcijos galimybes, kurios gali būti padarytos:

1. sąmoningai, dėl asmeninės ar kitų asmenų naudos;
2. remiantis klaidinga prielaida, kad tai yra normalus elgesys, o ne nusikalstama veika;
3. netyčia, dėl sąmoningumo ir supratimas stokos” (Būdvytis ir kt., 2016, p. 58).

Minėtame vadove, taip pat akcentuojama antikorupcinio švietimo svarba, kadangi švietimas turėtų ugdyti asmens gebėjimus atpažinti korupcines rizikas ir žinoti kaip tinkamai reikia reaguoti į neigiamai vertinamus veiksnius.

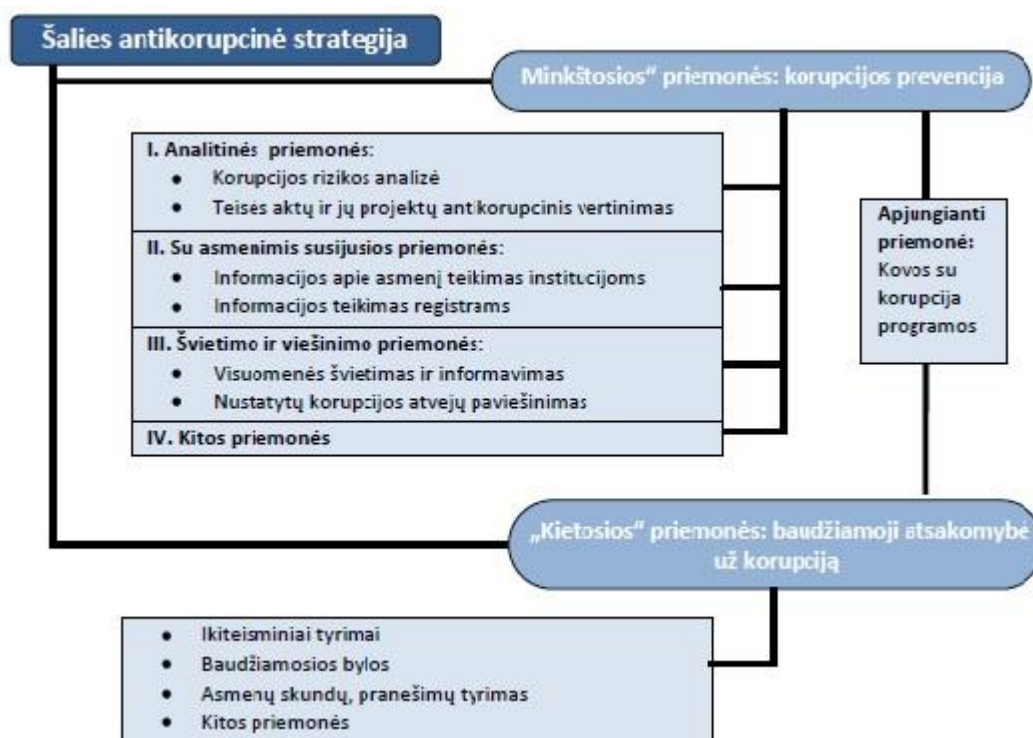
„Transparency International” (2012, p. 37 - 38) atlikto tyrimo metu, buvo pastebėta, jog antikorupcinėmis programomis siekiama didinti visuomenės pasitikėjimą institucijomis, skaidrumą, skatinti gyventojų sąmoningumą, tačiau rengiant antikorupcines programas piliečių aktyvumas buvo užmirštas. „Programos projektas buvo svarstytas daugelyje Seimo komitetų, tačiau nė viename iš svarstymų nebuvo išklaudyta visuomeninių organizacijų, akademinė institucijų nuomonė. Gali būti, kad tam tikras visuomenės vaidmens antikorupcijos procese ignoravimas lemia ir neigiamą visų valstybės pastangų įveikiant korupciją vertinimą“ (Transparency International, p.37). Teigtina, kad piliečių dalyvavimas įgyvendinant antikorupcinę politiką yra svarbiausias, kadangi tik pačių piliečių pagalba galima sumažinti korupcijos mastą, jos paplitimą. Įgyvendinant antikorupcines programas, didelis dėmesys skiriamas viešinimui, todėl, nuolat matomi pranešimai, raginantys pranešti apie korupciją. Jei pats pilietis nebus aktyvus, matydamas atliekamus neteisėtus veiksmus apie juos nepraneš teisėsaugos institucijoms, tai valstybė bus nepajėgi savarankiškai susitvarkyti su korupcija.

Nacionalinės kovos su korupcija programos (2015) 7 punkte konstatuota, kad korupcinio paplitimo galimybė yra didžiausia tokiose srityse kaip: politinė veikla ir teisėkūra, teismų ir teisėsaugos institucijų veikla, viešieji pirkimai, sveikatos priežiūra ir socialinė apsauga, teritorijų planavimas, valstybinė statybų priežiūra ir atliekų tvarkymas, ūkio subjektų veiklos priežiūra, viešasis administravimas, valstybės tarnyba ir turto valdymas. Pažymėtina tai, jog minėtame punkte akcentuojama ir tai, kad daug dėmesio skiriama antikorupciniam švietimui ir informavimui, kaip vienai iš priemonių siekiant sumažinti galimus korupcijos atvejus. Korupcijos prevencijos įstatymo (2002) 5 straipsnyje, be jau minėto švietimo ir visuomenės informavimo apie korupcijos atvejus numatytos ir tokios prevencijos priemonės kaip rizikos analizė, antikorupcinių programų kūrimas, teisės aktų ir jų projektų antikorupcinis vertinimas, informacijos apie asmenį pateikimas registrams. Kovos su korupcija policijoje programos (2015) III skyriuje įtvirtinta eilė tikslų ir uždavinių, kuriais iki 2017 metų bus siekiama sumažinti korupcijos apraiškų skaičių. Galima teigti, kad didžioji dalis tikslų ir uždavinių skirta kontrolės funkcijai vykdyti, švietimui ir viešinimui plėtoti.

Aptarus antikorupcinės politikos sampratą, būtina paminėti ir pagrindinius šios politikos tikslus, kurie išplaukia iš sampratos analizės. „Vykdant korupcijos prevencijos politiką Lietuvoje siekiama šių uždavinių:

1. atskleisti korupcijos priežastis, sąlygas ir jas šalinti;
2. atgrasinti asmenis nuo korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų darymo;
3. užtikrinti realų ir veiksmingą korupcijos prevencijos teisinį reguliavimą;
4. teisinėmis, organizacinėmis, ekonominėmis ir socialinėmis priemonėmis sukurti tinkamą ir veiksmingą korupcijos prevencijos organizavimo, įgyvendinimo, priežiūros ir kontrolės mechanizmą;
5. įtraukti į korupcijos prevenciją gyventojus, visuomenines organizacijas;
6. skatinti skaidrų ir atvirą viešųjų paslaugų teikimą.“ (Estep, 2011, p. 20)

Teigtina, kad šie uždaviniai yra tarsi antikorupcinės politikos įgyvendinimo sistema, kadangi pirmiausia yra atskleidžiamos korupcijos priežastys ir nagrinėjamos galimybės kaip tas priežastis pašalinti. Toliau siekiama suformuoti visuomenėje atgrasų įvaizdį, įvardinant, korupciją, kaip kriminalinį nusikaltimą ir pabrėžiant galimas atsakomybės formas. Pašalinus korupcijos priežastį ir atgrasius asmenis nuo korupcinio pobūdžio veikų darymo, nagrinėjama teisinė sistema, ieškoma tinkamų prevencinių priemonių, o visuomenė yra ta grandis, kuri gali įvardinti realiausias prevencines priemones, korupcijos mažinimui, nes pati visuomenė pirmiausia ir susiduria su korupcijos apraiškomis.

3 pav. Šalies antikorupcinė strategija

Šaltinis: Estep (2011), p.21

Remiantis pateikti antikorupecine strategija, galima teigti, kad analogiškas modelis taikomas ir Lietuvos policijoje, tame tarpe ir Imuniteto valdybai, STT, Klaipėdos apskrities komisariate. Lietuvos policija tvirtina antikorupecines programas, kurias privalo vykdyti komisariatai. Šių programų tikslas ne tik vykdyti korupcijos rizikos analizę, tiek kiek tai susiję su policijos vykdoma veikla, bet ir teikti, dalintis turi informacija su kitomis institucijomis, nepažeidžiant asmenų teisių, vykdyti ikiteisminį tyrimą, kurio pagrindu taikoma baudžiamoji atsakomybė. Būtent policijos veiklos analizė ir vykdomos apklausos atskleidžia policijos sistemoje vyraujančias problemas dėl korupcijos apraiškų, o kovos su korupcija programomis yra numatomas veiksmų planas, kaip korupcijos apraiškas sumažinti.

Apibendrintai galima teigti, kad antikorupecinė politika turėtų būti traktuojama kaip priemonė, skirta korupcijos plitimui pažaboti. Antikorupecinė politika visais atvejais siejama su pačios valstybės vykdomomis antikorupecinėmis programomis ir institucijų patvirtintomis antikorupecinėmis programomis, kurios pritaikomos konkrečiai sričiai. Antikorupecinės politikos sampratai reikėtų priskirti ne tik antikorupecines programas, bet ir šių programų įgyvendinimo planus, konkrečius veiksmus, kurių imasi valstybė ir institucijos, siekdamos pažaboti korupciją. Žinoma, antikorupecinė politika yra neatsiejama nuo piliečių supratimo ir siekio elgtis taip, kaip numato įstatymai.

1.3. Antikorupecinės politikos teisinis reglamentavimas

Antikorupecinės politikos teisinis reglamentavimas – tai būdas užtikrinti piliečiams vienodas galimybes prisidėti prie antikorupecinės politikos įgyvendinimo, aktyviai dalyvauti priimant sprendimus, reguliuoti piliečių ir valdžios atstovų galimybes keisti ar kitaip daryti įtaką teisės aktuose numatytų teisių ir pareigų įgyvendinimui. Antikorupecinės politikos reglamentavimas vyrauja ne tik Lietuvos, bet ir ES teisės aktuose, taip formuojant vienodą požiūrį į antikorupecinę politiką ir jos įgyvendinimo tvarką.

KPI10 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad antikorupecinis visuomenės švietimas vykdomas kaip neatskirama visuomenės švietimo dalis siekiant puoselėti asmens dorovę, ugdyti pilietiškumą, asmens teisių ir pareigų visuomenei, Lietuvos valstybei sampratą ir užtikrinti korupcijos prevencijos tikslų įgyvendinimą. Tuo tarpu, minėto straipsnio 2 dalyje numatyta, kad antikorupecinis visuomenės švietimas vykdomas visų tipų ir lygių švietimo įstaigose pagal parengtas švietimo programas, per visuomenės informavimo priemones ir kitais būdais. Šiuo atveju, švietimo programas reikėtų įvardinti kaip antikorupecinių komisijų numatytų priemonių įgyvendinimą, kadangi ugdymo institucijos, atskirų kovos su korupcija programų nenumato. KPI 10 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad valstybės ir savivaldybių įstaigos per visuomenės informavimo priemones ir kitais būdais teikia gyventojams informaciją apie savo veiklą kovojant su korupcija. Remiantis aukščiau pateikta informacija, teigtina, kad pagrindinė viešinimo priemonė – antikorupecinės komisijos pasiektų rezultatų ataskaita. Pažymėtina tai, jog KPI įtvirtina bendrinio pobūdžio nuostatas, kurios formuoja kovos su korupcija

sistemą, tačiau neįtvirtina konkrečių veiksmų plano, nenumato rekomenduojamų priemonių, kuriomis būtų galima plėtoti antikorupcinį švietimą.

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau – LR BK) numato korupcinio pobūdžio veikas, tai: kyšininkavimas, prekyba poveikiu, papirkimas, piktnaudžiavimas, neteisėtas teisių į daiktą įregistravimas ir tarnybos pareigų neatlikimas. Už minėtas veikas atsako piliečiai, valstybės tarnautojai ir jiems prilyginami asmenys. Tarnybos pareigų neatlikimas ir kyšininkavimas yra dažniausiai pasitaikančios nusikalstamos veiklos policijos sistemoje. Pamintina tai, kad LR BK 230 straipsnyje pateikta valstybės tarnautojo samprata, kuri iš esmės buvo praplėsta, numatant, kad už minėtas veikas atsako ir valstybės tarnautojams prilyginami subjektai t.y. valstybės politikai, viešojo administravimo valstybės tarnautojai pagal Valstybės tarnybos įstatymą bei kiti asmenys, kurie dirbdami valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose, teisminėse, teisėsaugos, valstybės kontrolės bei priežiūros ir joms prilygintose institucijose atlieka valdžios atstovo funkcijas arba turi administracinius įgaliojimus, taip pat oficialūs kandidatai į tokias pareigas. Baudžiamosios atsakomybės taikymu siekiama užkirsti kelią korupcinio pobūdžio veikoms ir taip įgyvendinti antikorupcinę politiką.

Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas, Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas, Lietuvos Respublikos Vyriausiosios tarnybinės etikos įstatymas – tai teisės aktai, kurie yra antikorupcinės politikos įgyvendinimo dalis. Visi šie teisės aktai, numato, kad piliečiai negali atlikti korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų, tačiau, jei tokios veikos yra padaromos, tada taikoma baudžiamoji atsakomybė. Tai tarsi poveikio priemonė, kuria siekiama įtikinti visuomenę, kad korupcinio pobūdžio veikos gali neigiamai paveikti asmens karjerą, finansinę padėtį ir suformuoti neigiamą visuomenės požiūrį.

Kovos su korupcija policijoje 2015 – 2017 metų programoje (2015) 15 punkte kaip vienas iš numatytų tikslų įvardintas siekis didinti policijos skaidrumą ir skatinti visuomenę įsitraukti į antikorupcinę veiklą, bei plėtoti policijos darbuotojų antikorupcinį švietimą ir mokymus. Remiantis minėta nuostata, teigtina, kad atskiros mokymo programos, kurias tvirtina Lietuvos policija dėl atskirų grandžių policijos pareigūnų antikorupcinio mokymo, taip pat laikytini lokaliniais aktais, kurių paskirtis užtikrinti, kad pareigūnų mokymas būtų įgyvendintas.

Valstybės tarnautojų mokymo 2014 -2017 metų strategijos 6.1.5 punkte numatytas prioritetas valstybės tarnautojų mokymo tikslas – didinti valstybės tarnautojų žinias profesinės etikos ir korupcijos prevencijos srityje. Kadangi strategijos tvirtinamos įgaliotų institucijų priimamais nutarimais, jos tampa lokaliniais teisės aktais, reguliuojančiais specifines sritis ir numatančiais nacionalinių teisės aktų įgyvendinimo priemones. Šiuo atveju paminėtinas ir LR valstybės tarnybos įstatymas. Nors šis teisės aktas neįtvirtina tiesiogiai antikorupcinio švietimo, tačiau reglamentuoja valstybės tarnautojų mokymo sistemą, mokymo formas, mokymo finansavimą bei jo organizavimą.

Būtent LR valstybės tarnybos įstatymo pagrindu yra įgyvendinama valstybės tarnautojų mokymo strategija.

Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją – dar vienas pamatinis teisės aktas, kuriuo siekiama kuo veiksmingiau užkirsti kelią korupcijai. Šios konvencijos 60 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad kiekviena valstybė inicijuoja, parengia ar tobulina konkrečias už korupcijos prevenciją ir kovą su ja atsakingo personalo mokymo programas. Jungtinių Tautų konvencijoje prieš korupciją (2006) nurodytos mokymo programos neįvardintos kaip antikorupcinio švietimo priemonės, tačiau programų pagrindu yra inicijuojamas personalo mokymas, o tai, taip pat laikytina švietimo dalimi. Minėtos konvencijos 60 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog personalo mokymas turi būti siejamas su tokiais klausimais kaip:

- a) veiksmingos priemonės korupcijos prevencijai, atskleidimui, ištyrimui, nubaudimui už korupcinę veiklą ir korupcijos kontrolei, įskaitant įrodymų rinkimo ir tyrimo metodus;
- b) strateginės antikorupcinės politikos plėtojimo ir planavimo gebėjimų stiprinimas;
- c) kompetentingų institucijų mokymas rengti šios Konvencijos reikalavimus atitinkančius tarpusavio teisinės pagalbos prašymus;
- d) institucijų, viešųjų paslaugų valdymo ir valstybės finansų valdymo, įskaitant viešuosius pirkimus, bei privataus sektoriaus įvertinimas ir stiprinimas;
- e) pajamų, gautų padarius šios Konvencijos nustatytus nusikaltimus, pervedimo prevencija, kova su juo ir tokių pajamų išieškojimas;
- f) pajamų, gautų padarius šios Konvencijos nustatytus nusikaltimus, pervedimo nustatymas ir išaldymas;
- g) pajamų, gautų padarius šios Konvencijos nustatytus nusikaltimus, judėjimo ir būdų, naudojamų tokioms pajamoms pervesti, paslėpti ar užmaskuoti, sekimas;
- h) tinkami ir veiksmingi teisiniai bei administraciniai mechanizmai ir metodai, sudarantys sąlygas išieškoti pajamas, gautas padarius šios Konvencijos nustatytus nusikaltimus;
- i) metodai, naudojami apsaugoti nukentėjusiuosius ir liudytojus, bendradarbiaujančius su teisminėmis institucijomis;
- j) nacionalinio ir tarptautinio reglamentavimo bei kalbų mokymas.

Personalo mokymo programų tematikos įvardinimas sukuria tarsi prievolę valstybės ir savivaldybių institucijoms plėtoti antikorupcinį švietimą. Personalo darbuotojas, turintis reikiamas žinias apie korupcijos apraiškas gali ne tik pats pateikti informaciją, įgaliotoms institucijoms, tačiau gali ir tinkamai išaiškinti interesantams, kaip reikėtų korupcinio pobūdžio veikas atriboti nuo kitų nusikaltimų. Remiantis pateiktomis temomis, pastebėtina tai, kad mokymai dėl kovos su korupcija pateikiami praplečiamai, kadangi aukščiau pateiktos temos sietinos ne tik su korupcijos apraiškų nustatymu, bet ir viešaisiais pirkimais, finansinėmis operacijomis ir reglamentavimu.

Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos – dar vienas teisės aktas, kuris yra neatsiejamas nuo antikorupcinio švietimo. Nors ši konvencija ir neįtvirtina antikorupcinio švietimo svarbos, tačiau jos paskirtis yra kuo operatyviau užkirsti kelią galimoms nusikalstamoms veikoms ir skatinti valstybes priimti teisės aktus, kurie sudarytu visas reikiamas galimybes ne tik konstatuoti korupcijos apraiškas, bet ir tinkamai įgyvendinti bendradarbiavimą tarp ES narių bei plėtoti skubų susižinojimą. Šiuo pagrindu teigtina, kad teisės aktų priėmimas ir jų keitimas savaime skatina diskusijas dėl kovos su korupcija plėtojimo. Analogiška pozicija įtvirtinta ir Civilinės teisės konvencijoje dėl korupcijos, tik šioje konvencijoje detalizuojama civilinių teisių realizavimo tvarka ir galimybės. Pažymėtina tai, kad tiek baudžiamosios teisės konvencija, tiek civilinės teisės konvencija sietina su valstybės tarnyba, kadangi valstybės tarnautojai ir jiems prilyginami asmenys, privalo vadovautis visais galiojančiais teisės aktais, tam, kad galėtų tinkamai kvalifikuoti veika, bei suteikti reikiamą informaciją interesantams, kurie nukentėjo nuo korupcinio pobūdžio atliktų veiksmų. Šiose konvencijose įtvirtinta informacija yra reikšminga valstybės tarnautojams vykdant ir tiesiogines funkcijas, kadangi valstybės ir savivaldybių institucijoje veikia juridiniai skyriai kurių paskirtis užtikrinti teisinę gynybą ir kilusių ginčų tinkamą išsprendimą. Dėl šios priežasties, valstybės tarnautojai turi suvokti konvencijų taikymo ypatumus, kad kilus ginčui, galėtų turimas žinias tinkamai pritaikyti ir apginti institucijos interesus.

ES Tarybos pamatinio sprendimo 2003/568/TVR dėl kovos su korupcija privačiame sektoriuje, preambulės 10 punkte numatyta, kad ES valstybės narės turi siekti, jog tiek aktyvioji, tiek pasyvioji korupcija privačiame sektoriuje būtų laikomos nusikaltimais visose valstybės narėse, kad juridinis asmuo taip pat galėtų būti laikomas atsakingu už tokius nusikaltimus ir kad už šiuos nusikaltimus būtų skiriamos veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios bausmės.

Apibendrinant galima teigti, kad teisinis reglamentavimas – viena iš priemonių, kurios tikslas užtikrinti, jog už korupcinio pobūdžio veikas būtų taikomos poveikio priemonės. Griežtos poveikio priemonės, gali užtikrinti, kad korupcijos apraiškų skaičius taps nors dalinai reguliuojamas.

1.4. Veiksniai sąlygojantys korupciją

Korupcija – neigiamai vertinamas reiškinys, kuris daro žalą įvairioms sritims, tačiau korupcija savaime neatsiranda. Korupcijos paplitimas priklauso nuo piliečių suvokimo ir priimamų sprendimų. Kaip ir kiekviena nusikalstamo pobūdžio veika, taip ir korupcija turi priežastinį ryšį, veiksnius, kurie skatina korupcijos atsiradimą ir jos paplitimą.

„Korupcijos priežastys yra skirstomos pagal įvairiausius požymius, tačiau klasikinė klasifikacija susideda iš pagrindinių keturių priežasčių grupių: socialinės – ekonominės, politinės, organizacinės – institucinės, etinės – kultūrinės priežastys” (Nomokonov, 2004, p. 23-25). Toks korupcijos priežasčių skirstymas parodo tai, kad korupcijos apimtis ir mastai yra labai dideli, korupcija egzistuoja net ir švietimo įstaigose, o tai tik dar kartą pabrėžia valstybėje egzistuojančių problemų gausą. Neįmanoma

pateikti baigtinio sąrašo veiksnių, dėl kurių korupcija vystosi, tačiau galima išskirti pagrindines ir dažniausiai pasitaikančias sritis, veiksnius sąlygojančius korupciją. Kaip minėta aukščiau, vienas iš korupcijos požymių – naudos siekimas. Jei siekiama materialinės naudos, tai be abejonės galima teigti, kad korupcijos paplitimui didelę įtaką turi piliečių gaunamos pajamos. Valstybės institucijose, veiksniu sąlygojančiu korupciją galima vardinti ir valstybės skiriamas dotacijas. Tačiau vien dotacijų skyrimas ar sunki turtinė padėtis dar nereiškia, kad korupcija egzistuoja. Naudos siekimas gali būti tapatinamas ir su tam tikrais reikalavimais, privilegijų suteikimu. Nematerialų naudos gavimą yra itin sudėtinga pripažinti korupcinio pobūdžio veiksniu, kadangi reikia nustatyti visas nusikalstamos veikos aplinkybes, pačios veikos eigą bei konstatuoti padarytą žalą.

Vienu iš pagrindinių veiksnių sąlygojančių korupciją galima įvardinti kontrolės taikymą. Būtent kontrolės nebuvimas ar netinkamas jos įgyvendinimas, gali sąlygoti korupcijos plitimą. Kontrolės pagalba galima stebėti ir fiksuoti kaip yra naudojamos valstybės skiriamos dotacijos, ar kaip elgiasi pilietis tarnybos metu. Policijos sistemoje, kontrolė yra būtina, nes būtent policijos institucijos vis dar patenka į labiausiai korumpuotų institucijų sąrašus. Kontrolės įgyvendinimo pavyzdžiu galima įvardinti Imuniteto skyriaus atliekamus patikrinimus, kurių metu tikrinamos pareigūnų turimos pinigų sumos tarnybos metu. Pareigūnams, tarnybos metu yra draudžiama su savimi turėti didesnę pinigų sumą nei 1 MGL., todėl atlikus patikrinimą ir radus didesnę pinigų sumą, galima įtarti, kad pareigūnas atliko neteisėtus veiksmus – paėmė kyšį. Kyšininkavimas, kaip korupcijos forma, neigiamai veikia ne tik ekonomiką, formuoja neigiamą požiūrį į valstybės institucijas ir skatina kitus gyventojus taip elgtis, tikintis, jog pavyks atsakomybės išvengti, tačiau neįvertinant kitų neigiamų veiksnių.

„Teisinėje literatūroje pabrėžiamos šios korupcijos priežastys:

1. Bendrosios socialinės (nedarbas, sveikatos draudimo sistemos netobulumas, maži valstybės tarnautojų atlyginimai ir pan.);

2. Teisinės (teisės aktų netobulumas, dažnas keitimas bei kolizijos, nebaudžiamumas, kontrolės sistemų, liudytojų apsaugos programų, teisinių procedūrų ir priemonių, pareigūnų skyrimo ir atleidimo bei nušalinimo procedūrų netobulumas, profesinių elgesio kodeksų valstybės tarnyboje nebuvimas ir pan.);

3. Institucinės (ne visose institucijose taikomas rotacijos principas, motyvacinė karjeros sistema, neišplėtos vidaus ir išorės audito sistemos, nepakankamai skaidrus sprendimų priėmimo procesas ir pan.);

4. Visuomenės pilietiškumo stoka (visuomenės požiūrio į korupciją neapibrėžtumas ir prieštaravimas, piliečių pasyvumas antikorupeinėje veikloje);

5. Išorinių veiksnių įtaka (tarptautinės korupcijos atsiradimas, tinkamų sąlygų atskirų ūkio subjektų sąžiningai konkurencijai nesudarymas, pasienio kontrabandos ir korupcijos specifika ir pan.)“ (Stasiukevičiūtė, Vonžodaitė, 2012, p.3).

Kaip matyti iš nurodytų korupcijos plitimo priežasčių, korupcijos plitimas itin priklauso nuo finansinės padėties ir nuo taikomos atsakomybės apimties. Esant proporcingai atsakomybės apimčiai, piliečiai įvertina galimas pasekmes, todėl tai iš esmės gali mažinti korupcijos apraiškas.

Dar Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2011 – 2014 metų programos priede buvo įvardintos 69 problemos, kurios sudaro sąlygas korupcijos plitimui. Pagrindinėmis problemomis, kurios egzistuoja teismų ir teisėsaugos institucijų veikloje, galima įvardinti:

1. Ne visi teisės aktų projektai yra laiku prieinami visuomenei, neužtikrinama teisės aktų rengėjų atsakomybę, teisės aktai priimami tinkamai neįvertinus jų poveikio visuomenei.
2. Nepašalintos neteisėto poveikio procesui ir priimamiems sprendimams prielaidos.
3. Realiai neatliekama Lietuvos teismų veiklos analizė, kuri leistų nustatyti sisteminius atvejus, kada galimai pasireiškia korupcija.
4. Teismų sistema yra uždara ir nepakankamai tiesiogiai kontroliuojama visuomenės.
5. Modernios vadybos nebuvimas teisėsaugos institucijose neleidžia užtikrinti skaidresnės ir veiksmingesnės jų veiklos.

Taigi, galima teigti, kad 69 problemos, kurios sąlygoja korupcijos plitimą yra pakankamai didelis skaičius, kuris tik pabrėžia, jog valstybė dar turi tobulinti teisės aktus, jų pateikimą visuomenei, bei priimti sprendimus, kurie iš esmės pakeistų antikorupcinės politikos įgyvendinimą ir padarytų jį kur kas veiksmingesnį.

Remiantis Nacionalinės kovos su korupcija programa (2015, 14.7 p.) galima teigti, kad korupcija yra sąlygojama tokių veiksnių kaip skaidrumo ir viešumo trūkumo, nes visuomenė jai priimtinu būdu negauna reikiamos informacijos apie piniginių sumų panaudojimą, paramų skirstymo motyvus. Minėtoje programoje konstatuota, kad valstybėje trūksta skaidrumo ne tik finansinių klausimų atžvilgiu, bet atkreipiamas dėmesys, jog skaidrumo stoka konstatuota vizų išdavime, darbuotojų įdarbinimo procese ar turto įsigijimo procese. Nacionalinės kovos su korupcija programoje (2015, 14.7 p.) be jau minėtų veiksnių išskirti ir šie veiksniai, kurie labiausiai pasireiškia valstybės tarnyboje:

1. Nėra sukurta tinkama antikorupcinė aplinka.
2. Nėra vieningos informacinės sistemos, kurioje atsispindėtų veiklos sričių korupcijos rizikos veiksniai.
3. Nepakankamas korupcijos prevencijos koordinavimas ir keitimasis informacija tarp instituciniu lygmeniu.
4. Nėra sukurta efektyvi viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje kontrolės sistema.

Nepaisant viešumo akcentuojamų privalumų, Nacionalinės kovos su korupcija programoje konstatuojama, kad viešinamos informacijos kiekis nėra pakankamas ir jos pateikimo formatas ne visais atvejais yra tinkamas.

Remiantis kovos su korupcija policijoje programos nuostatomis (2015) galima teigti, kad policijos sistemoje labiausiai korupcijos plitimą sąlygoja kyšininkavimas, naudojimas tarnybine padėtimi ir duomenų bazių naudojimas savo reikmėms. Korupcijos mažinimui nuspręsta taikyti tokius uždavinius kaip stiprinti teisėsaugos gebėjimus atskleidžiant korupcinio pobūdžio veikas, plėtoti antikorupcinį informavimą, organizuoti antikorupcinį švietimą ir kvalifikacijos tobulinimą. Kaip matyti, visos priemonės yra orientuotos į pareigūno, kaip asmens, švietimą, jo skatinimą priimti teisingus sprendimus, nepažeidžiant teisės aktų, tačiau, neapartas socialinės apsaugos ar finansinės padėties stiprinimas. Kaip minėta aukščiau, finansinės padėties gerinimas, gali būti traktuojamas kaip viena iš priemonių mažinant kyšininkavimo atvejų skaičių. Negalima sutikti su pozicija, kad vien antikorupcinis švietimas, kvalifikacijos tobulinimas gali užkirsti kelią korupcijai. Visais atvejais, pareigūnai vykdydami tarnybines funkcijas išlieka ir privačiais asmenimis, kurie, kaip ir visi piliečiai, yra suinteresuoti savo šeimos gerove.

Palidaskaitė (2005) teigia, kad viešojo administravimo tyrinėtojai korupcijoje išvelgia tokias problemas kaip netinkamas veiklos organizavimas, funkcijų neaiškumas, neaiški atsakomybė, nepakankama veiklos priežiūra ar kontrolė. Šiai autorės pozicijai reikėtų pritarti, kadangi kiekvienas neaiškumas vykdomoje veikloje sudaro visas reikiamas sąlygas korupcijos plitimui, o neaiški taikomos atsakomybės apimtis ir kontrolės stoka tik dar labiau paskatina asmenis elgtis priešingai nei teisės aktai numato. „Žema profesinė etika ar abejingumas vertybėms, atsirandanti dėl prasto vadovavimo, profesinio uždarmo ar dėl blogos atskiros asmenybės įtakos, nulemia korupcijai palankios kultūros atsiradimą organizacijoje. Antikorupcinės kultūros, akcentuojančios svarbias profesinės etikos vertybes, kūrimas būtų vienas iš priešnuodžių“ (Palidaskaitė, 2005, p. 31). Profesinė etika – viena iš priemonių kovojant su korupcija, tačiau reikia nepamiršti, jog asmuo atlikdamas tarnybines pareigas nenustoja būti paprastu piliečiu, todėl jo stabilios finansinės padėties buvimas, socialinių garantijų turėjimas užtikrintų efektyvesnę profesinę etiką. „Perėjimas į rinkos ekonomiką nepanaikino buvusių socialinių negerovių, o kai kuriais atvejais dėl pereinamojo proceso teisinio neapibrėžtumo, politinio ir pilietinio nesubrendimo buvo pretekstas naujoms korupcijos apraiškoms. Privatizacija, kaip bandymas spręsti viešojo sektoriaus efektyvumo ir rezultatyvumo problemas, Lietuvoje davė skirtingas pamokas: atvėrė kelius rinkos ekonomikai, leido valstybei sutaupyti, bet kartu leido atskiriems pareigūnams, buvusiai nomenklatūrai, politikams, pasinaudojus tarnybine padėtimi, pažintimis ir ryšiais, tapti naujaisiais verslininkais likusios visuomenės sąskaita“ (Palidaskaitė, 2006, p. 69). Remiantis šia pozicija galima teigti, kad net visuomenės naudai priimamų sprendimų įgyvendinimo metu, nesant tinkamos kontrolės, gali susidaryti visos reikiamos sąlygos korupcijos plitimui.

Apibendrinant galima teigti, kad pagrindiniai veiksniai sąlygojantys korupciją yra piliečių socialinė ir finansinė padėtis. Korupcijos plitimą skatina tokie veiksniai, kaip žemas darbo užmokestis, netinkama socialinė apsauga, nepakankama valstybės parama piliečiams, bei kompetencijų ir

informacijos stoka. Konstatuotina, kad korupciją galima pažaboti gerinant asmenų finansinę padėtį, griežtinant taikomą atsakomybę, vykdant nuolatinę kontrolę bei plėtojant antikorupcinį švietimą, siekiant, kad piliečiai suvoktų korupcijos daromą žalą.

Įstatymų leidėjui nepavyko teisės aktuose įtvirtinti vieningos korupcijos sampratos. Korupcija, kai nusikalstamas veiksnys yra nuolat kintantis, pasireiškimo formos yra priklausomos nuo valstybės tarnautojų ar jiems prilyginamų asmenų atliekamų veiksmų arba nuo tam tikrų veiksmų atsisakymo. Aptariant korupcijos sampratą buvo pastebėtina, kad korupcija įvardinama kaip nesąžiningas valstybės tarnautojų ar jiems prilyginamų asmenų tiesioginis ar netiesioginis naudos gavimas ar naudos gavimo reikalavimas, pasinaudojant tarnybinėmis pareigomis. Korupcija įvardinti veiksmai, kuriais iškraipomas normalus rinkos funkcionavimas, procedūrų eigos pakeitimas, elgesys, neatitinkantis jiems suteiktų įgaliojimų ar teisės aktuose nustatytų elgesio standartų, ar tokio elgesio skatinimas, siekiant gauti naudos. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad priešingi teisei veiksmai jau savaime vertintini neigiamai. Antikorupcijos politika sietina su veiksmų planu, kurio įgyvendinimas turėtų užkirsti ar apsunkinti korupcijos plitimą. Antikorupcijos politikos samprata įvardintina kaip priešingi korupcijai veiksmai, atoveiksmis korupcijai. Antikorupcijos programos tikslas yra neutralizuoti korupcijos galimybes, kurios gali būti padarytos tiek sąmoningais veiksmais, tiek netyčia ar remiantis klaidinga informacija. Veiksniais, sąlygojančiais korupciją, įvardinta kontrolės stoka, socialinės problemos, teisės spragos, pilietiškumo stoka, antikorupcinės aplinkos netinkamas plėtojimas.

2. PILIEČIŲ DALYVAVIMO ĮGYVENDINANT ANTIKORUPCINĘ POLITIKĄ LIETUVOS POLICIJOS SISTEMOJE VEIKSNIAI IR GALIMYBĖS

Piliečių aktyvus įsitraukimas į antikorupcinės politikos kūrimą ir jos vykdymą, yra efektyviausia priemonė siekiant panaikinti ar sumažinti korupcijos apraiškas, kadangi piliečiai, yra ta visuomenės grupė, kuri tiesiogiai susiduria su korupcijos apraiškomis ir gali įvardinti tinkamiausius būdus kaip skatinti aktyvų dalyvavimą antikorupcinių programų įgyvendinime. Šiame skyriuje bus nagrinėjami veiksniai, kurie skatina piliečius prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo, nagrinėjamos piliečių galimybės prisidėti prie antikorupcinės politikos, bei aptariamas antikorupcinio švietimo reglamentavimas valstybės tarnyboje.

2.1. Prielaidos ir motyvai skatinantys piliečius dalyvauti įgyvendinant antikorupcinę politiką

Prielaidos ir motyvai, skatinantys piliečius dalyvauti įgyvendinant antikorupcinę politiką yra pagrindiniai veiksniai, kurie gali užtikrinti piliečių aktyvumą. Antikorupcinės politikos įgyvendinimas yra svarbus visai visuomenei, kadangi šios politikos dėka yra siekiama užtikrinti skaidrų paslaugų teikimą, ugdomas piliečių sąmoningumas, sąžiningumas ir stiprinamas pilietiškumas. Piliečių aktyvumą gali sąlygoti daugelis veiksnių. Dažniausiai piliečius skatina aplinkybės, kurios betarpiškai daro įtaką piliečių gyvenimui, jį apsunkina. Siekiant, kad piliečiai aktyviai prisidėtų prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo, būtina išnagrinėti veiksnius, kurie skatina piliečių aktyvumą.

Sąvoka „veiksniai“ suponuoja, kad piliečius turi skatinti tam tikros aplinkybės, kurios jiems suteikia atitinkamą naudą ar gerina esamą situaciją, tiesiogiai prisideda prie piliečių teisių įgyvendinimo. Tuo tarpu piliečių įtrauktis, skatinimas dalyvauti įgyvendinant antikorupcinę politiką, turėtų būti suvokiamas kaip ilgalaikis procesas, kuris turi būti nuolat plėtojamas, taip užtikrinant, kad piliečių įsitraukimas nebūtų tik vienkartinis veiksmas. Nei teisės aktuose, nei literatūroje nėra įtvirtinto baigtinio sąrašo, kuriame būtų detalizuoti visi veiksniai, skatinantys piliečius dalyvauti įgyvendinant antikorupcinę politiką. Teigtina, kad veiksniai, skatinantys piliečius dalyvauti įgyvendinant antikorupcinę politiką yra visuma veiksnių, kurių imasi institucijos, siekdamos antikorupcinės politikos įgyvendinimą padaryti patrauklesnį.

Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją 13 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad kiekviena valstybė turi imtis reikiamų priemonių skatinti pavienius asmenis ir nevalstybinio sektoriaus grupes, tokias kaip pilietinė visuomenė, nevyriausybinės organizacijos ir bendruomeninės organizacijos, aktyviai dalyvauti korupcijos prevencijoje bei kovojant su ja ir didinant visuomenės informuotumą apie korupcijos egzistavimą, jos priežastis ir pavojingumą bei keliamą grėsmę. „Toks dalyvavimas turėtų būti stiprinamas tokiomis priemonėmis kaip:

- a) skaidrumo didinimas ir visuomenės dalyvavimo sprendimų priėmimo procese skatinimas;
- b) galimybės visuomenei veiksmingai naudotis informacija užtikrinimas;
- c) visuomenės informavimo priemonių naudojimas skatinant visuomenės nepakantumą korupcijai bei visuomenės švietimo programų, įskaitant vidurinių ir aukštųjų mokyklų programas, įgyvendinimas;
- d) pagarba laisvei siekti, gauti, skelbti ir skleisti informaciją apie korupciją, šios laisvės rėmimas ir apsauga. Ši laisvė gali būti atitinkamai ribojama, tačiau tik taip, kaip nustatyta įstatymo, ir tiek, kiek tai reikalinga:
 - i) užtikrinti pagarbą kitų asmenų teisėms ar reputacijai;
 - ii) apsaugoti nacionalinį saugumą ar *ordre public*, ar visuomenės sveikatą arba moralę” (Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją, 13 str.).

Teigtina, kad vienas iš veiksmų, skatinančių piliečius dalyvauti antikorupcinės politikos įgyvendinime – skaidrumas ir suteikiamos informacijos įvertinimas. Asmuo, pajutęs, kad jo pateikta informacija ar pranešimas apie galimas nusikalstamas veikas yra veiksmingas ir užtikrina tinkamą teisės aktų įgyvendinimą, skatina asmenį ir toliau prisidėti prie vykdomos veiklos.

Žemiau pateiktame paveiksle matyti, kad piliečiai, siekdami dalyvauti antikorupcinės politikos įgyvendinime, susiduria su nustatyta procedūra ir tam tikromis kliūtimis. Pagrindinėmis kliūtimis, kurios neigiamai veikia piliečių aktyvumą, galima įvardinti tai, kad visuomenėje formuojama nuomonė, kad nebus atsižvelgta į piliečių nuomonę, taip pat, kad piliečių išdėstyta pozicija gali būti vertinama tik kaip nuomonė, bet ne specializuota informacija. Veiksniais, skatinančiais piliečius prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo, galima įvardinti teigiamą grįžtamąjį ryšį tarp institucijos atstovų ir piliečių, tinkamą anonimiškumo užtikrinimą, kai pilietis, pasinaudodamas jam suteiktomis teisėmis informuoja atitinkamas institucijas apie galimas korupcijos apraiškas. Be abejonės, kaip vieną iš aktyvumą skatinančių veiksmų, galima įvardinti tam tikrą naudos gavimą, pilietiškumą, siekį, kad būtų laikomasi teisės aktuose įtvirtintų normų. Remiantis 4 paveiksle pateikta informacija, teigtina, kad abipusė komunikacija skatina ne tik gyventojus prisidėti prie vykdomų programų, bet ir valstybės tarnautojus ar jiems prilyginamus asmenis, atidžiau vertinti gaunamą informaciją, kurios dėka galima įvardinti korupcijos apraiškas, pasireikšimo būdus ir galimus korupcijos apraiškų mažinimo būdus. Šiuo atveju, jei yra atsižvelgiama į piliečių išdėstytą nuomonę, pateiktą informaciją, piliečiai įgyja pasitikėjimą savimi, teigiamai pradeda vertinti institucijos veiklą, nes mano, kad institucijai yra svarbus kiekvieno piliečio indėlis.

Etapai	Piliečių vaidmenys	Kliūtys	Valdymo principai
Darbotvarkė	<ul style="list-style-type: none"> • Problemų apibrėžimas. • Prioritetų nustatymas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepriėjimas prie sprendimų priėmėjų. • Dėmesio trūkumas piliečių požiūriams. 	<ul style="list-style-type: none"> • Abipusė komunikacija.
Planavimas	<ul style="list-style-type: none"> • Kliūčių nustatymas. • Sprendimų identifikavimas. • Viešosios politikos instrumentų ir sudėtinių dalių testavimas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Piliečių kompetencijos pripažinimo stoka. 	<ul style="list-style-type: none"> • Konsultacijos su grįžtamoju ryšiu.
Sprendimai	<ul style="list-style-type: none"> • Sutarimo kūrimas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Atgyvenę atstovaujamojų kriterijai. • Piliečių baimė. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dalyvavimas (ne susitarimas) priimant sprendimus
Įgyvendinimas	<ul style="list-style-type: none"> • Paslaugų kūrimas, situacijos stebėseną, išteklių mobilizavimas, geros praktikos kaupimas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Koordinavimo ir / ar konkurencijos tarp piliečių ir valdžios trūkumas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Partnerystė. (lygybė ir visiška atsakomybė)
Vertinimas	<ul style="list-style-type: none"> • Socialinis auditas. • Suinteresuotųjų šalių bendradarbiavimas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nebus atsižvelgta į piliečių išvada kaip į vertinimą paaiškinantį instrumentą. • Išankstinis nusistatymas, kad piliečiai gali teikti tik nuomones, o ne informaciją. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bendras vertinimas ir politikos perkūrimas.

4 pav. Piliečių vaidmenys, kliūtys ir valdymo principai politikos formavimo ciklo etapuose

Šaltinis: Vaidelytė, Žilinskas, Rauleckas (2016), p. 262

Analogiškai, Lietuvos policija vykdo tam tikras socialines akcijas, kuriomis siekiama pažaboti korupcijos apraiškas, piliečiams sudaromos visos galimybės pranešti apie galimas korupcijos apraiškas. Jei pati procedūra nereikalauja didelių pastangų (praneši galima anonimiškai, elektroninėmis ryšio priemonėmis) ir yra pavišinama informacija apie atlikto tyrimo rezultatus, tokiu atveju pilietis tampa suinteresuotas vykdomomis programomis. Jei, atlikus tyrimą, piliečiui yra padėkoma už pateiktą informaciją, tokiu atveju yra plėtojama ne tik abipusė komunikacija, bet ir pabrėžiama piliečio išdėstytos nuomonės (informacijos) svarba.

Kaip piliečių aktyvumą skatinančiu veiksniu galima įvardinti ir susitikimus su gyventojais, bendruomenėmis, oficialiais prašymais dėl pagalbos suteikimo, operatyviu atsakymo pateikimu. Žiniasklaidos priemonėse ir socialiniuose tinklapiuose pastebima tendencija dalintis, platinti informacinio pobūdžio pranešimus. Piliečių aktyvumas priklauso nuo institucijos vykdomos veiklos, gebėjimo įsisavinti pateikiamą informaciją, tinkamo atgalinio ryšio suteikimo. Remiantis aukščiau pateikta informacija, teigtina, kad piliečių aktyvus dalyvavimas įgyvendinant antikorupcinę politiką – aktyvaus dalyvavimo ir aktyvios įtraukties sąveika, kadangi nuo įtraukties pasirinktų būdų ir priemonių, tiesiogiai priklauso ir aktyvus dalyvavimas vykdomose programose.

Aktyvus dalyvavimas	Aktyvi įtrauktis
<ul style="list-style-type: none"> • Daug žmonių yra kviečiama dalyvauti ir / ar dalyvauja. • Stengiamasi procesą padaryti plačiai prieinamą ir atstovaujama plačiai visuomenei. • Bendruomenės indėliai yra kaupiami ir daro įtaką sprendimams. • Dėmesys dažniausiai sutelkiamas į konkretų pasiūlymą ar temą, o procesas gali būti vienkartinis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Domimasi įvairiomis nuomonėmis. • Procesas yra svarstomas, lankstus naujiems susitarimams dėl problemų ir galimų veiksmų. • Proceso dalyviai bendradarbiauja problemų apibrėžimo, sprendimų priėmimo, sprendimų išeigos procesuose. • Atskiri procesai yra dalis nuolatinio problemų srauto; ne vienkartinės, vieno klausimo diskusijos.

5 pav. Aktyvaus dalyvavimo ir aktyvios įtraukties požymiai

Šaltinis: Vaidelytė, Žilinskas, Rauleckas (2016), p. 267

Vaidelytė, Žilinskas, Rauleckas (2016) teigia, kad organizuojant viešąjį valdymą, abiejų visuomenės angažuotumo dimensijų – įtraukimo ir dalyvavimo – integravimas galėtų pagerinti priimamų sprendimų kokybę ir patobulinti ilgalaikius bendruomenių gebėjimus. Šiai autorių pozicijai reikėtų pritarti, kadangi įtraukimo ir dalyvavimo požymių analizė atskleidžia veiksnius, skatinančius aktyviai piliečius prisidėti prie vykdomų antikorpucinio pobūdžio programų. Vien tik deklaravimas, kad valstybė imasi visų įmanomų priemonių sumažinti korupcijos apraiškas, teisinės bazės koregavimas ir naujų antikorpucinių programų tvirtinimas, nesudaro galimybių tinkamai įgyvendinti antikorpucinę politiką.

Kovos su korupcija policijoje 2015 – 2017 metų programos įgyvendinimo priemonių plane numatytas tikslas – didinti policijos skaidrumą ir skatinti visuomenę įsitraukti į antikorpucinę veiklą. Šiam tikslui pasiekti, kaip vienas iš uždavinių, numatyta vykdyti Nacionalinės kovos su korupcija 2015-2025 metų programos uždavinį: stiprinti teisėsaugos gebėjimus atskleidžiant korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas. Šio uždavinio įgyvendinimui numatyta atlyginti pranešėjams už vertingą informaciją apie nusikalstamas veikas. Minėtos programos 17 punkte įtvirtintas dar vienas uždavinys - plėtoti antikorpucinį informavimą. Šio uždavinio įgyvendinimui numatytos priemonės:

1. Skelbti informaciją internete ir žiniasklaidoje apie policijos pareigūnų daromus tarnybinius nusižengimus, ištirtus korupcinio pobūdžio teisės pažeidimus ir baudžiamojon atsakomybėn patrauktus policijos darbuotojus, gavus ikiteisminį tyrimą kuriojančio prokuroro leidimą.

2. Policijos departamento interneto skiltyje „Korupcijos prevencija“, policijos įstaigų interneto puslapiuose skelbti aktualią informaciją apie korupcijos prevenciją

3. Organizuoti ir dalyvauti susitikimuose su įstaigų ir organizacijų atstovais, dalintis gerąja praktika korupcijos prevencijos srityje.

Šių priemonių įgyvendinimas pastebimas nagrinėjant policijos komisariatų internetinius tinklapius. Klaipėdos apskrities vyriausiojo policijos komisariato internetiniame tinklapyje, korupcijos prevencijos poskyryje, skelbiami korupcijos prevencijos pranešimai, kuriuose aprašomi atvejai, kurių

metu policijos pareigūnams buvo siūlytas kyšis. Minėtame korupcijos prevencijos poskyryje pateikiama ir papildoma informacija, nurodant kaip reikia identifikuoti ar policijos pareigūnas tikrai reikalauja kyšio, detalizuojama, jog dėl kyšio davimo galima kreiptis pareiškimu, skundu, prašymu, pasiūlymu, pranešimu raštu arba žodžiu, informacinio pobūdžio pranešimai gali būti perduodami elektroniniu paštu, internetu, telefonu arba paštu. Pažymėtina ir tai, jog Klaipėdos apskrities vyriausiasis policijos komisariatas akcentuoja, kokią informaciją turi pateikti piliečiai norėdami informuoti apie neteisėtus policijos pareigūnų veiksmus. Dar vienas uždavinys, kuriuo siekiama skatinti piliečius prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo - organizuoti šviečiamojo pobūdžio antikorupcines priemones. Šio uždavinio įgyvendinimui numatyta tęsti socialinę antikorupcinę akciją „Kyšis išpurvina“ ir vykdyti šviečiamojo pobūdžio antikorupcines akcijas visuomenei skirtuose renginiuose. Šis uždavinys įpareigoja policijos komisariato atstovus periodiškai dalyvauti antikorupcinėse akcijose ar renginiuose, kur pristatoma antikorupcinė veikla. Paminėtina, kad policijos komisariatų internetiniuose tinklapiuose įtvirtinta nuoroda „kyšis išpurvina“, pateikiama informacija ne tik apie bandymus papirkti pareigūnus, bet ir sudarytos visos galimybės apie korupciją pranešti elektroninėmis ryšio priemonėmis.

Paminėtinos Arnstein (1969) piliečių įtraukio pakopos, kurios buvo įvardintos, kaip „Piliečių dalyvavimo kopėčios“. Arnstein (1969) išskiria šias pakopas:

1. Manipuliacija;
2. Terapija;
3. Informavimas;
4. Konsultacija;
5. Raminimas;
6. Partnerystė;
7. Deleguota galia;
8. Piliečių kontrolė.

Šios pakopos, tarsi veiksmų eiga, kurių pagalba galima užtikrinti piliečių aktyvumą priimant sprendimus, taip pat tai būdas palaikyti teigiamus valdžios atstovų ir piliečių santykius. Tačiau tai nėra vienintelės paminėtinos piliečių įtraukimo pakopos. Cooper, Bryer, Meek (2006) išskiria šešis kintamuosius vardiklius, kurie piliečius skatina aktyviai dalyvauti priimant sprendimus:

1. Valdžios pasitikėjimas piliečiais.
2. Piliečių veiksmingumas (gebėjimai).
3. Piliečių pasitikėjimas valdžia.
4. Piliečių kompetencija.
5. Valdžios atsiliepiamumas.
6. Valdžios legitimumas.

Autorių nurodytas pakopas pastebėta, kad iš esmės pakopos yra vienodos, nes akcentuojama piliečių kompetencija, valdžios atstovų gebėjimas bendrauti su piliečiais, taip ugdant piliečių pasitikėjimą valdžios atstovais ir jų priimamais sprendimais.

Apibendrinant galima teigti, kad veiksniai, skatinantys piliečius prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo, yra tiesiogiai susiję su institucijų vykdoma veikla ir jų siekiu, kad piliečiai būtų aktyvūs. Prieita prie išvados, kad jei institucijos neigiamai vertina piliečių pateikiamą nuomonę (informaciją), į ją neatsižvelgia, neformuoja teigiamo atgalinio ryšio, tokiu atveju ir piliečių aktyvumas yra žemas. Tuo tarpu, jei institucijos siekia, kad piliečiai aktyviai prisidėtų prie vykdomos veiklos, sudaro visas reikiamas sąlygas, kviečia į susitikimus, viešas diskusijas, atidžiai išklauso gyventojų nuomonę, informaciją ar pasiūlymus, išreiškia padėką, tokių veiksnių dėka piliečių aktyvumas, taip pat tampa didesnis.

2.2. Piliečių galimybės prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo

Piliečių galimybės prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo priklauso nuo institucijų vykdomos veiklos, teisinio reglamentavimo, ir numatytų antikorupcinės politikos įgyvendinimo programos. Kadangi antikorupcinę politiką privalo įgyvendinti visos valstybės ir savivaldybės institucijos, tačiau, kiekviena institucija pasirenka kokią programą ir kokiomis priemonėmis ją įgyvendinti.

KPI 5 straipsnyje įtvirtintos korupcijos prevencijos priemonės: korupcijos rizikos analizė; kovos su korupcija programos; teisės aktų ar jų projektų antikorupcinis vertinimas; informacijos apie asmenį, siekiantį eiti arba einantį pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje pateikimas; informacijos pateikimas valstybės tarnautojų ir juridinių asmenų registrams; visuomenės švietimas ir informavimas; nustatytų korupcijos atvejų paviešinimas; kitos įstatymų nustatytos korupcijos prevencijos priemonės. Akcentuotina tai, jog piliečiai gali prisidėti ne prie visų priemonių įgyvendinimo.

Kovos su korupcija policijoje 2015 – 2017 metų programa buvo patvirtintas programos įgyvendinimo priemonių planas. Šio plano 8.1 punkte įtvirtintas tikslas fiksuoti policijos pareigūnų papirkimo atvejus. Prie šio tikslo gali tiesiogiai gali prisidėti ir piliečiai. Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos internetiniame tinklapyje, korupcijos prevencijai yra išskirtas atskiras skyrius, kuriame nurodyta, jog jei piliečiai turi informacijos apie korupcijos apraiškas policijos darbe, nesąžiningą ar neetišką policijos pareigūno elgesį ar policininkų daromas ar ketinamas daryti korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, apie tokias veikas, piliečiai gali pranešti raštu, telefonu ar elektroniniu paštu. Policijos departamentas, siekdamas, kad piliečiai prisidėtų prie korupcijos prevencijos, departamentas viešai, savo internetiniame tinklapyje deklaruoja, jog bus laikomasi konfidencialumo principo ir bus imtasi visų priemonių, kad piliečiui, dėl pateiktos informacijos, nekiltų neigiamų pasekmių. Kovos su korupcija programos įgyvendinimo priemonių plano 11 punkte

numatyta, kad policijos įstaigos turi užtikrinti policijoje atliekamų viešųjų pirkimų skaidrumą juos įgyvendinant elektroniniu būdu. Prie šio tikslo didžiaja dalimi gali prisidėti juridiniai asmenys, kurie ir dalyvauja viešuosiuose pirkimuose. Būtent juridiniai asmenys, jų atstovai, manydami, kad viešųjų pirkimų procedūra buvo pažeista, gali kreiptis į teismą dėl viešojo pirkimo pripažinimo negaliojančiu. Pažymėtina ir tai, kad Policijos departamento internetiniame tinklapyje yra viešinama visa informacija susijusi su viešaisiais pirkimais, todėl su jais gali susipažinti visi norintys.

Pažymėtina tai, kad policijos komisariatas negali imtis savarankiškų socialinių akcijų įgyvendinimo, jei tai nėra suderinta su Policijos departamentu. Analogiškai, policijos komisariatai yra tiesiogiai pavaldūs vyriausiesiems policijos komisariatams, todėl vyriausiojo policijos komisariato vykdoma veikla privaloma ir policijos komisariatams. Klaipėdos apskrities vyriausiajam policijos komisariatui priskiriami septyni rajonų ir miestų policijos komisariatai. Pavaldumo nustatymas yra svarbus ne tik pavestų funkcijų įgyvendinimui, bet ir antikorpucinės programos plėtojimui, veiksmų, skatinančių piliečius prisidėti prie vykdomos veiklos, realizavimas.

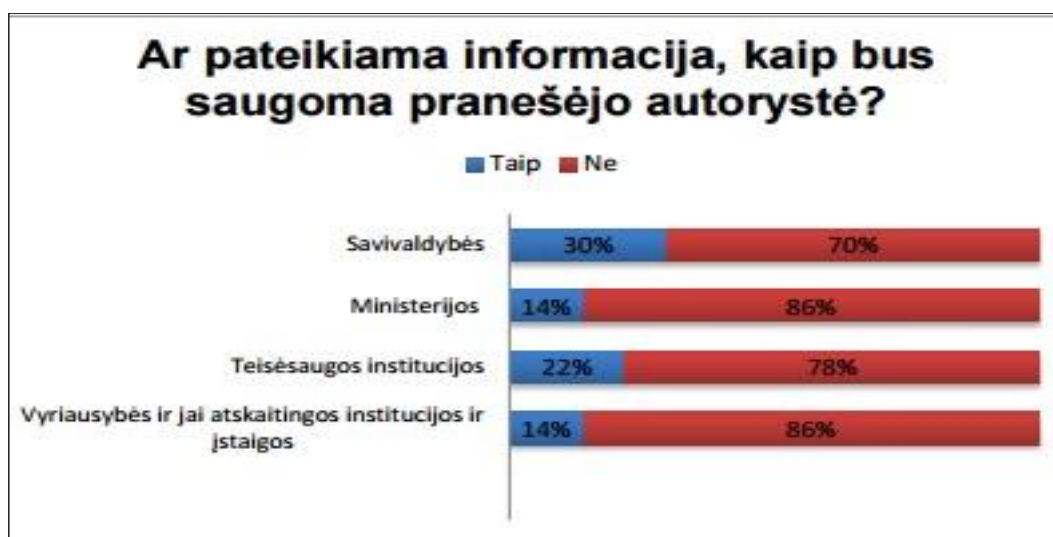
Aptariant piliečių galimybes prisidėti prie antikorpucinės programos įgyvendinimo, būtina paminėti ePolicija.lt tinklą. Šio tinklapio informacinėje dalyje nurodyta, kad gyventojai turi galimybę pasinaudoti patogiomis, interaktyviomis bei lengvai pasiekiamomis elektroninėmis paslaugomis, taip sutaupydami savo laiką. Tai itin svarbu, kadangi, piliečiai, neišeidami iš namų, gali atlikti visuomenei naudingą veiksmą ir tai neatima didelių laiko sąnaudų. Paminėtina ir tai, kad gyventojai, siekdami pateikti informaciją apie galimas korupcijos apraiškas, gali pasinaudoti viešai deklaruojamais anonimiais pasitikėjimo telefonais, kurie skelbiami Policijos departamento internetiniame tinklapyje.

Atkreiptinas dėmesys, kad panašiomis programomis naudojasi ir kitos valstybės ar savivaldybių institucijos. Kaip pavyzdį galima Valstybinę mokesčių inspekciją, kuri, taip pat naudoja elektroninėmis priemonėmis, taip siekdama skatinti piliečius prisidėti prie mokestinių pažeidimų mažinimo. Valstybinės mokesčių inspekcijos tinklapyje pateikiama nuoroda „STOP šešėliui“, kurios pagalba gyventojai gali pateikti anoniminių skundų ar pasinaudoti trumpuoju pasitikėjimo numeriu ir taip pranešti apie galimas nusikalstamas veikas. Pažymėtina tai, kad Valstybinė mokesčių inspekcija sudaro kur kas paprastesnes sąlygas pranešti apie galimas nusikalstamas veikas, kadangi gyventojai, pasinaudodami vien savo mobiliuosiuose įrenginiuose t.y. parsisiuntę į savo telefoną išmaniąją programėlę, skundą, informaciją, gali pateikti būdami bet kur ir bet kada.

Piliečių galimybės prisidėti prie antikorpucinės politikos įgyvendinimo numatytos internetiniame tinklapyje „Skaidrumo linija“. Šis tinklapis pristatomas skambiais klausimais „reikalavimo kyšio? Pastebėjai piktnaudžiavimą tarnyba? Pranešk viešai“. Siekiant pranešti apie korupcijos apraiškas, būtina užpildyti nustatytos formos paraišką, detalizuoti iš kur buvo sužinota apie minėtą tinklą ir atsakyti į daugybę kitų klausimų, kurie net nesusiję su korupcijos apraiškomis. Ši internetinė svetainė turėtų būti vertinama neigiamai, kadangi neaišku kokia tvarka bus skundas perduotas atitinkamoms

institucijos, kokie nustatyti terminai, taip pat nėra žinoma kokie subjektai administruos pateiktą skundą.

Aptariant piliečių galimybes prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo, būtina paminėti Transparency international (2015) atliktą tyrimą, kurio metu buvo nagrinėjami pranešimų kanalai Lietuvoje. Tyrimo metu nagrinėta, kaip valstybės ir savivaldybių institucijos užtikrina informacijos tinkamą pateikimą, skatinant piliečius prisidėti prie galimų korupcijos atvejų atskleidimo. Vienas iš veiksnių skatinančių piliečius pranešti apie galimas korupcijos apraiškas – anonimiškumas, tačiau ne visos institucijos savo internetiniuose tinklapiuose nurodo, kokių priemonių bus imtasi, siekiant apsaugoti pranešėjo asmenį. Kaip matyti iš žemiau pateiktos informacijos, teisėsaugos institucijos, nepateikia išsamios informacijos, kaip bus apsaugoma pranešėjo autorystė ir kaip tai bus atliekama. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ministerijos, Vyriausybė, jai atskaitingos institucijos ir įstaigos, lyginant su teisėsaugos institucijomis, pateikia dar mažiau informacijos apie tai, kaip bus apsaugoma pranešėjo autorystė. Valstybės, savivaldybių ir teisėsaugos institucijų internetiniuose tinklapiuose buvo siekiama akcentuoti tai, kad piliečiai, skundus ar informaciją gali teikti nesijaudindami dėl savo asmens duomenų paviešinimo. Tokiomis priemonėmis buvo siekiama skatinti piliečius aktyviau prisidėti prie korupcijos apraiškų mažinimo. Galima teigti, kad tokia piliečių skatinimo priemonė pasirinkta tinkamai, kadangi asmenys, žinodami, kad jų asmens duomenys buvo apsaugoti, neperduoti asmeniui, dėl kurio galimai korupcinio pobūdžio veiksmų, teikiamas skundas, tampa suinteresuotesniais. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pranešėjo autorystės apsauga, žemiau pateiktame paveiksle, turėtų būti suprantama, kaip piliečių aktyvumo skatinimo priemonės įgyvendinimas.

6 pav. Asmens, pranešusio apie galimas korupcijos apraiškas, asmens duomenų apsauga

Šaltinis: Transparency international (2015), p. 11

Pažymėtina ir tai, jog menkas pranešėjo apsaugos buvimas, nenurodymas asmenų, kurie nagrinės pateiktus skundus (informaciją), nenurodymas aktualiausių terminų, per kuriuos pilietis galėtų tikėtis,

jog bus išnagrinėtas skundas, apsunkena piliečių galimybes prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo.

Aptariant teisėsaugos institucijas, būtina paminėti ir STT. Šios institucijos socialiniame tinklapyje sudaroma galimybė pateikti net anoniminį skundą. STT skatindama piliečius prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo, pabrėžia piliečių turimos informacijos, apie korupcinio pobūdžio nusikalstamą veiklą, svarbą. Taip pat nurodoma, kokie pareigūnai nagrinės gautus skundus, akcentuoja, kad STT pareigūnai itin svarbu tai, kad piliečių aktyvumas skatinamas ir pinigine išraiška, kadangi STT internetiniame tinklapyje nurodoma, jog už vertingą informaciją apie korupcinio pobūdžio nusikalstamas veiklas, gali būti atlyginama. Teigtina, kad tai vienas iš parankiausių būdų piliečiams prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo, kadangi piliečiai yra ne tik skatinami, bet ir sukuriama abipusis bendradarbiavimo ryšys.

Nepaisant to, kad darbas orientuotas į Lietuvos policijos sistemą, tačiau kaip pavyzdys, pateiktinas ir savivaldybių atvejis. Remiantis Klaipėdos rajono savivaldybės tarybos sprendimu Nr. T11-241, buvo nutarta į antikorupcijos komisiją įtraukti ne tik tarybos narius, bet ir tris seniūnaičius, taip siekiant per seniūnaičius sužinoti ir gyventojų poziciją. Klaipėdos rajono savivaldybės internetiniame tinklapyje pateikiama ganėtinai daug informacijos apie vykdomą antikorupcinę politiką, vykdomas socialines akcijas, kuriomis skatinami piliečiai įsitraukti į vykdomą veiklą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad savivaldybės vykdomų socialinių akcijų, kuriomis raginama kovoti su korupcija, yra itin mažai. Klaipėdos rajono savivaldybės internetiniame tinklapyje viešinamos dvi socialinės akcijos: Tarptautinės antikorupcinės dienos paminėjimas ir socialinė akcija prieš „šešėlių“. Svarbu tai, kad nedetalizuojami statistiniai duomenys, kuriais remiantis būtų galima nustatyti kaip kito korupcijos apraiškų skaičius ir kaip aktyviai piliečiai prisideda prie vykdomos veiklos. Klaipėdos rajono savivaldybės 2015 – 2016 m. korupcijos programos įgyvendinimo ataskaitoje, kaip viena iš korupcijos programos priemonių įvardintas apklausos atlikimas, kurio metu buvo siekta nustatyti gyventojų požiūrį į korupciją, įvertinti korupcijos paplitimą. Šios priemonės pagalba, gyventojams buvo sudarytos galimybės išreikšti savo poziciją. Minėtos programos 10 punkte įtvirtinta dar viena priemonė – inicijuoti konkursų korupcijos prevencijos tema organizavimą. Šios priemonės pagalba į antikorupcinę politiką buvo siekiama įtraukti kuo daugiau moksleivių ir taip plėtoti žinias, vykdyti antikorupcinį švietimą. Teigtina, kad tai pagrindinės priemonės, kuriomis siekiama skatinti gyventojus prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo. Kitomis priemonėmis, labiau skatinami savivaldybės darbuotojai, arba numatomos itin abstrakčios priemonės, kurios sukelia neaiškumą dėl įgyvendinimo proceso.

Apibendrintai galima teigti, kad piliečių galimybės prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo yra ribotos. Institucijos, pateikdamos neišsamią informaciją, neužtikrindamos pranešėjų autorystės apsaugos, neskatina piliečių aktyvumo. Buvo prieita prie išvados, kad pagrindinėmis

galimybėmis prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo laikytina – galimybė dalyvauti vykdomose akcijose ir pasinaudoti elektroninėmis programomis, kurių pagalba, galima operatyviau pateikti skundą ar informaciją.

2.3. Antikorupcinės politikos vaidmuo viešajame sektoriuje

Antikorupcinės politikos vaidmuo viešajame sektoriuje – tai priemonių visuma, kuria siekiama plėtoti ne tik teisinį švietimą, bet ir kitas aktyvaus pobūdžio priemones, skirtas kuo aktyviau piliečius įtraukti į sprendimų priėmimo procesą ir taip įgyvendinti ne tik antikorupcinę politiką, bet ir kontrolės funkciją. Tuo tarpu švietimas yra vienas iš svarbiausių ir dažniausiai taikomų kovos su korupcija būdų. Kadangi valstybės ir savivaldybių institucijos yra nepajėgios kovoti su korupcija, todėl visuomenės dalyvavimas yra vienas iš efektyviausių būdų identifikuoti korupcijos židinius ir galimas priemones, korupcijos apraiškoms mažinti. Tam, kad visuomenės pateikiama informacija būtų išties naudinga, būtina tinkamai įgyvendinti antikorupcinį švietimą, kurio pagalba piliečiai gebėtų atskirti galimas nusikalstamas korupcijos apraiškas nuo kitų veikų.

Aptariant antikorupcinės politikos vaidmenį viešajame sektoriuje, pirmiausia būtina atskleisti viešojo sektoriaus sampratą. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 2 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad viešojo administravimo subjektas - valstybės institucija ar įstaiga, savivaldybės institucija ar įstaiga, pareigūnas, valstybės tarnautojas, valstybės ar savivaldybės įmonė, viešoji įstaiga, kurios savininkė ar dalininkė yra valstybė ar savivaldybė, asociacija, šio įstatymo nustatyta tvarka įgalioti atlikti viešąjį administravimą. Remiantis šia nuostata, galima teigti, kad viešasis sektorius taip pat sietinas su viešuoju administravimu, viešų paslaugų teikimu visuomenei ir administracinių įgaliojimų buvimu. Viešojo sektoriaus įstaigomis laikytinos valstybės ir savivaldybės institucijos, įstaigos ir organizacijos, įgyvendinančios administracinių sprendimų priėmimą, teisės aktų įgyvendinimo kontrolę, administracinių paslaugų teikimą ir administravimo vykdymą.

Anot Vaisvalavičiūtės (2007) Lietuvos visuomenė korupcijos reiškinių suvokia gana paviršutiniškai, stokojama įvairių vadybinių, ekonominių, teisinių žinių apie korupcijos esmę, todėl nesugebama pamatyti socialinių šio reiškinių priežasčių bei būdų jai įveikti. Teigtina, kad būtent dėl riboto korupcijos suvokimo, negebėjimo atriboti korupcijos nuo kitų veikų, formuoja visuomenės moralinį nejautrumą. Teisinio švietimo stoka, kurio metu būtų nagrinėjama statistika, atskleidžiama kaip kinta korupcijos apraiškų skaičius, kokios priemonės teigiamai veikia korupcijos apraiškų šalinimą, gali būti įvardinama kaip netinkamo teisinio reglamentavimo pasekmė.

„Viena svarbiausių veiksmingos korupcijos prevencijos prielaidų yra ne tik reguliuojančių šią sritį teisės aktų žinojimas, darbuotojų mokymas, švietimas ir informavimas, korupcijos rizikos valdymas, bet taip pat vadovybės supratimas ir antikorupcinių iniciatyvų palaikymas” (Būdvytis, 2016, p. 8). Antikorupcinė politika – veiksmų visuma kuria siekiama ne tik viešajame, bet ir privačiame

sektoriuje užtikrinti, kad antikorupecinio pobūdžio veiksmai nebūtų atliekami. Remiantis aukščiau nurodytų autorių pozicijomis, galima teigti, kad antikorupecinė politika susideda iš antikorupecinio švietimo, antikorupecinio pobūdžio priemonių, taikomos atsakomybės, reglamentavimo. Remiantis Kovos su korupcija 2015 – 2025 programoje (2015) išskirtos priemonės, kurios iš esmės, atskleidžia antikorupecinės politikos faktinį įgyvendinimą:

1. Teisės aktų keitimas įtvirtinant griežtesnę atsakomybę už korupcinio pobūdžio veiksmus.
2. Duomenų ir informacijos apie valstybės ir savivaldybių įstaigų pajamas, pajamų šaltinius, išlaidas teikimas.
3. Rinkimų ir balsavimo tvarkos viešinimas.
4. Korupcijos rizikos valdymo sistemų įtvirtinimas.
5. Korupcijos prevencijos ir korupcijos tyrimo specialistų nuolatinis žinių ir gebėjimų tobulinimas organizuojant mokymus ir taikant kitas priemones gebėjimams tobulinti Lietuvoje ir užsienyje.

Tai tik dalis priemonių, kurios įvardintos, kaip būdai, kuriais įgyvendinama antikorupecinė politika, tačiau šis priemonių sąrašas nėra baigtinis.

Būdvytis (2016) aptardamas antikorupecinės politikos įgyvendinimą viešajame sektoriuje pabrėžė, antikorupecinės politikos įgyvendinimo naudą:

1. Ugdo darbuotojų (ne)toleranciją korupcijai.
2. Šviečia darbuotojus antikorupecinėmis temomis.
3. Padeda efektyviau organizuoti antikorupecijos komisijų, asmenų, atsakingų už korupcijos prevenciją, veiklą.
4. Padeda rengti, koordinuoti ir įgyvendinti korupcijos prevencijos programas ir planus.
5. Užtikrina galimybes laiku nustatyti korupcijos pasireiškimą tikimybes.
6. Įgalina viešojo sektoriaus darbuotojus kokybiškai atlikti teisės aktų projektų antikorupecinius vertinimus.
7. Užtikrina informacijos apie asmenis, siekiančius eiti ar einančius pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje ar įmonėje prieinamumą.
8. Padeda efektyviai organizuoti privačių interesų, turto ir pajamų deklaravimą.
9. Užtikrina pareiškėjų apsaugą, kad būtų galima saugiai pranešti apie korupcijos atvejus ar kitus institucijoje ar įstaigoje padarytus ar daromus pažeidimus.

Remiantis pateiktomis priemonėmis, galima teigti, kad antikorupecinės politikos pagrindinis vaidmuo viešajame sektoriuje yra siekis užtikrinti, kad kuo daugiau informacijos apie valstybės tarnautojus ar jiems prilyginamus asmenis, būtų viešai prieinama, o suinteresuoti gyventojai galėtų susipažinti su asmenų turto deklaracijomis ar privačių interesų deklaracijomis. Minėtų deklaracijų viešinimas užtikrina, kad valstybės tarnautojai ir jiems prilyginami asmenys negalėtų sudaryti sandorių su šeimos

nariais ar artimais giminaičiais, kad galėtų būti traktuojama, kaip interesų konfliktas ir neigiamai paveikti asmens padėtį. Nurodytos priemonės, kurios yra tarsi antikorupcinės politikos įgyvendinimo užtikrinimas, pabrėžia, kad viešajame sektoriuje, antikorupcinė politika yra svarbi ne tik dėl siekio mažinti korupcijos apraiškas, bet ir formuoti teigiamą visuomenės požiūrį į valstybės ir savivaldybių institucijas, jų vykdomą veiklą bei skatinti visuomenės pasitikėjimą valdžios atstovais.

Apibendrinant galima teigti, kad antikorupcinės politikos įgyvendinimas viešajame sektoriuje – pagrindinis būdas, kuris gali užtikrinti, kad korupcinio pobūdžio veikų nebūtų arba veikų skaičius būtų ribotas, o padarytos veikos būtų išaiškinamos. Dažniausiai taikoma kovos su korupcija priemonių – antikorupcinis švietimas. Antikorupcinio švietimo reglamentavimas valstybės tarnyboje yra gan ribotas, kadangi teisės aktuose, kaip tikslas dažniausiai įvardinamas siekis plėtoti antikorupcinį švietimą ir valstybės tarnautojų mokymą. Plačiausiai dėl korupcinio švietimo pasisakoma KPI 10 straipsnyje, o papildomose programose tik detalizuojamos antikorupcinio švietimo įgyvendinimo galimybės.

Aktyvus piliečių išitraukimas įgyvendinant antikorupcinę politiką policijos sistemoje yra ganėtinai ribotas. Veiksniais, skatinančiais piliečius dalyvauti įgyvendinant antikorupcinę politiką, įvardintas gyventojų raginimas, pateiktos informacijos įvardinamas itin svarbia, taip pabrėžiant gyventojų pastangų reikšmingumą, deklaruojama asmens apsauga. Skatinančiu veiksmu įvardintas ir viešinimas asmenų, kurie atliko korupcinio pobūdžio veiksmus, statistikos pateikimas visuomenei apie užfiksuotų veikų skaičiaus kitimą. Aptariant piliečių galimybes prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo, buvo pastebėta, kad piliečiai yra pasyvūs, o tai suponuoja, kad piliečių galimybės yra ribotos. Dažniausiai pasitaikančia galimybe prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo įvardinta teisė teikti informaciją ar skundą dėl galimų korupcijos apraiškų, bei dar viena dažnai sutinkama piliečių įtraukimo priemonė – raginimas dalyvauti vykdomose socialinėse akcijose. Lietuvos policija, kaip ir kitos teisėsaugos institucijos, siekdamos kuo didesnio piliečių aktyvumo, tobulina internetines programas, sudarydamos galimybę pateikti netgi anoniminį skundą, didelį dėmesį skiria mokinių antikorupciniam švietimui, bei akcentuoja, kad už aktualios informacijos pateikimą, policija gali skirti piniginę išmoką. Pastebėta, jog nuo institucijos vykdomos politikos, antikorupcinio švietimo planavimo priklauso ir piliečių aktyvumas. Nagrinėjant antikorupcinio švietimo reglamentavimą, buvo pastebėta, kad teisės aktuose dažniausiai deklaruojamas tikslas plėtoti antikorupcinį švietimą, tuo tarpu kovos prieš korupciją programose ir planuose detalizuojamos konkrečios priemonės, kurių pagalba įgyvendinamas antikorupcinis švietimas.

3. PILIEČIŲ DALYVAVIMO ĮGYVENDINANT ANTIKORUPCINĘ POLITIKĄ KLAIPĖDOS APSKRITIES POLICIJOJE TYRIMO REZULTATAI

3.1. Piliečių dalyvavimo įgyvendinant antikorupcinę politiką problematika

Antikorupcinės politikos įgyvendinimas – visuomenei naudinga veikla, kurios metu užtikrinama skaidri institucijų veikla. Darbe jau aptarti antikorupcinės politikos įgyvendinimo privalumai bei išnagrinėta Klaipėdos rajono gyventojų nuomonė dėl policijos vykdomos antikorupcinės politikos. Siekiant visapusiškai atskleisti darbo temą, būtina tinkamai atskleisti ir problemas, su kuriomis susiduria asmuo siekdamas prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo.

Atlikus tyrimą, buvo pastebėta, kad didžioji dalis respondentų mano, jog aktyviai prisideda prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo, tačiau vienareikšmiškai galima teigti, kad aktyvumas nėra pakankamas. Tyrimo metu, buvo siekiama išsiaiškinti aplinkybes, kurios daro neigiamą įtaką piliečių aktyvumui.

Remiantis tuo kas išdėstyta aukščiau, galima išskirti pagrindines problemas, su kuriomis susiduria piliečiai, siekdami prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo, tai: informacijos stoka, netinkamų priemonių naudojimas skatinant gyventojus prisidėti prie vykdomos veiklos, asmens duomenų apsaugos netinkamas užtikrinimas, biurokratizmas, pilietiškumo stoka, visuomenėje išlikusi baimė dėl galimo neigiamo poveikio, antikorupcinė politika dažniausia įgyvendinama tik formaliai.

Informacijos pateikimo būdas ir kiekis yra itin svarbus faktorius, nes tik taip gyventojai gali būti informuojami apie vykdomą antikorupcinę politiką, įgyvendinamas priemonės. Tinkamas informacijos pateikimas, gali būti traktuojama ir kaip priemonė, kuria gyventojai skatinami prisidėti prie vykdomos veiklos. Atlikus tyrimą, gauti rezultatai patvirtino, kad gyventojams svarbūs ne tik raginimai ar taikomų antikorupcinio pobūdžio priemonių aprašymai, bet ir informacija apie nusikalstamų veikų atskleidimą, nurodant ar asmeniui buvo taikyta atsakomybė.

2015 m. liepos 7 d. Lietuvos policijos generalinio komisariato įsakymu Nr. Į-V-634 buvo patvirtintas kovos su korupcija policijoje 2015 – 2017 metų programa ir jos įgyvendinimo priemonių planas. Šios programos 12 punkte įvardintos antikorupcinės politikos įgyvendinimo policijoje probleminės sritys:

1. Visuomenė netiksliai skirsto pareigūnus į viešosios policijos, kelių policijos, prevencijos, tyrėjų, ekspertų kategorijas.

2. Didžiuosiuose miestuose dėl didelio informacijos srauto iš stacionarių greičio matavimo prietaisų praleidžiami nuobaudų skyrimo terminai ir pažeidėjai lieka nenubausti, dėl to kyla korupcijos rizika.

3. Vidutiniškai vienas užfiksuotas papirkimas tenka 2 kelių policininkams.

4. Netinkamaitvarkoma turimo tarnybinio transporto ir technikos apskaita.

5. Smulkiosios korupcijos apraiškos pastebimos ne tiek policijos automobilio viduje, kur prevenciškai įrengta daug technikos, tiek automobilio išorėje.

6. Visuomenė nepakankamai informuota apie skiriamų baudų teisinius niuansus, baudų dydžio nustatymus, gresiančią atsakomybę ir pasekmes davus kyši.

7. Neužtikrinama pakankama asmenų, informavusių apie korupcijos atvejį, apsauga.

8. Nepakankamai dėmesios skiriama žmogiškiesiems ištekliams.

9. Nepavyko išplėsti mokėjimo terminalo tinklo policijos automobiliuose, tam turi įtakos teisinio reguliavimo problemos.

Remiantis išskirtomis probleminėmis sritimis, galima teigti, kad antikorupcinės politikos įgyvendinimas yra priklausomas nuo komisariato turimų išteklių. Tam, kad būtų galima konstatuoti kyšio siūlymą ar sutikimą paimti kyši, būtina surinkti neginčijamų įrodymų ir taip atskleisti nusikalstamos veikos sudėtį. Pareigūnų aprūpinimas tinkama įranga ir apmokymas, kaip ta įranga naudotis reikalauja didelių finansinių išteklių. Tuo tarpu informacijos parengimas ir pateikimas spaudai, suponuoja, kad komisariatas turi turėti atstovą spaudai arba šią funkciją turi pavesti kitam pareigūnui ir atitinkamai apmokant už atliktą darbą.

Kovos su korupcija policijoje priemonių plano (2015) 3 tikslu numatyti antikorupcinės politikos įgyvendinimo uždaviniai, tačiau iš šių uždavinių, galima išskirti ir problemas, su kuriomis yra susiduriama ir tobulintinas sritis. Kovos su korupcija policijoje priemonių plano (2015)16 – 18 punktuose numatyta, kad būtina atlyginti pranešėjams už vertingą informaciją apie nusikalstamas veikas, kadangi tikimasi, jog tokios priemonės paskatins gyventojus būti kur kas aktyvesniais ir informuoti policijos pareigūnus apie daromas nusikalstamas veikas ar atitinkamus asmenis. Tuo tarpu 17.1 – 17.3 punktuose akcentuojama, kad būtina užtikrinti visuomenei suteikiamos informacijos naudingumą, informuotumą, taip pat būtina imtis priemonių, kad aktuali informacija būtų prieinama kuo platesniam gyventojų spektrui. Remiantis; minėta informacija, galima teigti, kad piliečiai, siekdami prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo ar plėtojimo susiduria su informacijos stoka. Akcentuotina tai, kad atlikto tyrimo metu, gauti rezultatai patvirtino, kad Klaipėdos apskrities vyriausiojo policijos komisariato teikiama informacija, Klaipėdos rajono gyventojams yra pakankama, nors, pagal tyrimo rezultatus, gyventojai pageidautų gauti dar daugiau informacijos ir susipažinti su ataskaitomis, kuriose būtų atskleista informacija apie užfiksuotus ir ištirtus korupcinio pobūdžio nusikaltimus. Dar viena problema įvardintina šviečiamojo pobūdžio antikorupcinių priemonių stoka. Kaip jau ir minėta, pagrindine socialine akcija laikytina „Kyšis išpurvina“, tai kone plačiausiai viešinama ir reklamuojama antikorupcinė priemonė, tuo tarpu kitos priemonės, nėra taip plačiai žinomos. Taigi, problematika galima įvardinti ne tik antikorupcinių priemonių stoką, bet ir ribotos galimybes suorganizuoti antikorupcinio pobūdžio renginius ir į juos sukviesti gyventojus.

Apibendrinant galima teigti, kad pagrindinėmis problemomis, su kuriomis susiduria piliečiai, siekdami prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo susiję su informacijos stoka ar informacijos neaiškumu, antikorupcinių priemonių stoka. Šios problematikos priežastimi laikytina materialinių išteklių stoka, kadangi kiekvienos antikorupcinės priemonės įgyvendinimas priklauso nuo turimų išteklių. Pastebėta ir tai, kad piliečiai pasyviai prisideda prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo ir jos plėtojimo, nes nėra įsitikinę, kad nebus paviešinta asmenybė ir policijai pateikta informacija nesukels neigiamų padarinių informaciją pateikusiam asmeniui.

3.2. Tyrimo metodologijos pagrindimas

Aptarus antikorupcinės politikos ir korupcijos sampratas, veiksnius sąlygojančius korupciją, piliečių dalyvavimo įgyvendinant antikorupcinę politiką Lietuvos policijos sistemoje veiksnius ir galimybes, bei piliečių dalyvavimo įgyvendinant antikorupcinę politiką, buvo nuspręsta atlikti kiekybinį tyrimą – anketinę gyventojų apklausą. Apklausos tikslas – iširti piliečių dalyvavimo galimybes įgyvendinant antikorupcinę politiką Lietuvos policijos sistemoje

Anketinė gyventojų apklausa pasirinkta siekiant identifikuoti su kokiomis problemomis susiduria piliečiai, siekdami prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo, taip pat siekiant atskleisti kokie veiksniai skatina piliečių aktyvumą, kokiomis formomis ir mastais Klaipėdos apskrities policija įgyvendina antikorupcinę politiką.

Tyrimo metodas – anketa. Anot Kardelio (2007, p. 189) anketa yra aktualus ir plačiai taikomas tyrimo metodas, kadangi tyrimas yra ganėtinai paprastas ir lengvai įgyvendinamas.

Anketą sudaro 19 uždaro tipo klausimų, kurie suskirstyti į tam tikras grupes. Pirmaisiais dviem anketos klausimais siekiama išsiaiškinti ar respondentai žino apie Klaipėdos apskrities vyriausiojo policijos komisariato įgyvendinamą antikorupcinę politiką. Jei respondentas į minėtą klausimą atsakydavo teigiamai, tada būdavo nukreipiamas į antrą klausimą, kuriuo buvo siekiama identifikuoti šaltinius iš kurių respondentui tapo žinoma apie vykdomą antikorupcinę veiklą. Sekančiais keturiais klausimais mėginama atskleisti priežastis, dėl kurių asmuo siūlė policijos pareigūnams kyši ir, ar yra teikę skundus, pranešimus ar kitaip informavę policijos komisariatą apie žinomus kyšio davimo atvejus. Kiti trys klausimai anketoje įtvirtinti tam, kad būtų galima išsiaiškinti ar Klaipėdos rajono gyventojai yra aktyvūs ar pasyvūs, pasyvumo priežastis ir gyventojų galimybes, kurių pagrindu galima informuoti atitinkamas institucijas apie korupcijos apraiškas ar korupcinius nusikaltimus. Kitais klausimais buvo siekiama išsiaiškinti kokia Klaipėdos apskrities vyriausiojo policijos komisariato antikorupcinė veikla sudomintų gyventojus ir kokie veiksniai paskatintų piliečius aktyviau prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo. Taip pat buvo aiškinamasi, kaip piliečių aktyvumas įtakoja korupcijos apraiškos mažinimą ir ar komisariatas sudaro galimybes piliečiams teikti pasiūlymus ar pastabas dėl antikorupcinės programos nuostatų. Paskutiniai penki klausimai skirti išsiaiškinti

respondentų duomenis, kad gautus atsakymus būtų galima įvertinti pagal respondentų amžių, lytį, užsiėmimą, išsilavinimą.

Kiekybinio tyrimo metu siekiama išsiaiškinti tokius aspektus:

- Priemonės įgyvendinančias antikorupcinę politiką.
- Pateikiamos informacijos kiekį ir jos tinkamą.
- Informacijos suprantamumą.
- Veiksnius, kuriais piliečiai skatinami dalyvauti antikorupcinės politikos įgyvendinime.

Anketa anonimiška, todėl tikėtina, kad Klaipėdos rajono gyventojai aktyviau reikš savo poziciją.

Tyrimo vieta ir laikas: tyrimas buvo atliekamas nuo 2017 m. kovo 29 d. iki 2017 m. balandžio 12 d. Tyrimas buvo atliekamas pasitelkiant internetinį apklausų tinklą - <http://www.manoapklausa.lt/>. Šis, internetinių apklausų, tinklapis pasirinktas dėl aktyvaus respondentų lankymo, palankių sąlygų sukurti ir pateikti internetinės apklausos anketą bei dėl sudarytų galimybių viešinti anketą, todėl nuo apklausos iniciatoriaus priklauso ir gautų atsakymų skaičius. Tyrimo vieta įvardintas Klaipėdos rajonas.

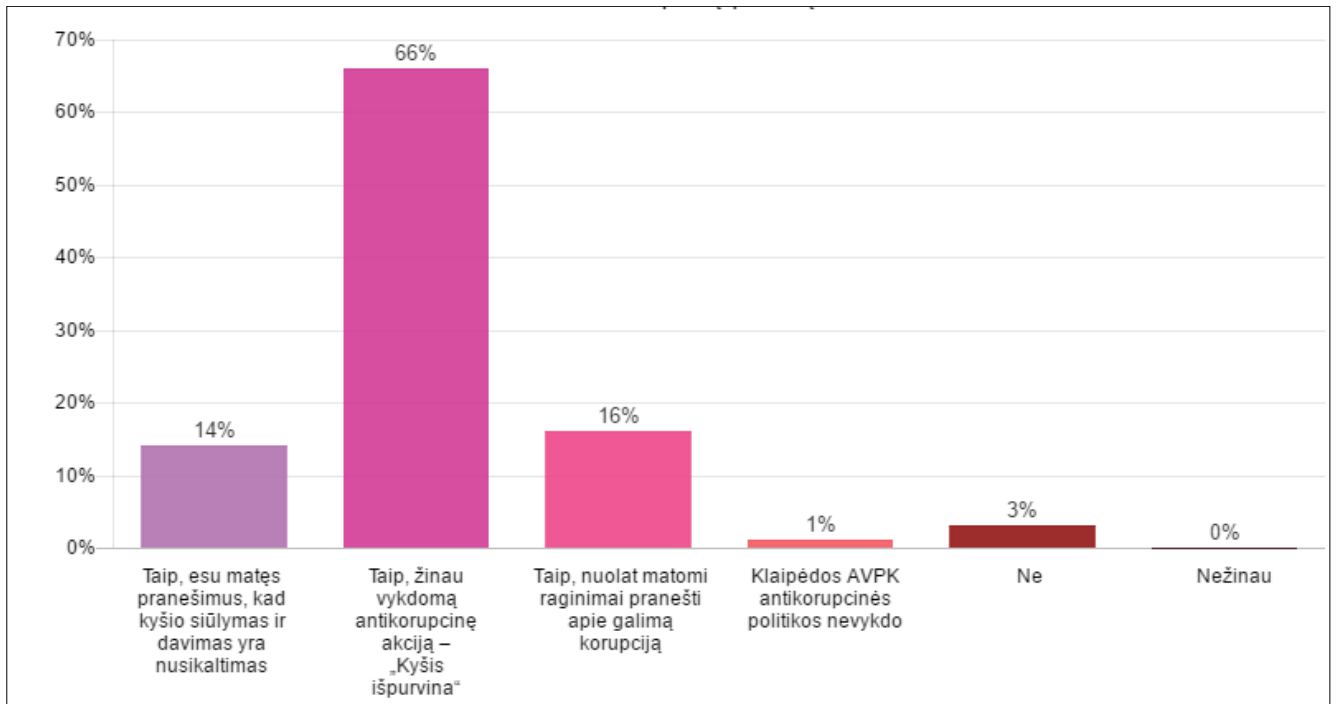
Tyrimo imtis ir eiga: 100 Klaipėdos rajono gyventojų. Anketos klausimai pateikti internetiniame tinklapyje <http://www.manoapklausa.lt/>. Internetinė apklausa pasirinkta dėl jos privalumų: asmuo į anketos klausimus gali atsakyti jam parankiu laiku, visapusiškai užtikrinamas respondento anonimiškumas, todėl pateikti atsakymai yra atviresni, gauti rezultatai atspindi realią situaciją, todėl tikėtina, kad gautų rezultatų pagrindu, galima priimti tinkamus sprendimus dėl antikorupcinės politikos įgyvendinimo ir tobulinimo aplinkybių.

3.3. Apklauso rezultatu analizė

Piliečių aktyvumas ir dalyvavimas įgyvendinant antikorupcinę politiką Klaipėdos apskrities vyriausiame policijos komisariate labiausiai atspindi atliktos apklausos rezultatuose, kadangi gyventojai, laisva valia, išdėstė savo poziciją dėl komisariato ir pačios policijos sistemos įgyvendinamos antikorupcinės politikos.

Pirmuoju anketos klausimu buvo siekiama išsiaiškinti ar Klaipėdos apskrities vyriausiasis policijos komisariatas įgyvendina antikorupcinę politiką ir ar gyventojai žino apie šios politikos įgyvendinimą. Šis klausimas uždaro tipo, todėl galimų atsakymų formulavimas itin svarbus, siekiant gauti kuo išsamesnę informaciją. Remiantis 7 paveikslu būtina pažymėti, kad net 96 % Klaipėdos apskrities gyventojų nurodė, jog žino apie policijos komisariato vykdomą antikorupcinę politiką. Gauti susisteminti duomenys patvirtina, kad populiariausia antikorupcinė akcija – „Kyšis išpurvina“. Šį atsakymo variantą pasirinko net 66% respondentų. Nagrinėjant Lietuvos policijos ir Klaipėdos

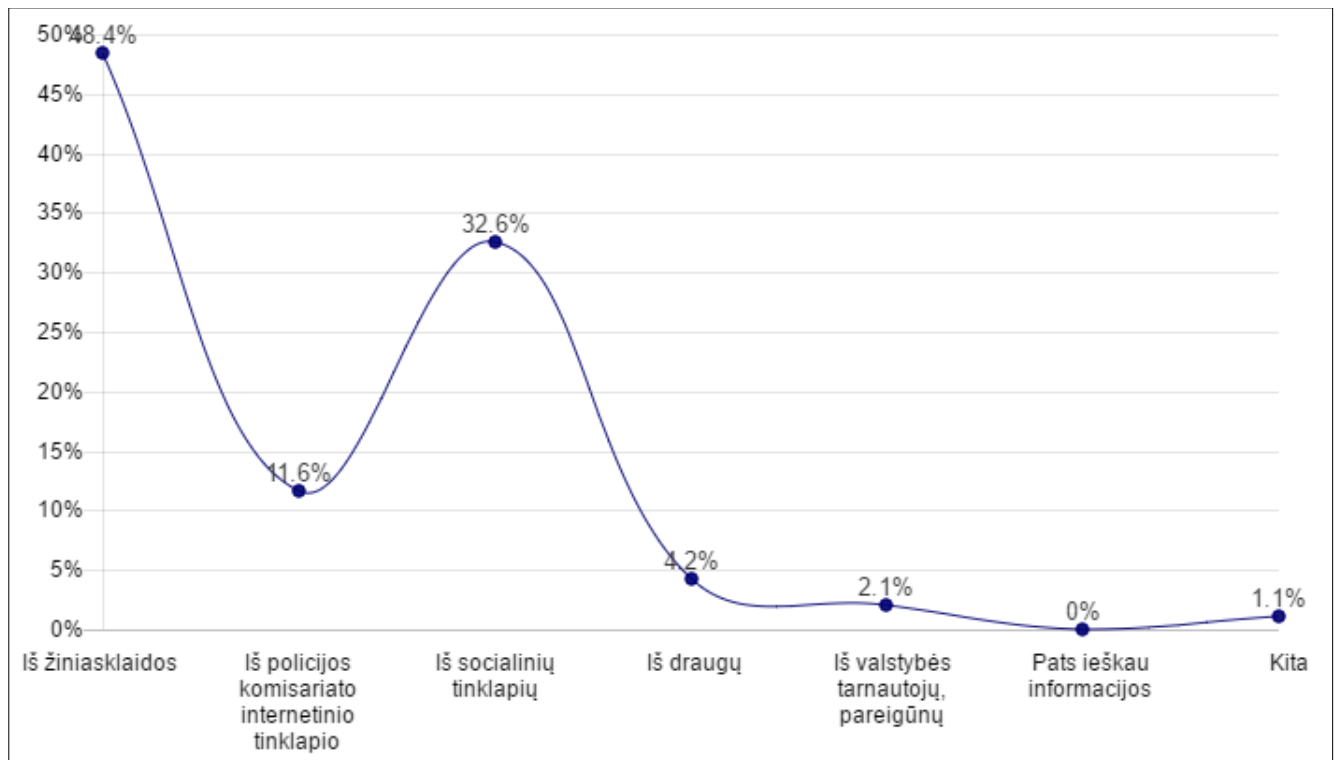
apskritis vyriausiojo policijos komisariato internetinį tinklą pastebėta, kad būtent ši socialinio tipo akcija yra plačiausiai reklamuojama, viešinama, todėl tai galėjo turėti įtakos gautiems rezultatams.

7 pav. Klaipėdos apskrities vyriausiojo policijos komisariato įgyvendinama antikorupcinė politika

Akcentuotina tai, jog „Kyšis išpurvina“ nėra vienintelė Lietuvos policijos, tame tarpe ir Klaipėdos apskrities vyriausiojo policijos komisariato vykdoma antikorupcinio pobūdžio veikla. 16% respondentų nurodė, kad nuolat mato raginimus pranešti apie galimus korupcijos atvejus, tuo tarpu 14% respondentų tvirtino, kad yra matę pranešimus, kad kyšio siūlymas ir davimas yra nusikalstamos veikos. Šiems rezultatams įtakos galėjo turėti ir keičiamas reglamentavimas, griežtinamos baudos ne tik pareigūnams, kurie sutinka atlikti korupcinio pobūdžio veiksmus, bet ir asmenims, kurie inicijuoja tokių veiksmų atlikimą. Likę 4% respondentų tvirtino, kad policijos komisariatas antikorupcinės politikos nevykdo arba buvo nurodoma, kad nėra žinoma apie tokio pobūdžio veiklą.

Antruoju anketos klausimu buvo siekiama išsiaiškinti iš kokių šaltinių, Klaipėdos apskrities gyventojai, sužino apie Klaipėdos apskrities vykdomą antikorupcinę veiklą. Akcentuotina tai, kad šis klausimas buvo skirtas tik tiems gyventojams, kurie į pirmą klausimą atsakė teigiamai. Teigiamai atsakusių buvo tik 96 %, o tai atitinka 96 respondentus, tuo tarpu gautų atsakymų skaičius - 95%. Dažniausiai pasirinktas atsakymas – žiniasklaida. Galima teigti, kad toks atsakymo pasirinkimas yra pagrįstas, nes žiniasklaidos priemonėmis perteikiama daugiausia informacijos ir tai yra viena iš prieinamiausių priemonių visiems piliečiams. Socialiniai tinklapiai, taip pat buvo dažnai nurodomi, kaip priemonė, kuri atskleidžia Klaipėdos apskrities vyriausiojo policijos komisariato vykdomą antikorupcinio pobūdžio veiklą.

8 pav. Informacijos šaltiniai, teikiantys informaciją apie policijos vykdomą antikorupcinę politiką

Remiantis gautais tyrimo rezultatais, būtina pastebėti, kad, kaip informacijos pratinimo priemonė, nurodytas socialinis tinklapis „Facebook“, todėl teigtina, kad socialinių tinklapių pagalba, informacija platesniu spektru pasiekia jaunesnio amžiaus asmenis, kurie nuolat naudojami socialiniais tinklais. Tarp pateiktų atsakymų pastebima, kad 11,6% respondentų nurodė, kad reikiamą informaciją randa komisariato internetiniame tinklapyje. Būtina pažymėti, kad kiekvienas apskrities komisariatas turi savo internetinius tinklapius, kuriuose talpinama ne tik aktualiausia informacija, bet nurodomi ir pareigūnų kontaktai pateikiant net tik telefono numerį, bet ir elektroninį paštą. Kontaktinių duomenų nurodymas – tarsi priemonė, kuria siekiama sukurti glaudesnę pareigūnų ir gyventojų ryšį ir taip gyventojams užtikrinti galimybes, patiems savarankiškai kontaktuoti su policijos pareigūnais bei teikti pasiūlymus dėl antikorupcinės politikos tobulinimo. Likusieji atsakymai pasiskirstė tolygiai, todėl galima teigti, kad patys pareigūnai ir artimi asmenys nėra linkę dalintis turima informacija.

Trečiuoju anketos klausimu buvo siekiama išsiaiškinti ar Klaipėdos apskrities vyriausiojo policijos komisariato teikiama antikorupcinio pobūdžio informacija yra pakankama. Net 80% respondentų nurodė, kad policijos teikiama informacija yra pakankama. 14% respondentų nurodė, kad nesidomėjo antikorupcinio pobūdžio informacija. Kiti gauti atsakymai pasiskirstė tolygiai, todėl tik 2% respondentų tvirtina, kad informacija yra nesuprantama arba nurodo, kad informacijos nėra.

Ketvirtuoju klausimu, respondentų buvo klausama, ar jie yra pateikę skundą ar pranešimą dėl korupcinio pobūdžio pareigūnų veiksmų ar dėl respondentams žinomų kyšio davimo, siūlymo atvejų. Pastebėtina tai, kad respondentai vienareikšmiškai nurodė, kad nėra pateikę skundo dėl korupcinio

pobūdžio pareigūnų veiksmy. Tik 4% respondentų nurodė, kad pateikė skundą dėl pareigūno veiksmų, kuriais buvo viršyti turimi įgaliojimai. Akcentuotina tai, kad įgaliojimų viršijimas ne visais atvejais gali būti traktuojamas, kaip korupcinio pobūdžio veiksmai. Šių skundų pateikimą gali lemti ir nemandagus pareigūnų elgesys, teisių neišaiškinimas, grubus elgesys su pažeidėju ar atliekama asmens ar automobilio krata neturint nutarties dėl kratos atlikimo galimumo. Kiti 4% respondentų nurodė, kad norėjo pateikti skundą ar pranešimą apie pareigūnų antikorupcinio pobūdžio veiksmus, tačiau neišdrįsto to padaryti. Svarbu tai, kad šis klausimas nebuvo orientuotas į korupcinio pobūdžio veiksmus Klaipėdos apskrityje, tai bendrinio pobūdžio klausimas, kuris susijęs su visa Lietuvos policijos sistema.

Penktuoju anketos klausimu buvo siekiama išaiškinti ar respondentai yra kada nors siūlę ar davę kyšį policijos pareigūnui ir ar kyšio davimas padėjo išspręsti susidariusią problemą. Net 76% respondentų nurodė, kad nėra siūlę pareigūnui kyšio. Tuo tarpu 19% respondentų nurodė, kad pareigūnui siūlė kyšį, tačiau pareigūnai kyšio neėmė. Kiti 4% respondentų nurodė, kad davę kyšį pareigūnams ir tai padėjo išspręsti kilusias problemas. Likęs vienas procentas respondentų nurodė, kad siūlė pareigūnams kyšį, tačiau tai nepadėjo išspręsti susidariusių problemų.

Sekančiu anketos klausimu buvo siekiama išiaiškinti kokios priežastys pastūmėjo siūlyti pareigūnui kyšį. Akcentuotina tai, kad respondentų buvo prašoma atsakyti į šį klausimą tik tuo atveju, jei prieš tai respondentai nurodė, kad yra siūlę ar davę pareigūnui kyšį.

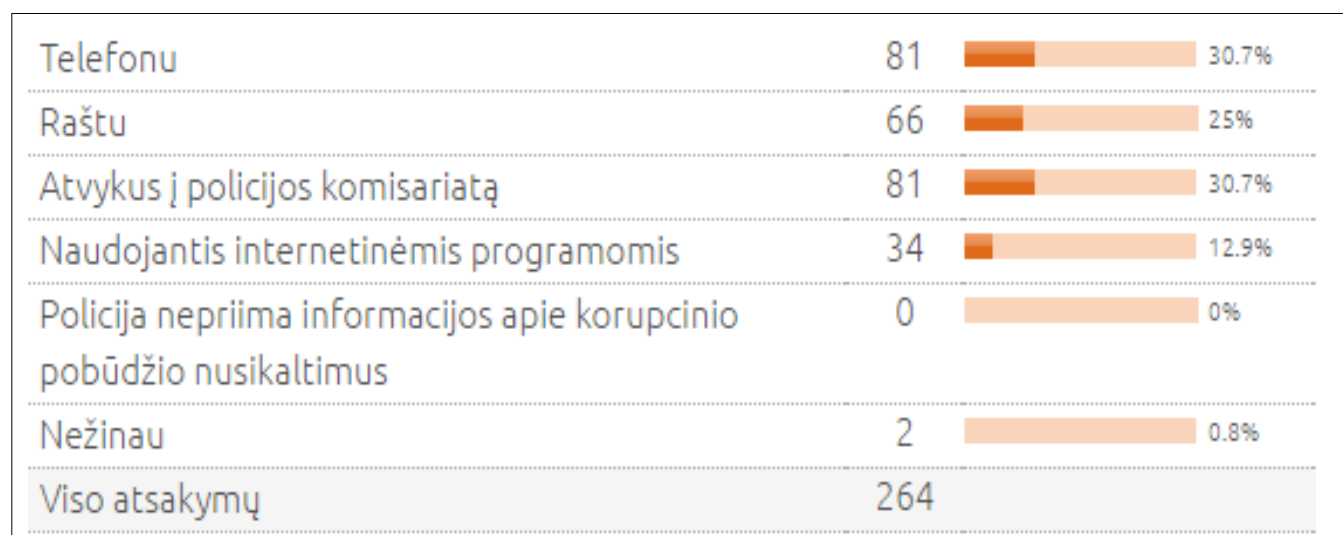

9 pav. Priežastys, dėl kurių asmenys siūlė policijos pareigūnams kyšį

Akcentuotina tai, kad į šį klausimą gauti tik 26 atsakymai. Gauti rezultatai pasiskirstė tolygiai, todėl nebuvo išskirta viena – pagrindinė priežastis, kuri lėmė asmens apsisprendimą siūlyti pareigūnui kyšį.

6% respondentų nurodė, kad siūlė kyšių policijos pareigūnui, nes siekė išvengti atsakomybės, kiti respondentai nurodė, kad nenorėjo netekti vairuotojo pažymėjimo. 4% respondentų teigė, kad geriau sumoka pareigūnui nei moka į valstybės biudžetą. Šio atsakymo pasirinkimas suponuoja, kad asmenys taip išreiškia nepasitenkinimą įgaliotų atstovų priimamais sprendimais. Po 3% respondentų nurodė, kad norėjo išvengti biurokratizmo ir, kad nenorėjo turėti galiojančios administracinės nuobaudos. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad galiojanti administracinė nuobauda reiškia, kad jei bus skiriama dar viena nuobauda, tai bausmė bus kur kas didesnė, nei gauta pirmą kartą. Kitaip tariant, galiojanti administracinė nuobauda, yra tam tikras asmens teisinės padėties apsunkinimas, kurio paskirtis užkardyti veiksmus, dėl kurių gali būti padarytas naujas administracinis nusižengimas. Kiti respondentai nurodė, kad numatyta bauda yra didelė, todėl taip siekė palengvinti savo finansinę padėtį. Pažymėtina tai, kad jeigu būtų apibendrinti respondentų atsakymai, kurie susiję su neigiamu požiūriu į Valstybę arba susiję su didelėmis baudomis, bendras atsakymų skaičius būtų toks pats, kaip ir respondentų atsakymų skaičius, susijęs su siekimu išvengti atsakomybės. Galima teigti, kad finansinė asmens padėtis ar nepasitenkinimas priimtais teisės aktais ar įgaliotų pareigūnų sprendimais, nelaikytinas pagrindine priežastimi, kuri skatintų asmenis siūlyti pareigūnams kyšius. Respondentų atsakymai patvirtina, kad asmens naudos siekimas yra svarbiausia priežastis, kuri lemia nusikalstamų veikų buvimą.

Septintuoju anketos klausimu buvo siekiama išsiaiškinti kokiais būdais respondentai gali pranešti apie korupcijos apraiškas ar korupcinius nusikaltimus. Akcentuotina tai, kad respondentai, atsakydami į minėtą klausimą galėjo rinktis daugiau nei vieną atsakymą, todėl gautas bendras atsakymų skaičius – 264.

10 pav. Būdai, kuriais galima informuoti apie korupcijos apraiškas

Kaip matyti iš pateiktos diagramos, 81% respondentų nurodė, kad pranešti apie korupcijos apraiškas galima telefonu ir atvykus į policijos komisariatą. Tai suponuoja, kad respondentai turi reikiamos informacijos ir žino kokiomis priemonėmis galima įgyvendinti pilietinę pareigą. Remiantis gautais

tyrimo rezultatais, galima teigti, kad vykdoma antikorupcinė politika yra vykdoma tinkama linkme, gyventojų informuotumas didėja, asmenys, taip pat tampa labiau suinteresuoti korupcijos apraiškų mažinimu. Pažymėtina tai, kad net 34% respondentų nurodė, kad apie korupcijos apraiškas galima pranešti naudojantis internetinėmis programomis. Šiuo atveju būtina pažymėti, kad Lietuvos policija nėra sukūrusi savo išmaniosios programėlės, kurios pagalba būtų galima bet kada pranešti apie korupcinius nusikaltimus. Tačiau Lietuvos policija sukūrė internetinę programą – epolicija.lt, kurios pagalba, asmenys, kurie naudojami elektronine bankininkyste, gali prisijungti prie valdžios vartų, identifikuoti savo asmenybę ir tada pateikti skundą, kuris nukreipiamas įgaliojamam skyriui. Tuo tarpu Valstybinė mokesčių inspekcija naudojami išmaniają programėlę, kurios pagalba, asmuo bet kuriuo metu gali pateikti skundą ir tam užtenka nurodyti savo telefoną arba elektroninio pašto adresą.

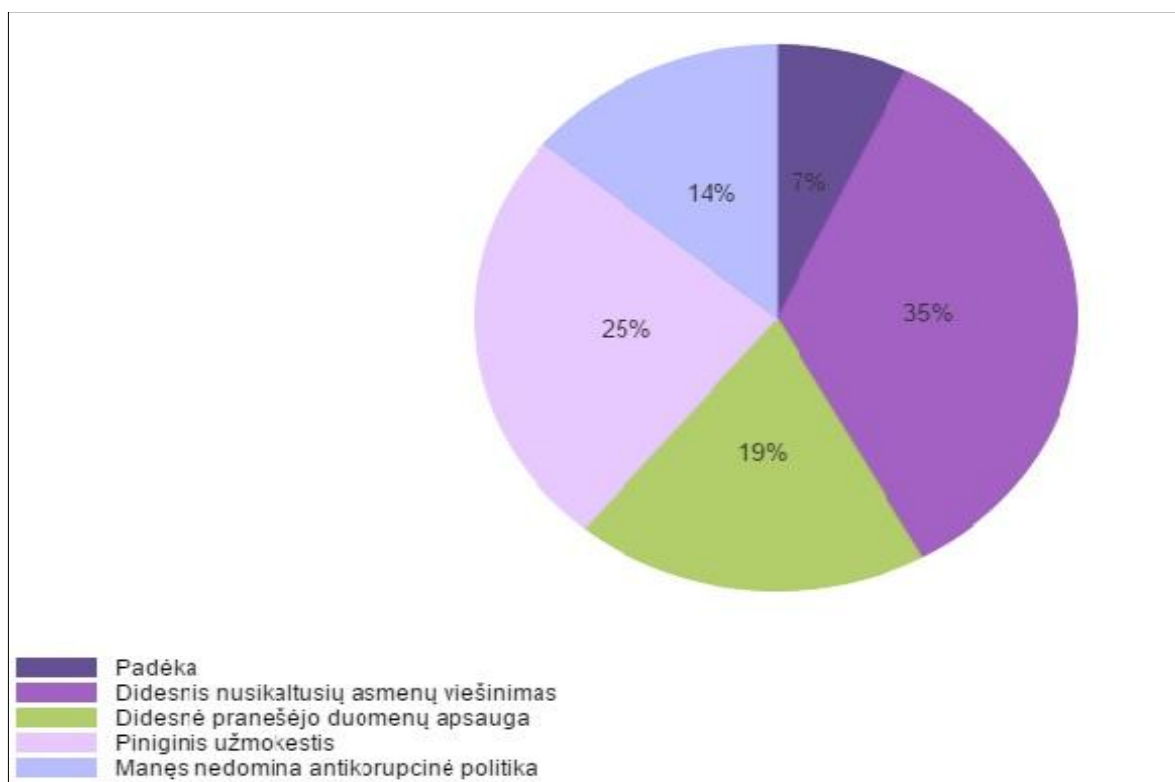
Sekančiu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti ar Klaipėdos rajono gyventojai aktyviai prisideda prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo. Didžioji dalis (35%) respondentų nurodė, kad piliečiai aktyviai prisideda prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo, bet aktyvumas nėra pakankamas, 26% tvirtino, kad gyventojai prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo prisideda informuodami Klaipėdos apskrities vyriausiąją policijos komisariatą apie korupcinius nusikaltimus. Tuo tarpu 31% respondentų nurodė, kad Klaipėdos rajono gyventojai yra pasyvūs ir antikorupcinė politika jų nedomina. Toks respondentų atsakymų pasiskirstymas suponuoja, kad gyventojai nėra vieningos nuomonės dėl piliečių aktyvumo, kuris tiesiogiai susijęs su antikorupcinės politikos įgyvendinimu.

Devintuoju anketos klausimu buvo siekiama išsiaiškinti kokios yra gyventojų pasyvumo priežastys įgyvendinant antikorupcinę politiką Klaipėdos apskrityje. Gautų atsakymų skaičius – 54, nes į šį klausimą atsakinėjo tik tie respondentai, kurie nurodė, jog gyventojai yra pasyvūs. Pažymėtina tai, kad gautų atsakymų skaičius, lyginant su neigiamais atsakymais dėl gyventojų aktyvumo, yra didesnis, o tai suponuoja, kad respondentai, net nurodę, kad piliečiai yra aktyvūs, papildomai atsakydami į pateiktą klausimą, siekė padėti identifikuoti pasyvumo priežastis. Nagrinėjant gautus atsakymus, buvo pastebėta, kad 16% respondentų nurodė, kad gyventojai yra pasyvūs dėl didelio biurokratizmo arba dėl vyraujančios baimės, jog bus atskleista asmens, kuris pateikė informaciją apie korupciją, tapatybė. Dar 12% respondentų nurodė, kad gyventojų teikiama informacija yra neįvertinama. Su tokios priežasties įvardinimu negalima sutikti, kadangi kiekviena pateikta informacija ar skundas, pagal šiuo metu galiojantį reglamentavimą, privalo būti registruojama ir priimami atitinkami sprendimai. Tarp priežasčių, kurios gali būti įvardinamos, kaip pasyvumą atskleidžiančios piliečių pasyvumo priežastis, įvardinta ir informacijos stoka, pasyvus pareigūnų elgesys.

Kitu anketos klausimu buvo siekiama išsiaiškinti kokia Klaipėdos apskrities vyriausiojo policijos komisariato antikorupcinė veikla sudomintu gyventojus ir taip paskatintu būti aktyvesniais. Kadangi anketos klausimai uždaro tipo, todėl kaip galimi atsakymai buvo nurodytos tokios veiklos: gyventojų apklausa, socialinės antikorupcinio pobūdžio akcijos, konsultacijos telefonu, susitikimai su

gyventojais, ataskaitų apie korupcinio pobūdžio veikų ištyrimą viešinimas, taip pat respondentai turėjo galimybę pasirinkti atsakymą – „manęs tai nedomina“. Statistiškai apibendrinus gautus atsakymus, buvo pastebėta, kad dažniausiai respondentai rinkosi ataskaitų apie korupcinio pobūdžio veikų ištyrimą, kaip priemonę, kuri sudomintų gyventojus. Šią priemonę pasirinko net 40,2% respondentų. Toks atsakymų pasirinkimas atskleidžia, kad gyventojams itin svarbus korupcinio pobūdžio veikų viešinimas, nes taip galima užtikrinti, kad pateikta informacija yra įvertinama, tinkamai atliekamas tyrimas dėl galimai nusikalstamos veikos ištyrimo. Respondentai ganėtinai aktyviai rinkosi susitikimus su gyventojais, tai sudarė 14,5% visų atsakymų. Vienu procentu mažiau respondentų rinkosi atsakymą, kad juos sudomintų gyventojų apklausa. Pažymėtina tai, kad ganėtinai didelis skaičius respondentų nurodė, kad policijos vykdoma antikorupcinė veikla jų nedomina.

Vienuoliktuoju anketos klausimu buvo prašoma, kad respondentai nurodytų, kokios priemonės paskatintų prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo. Respondentams buvo pateikti penki galimi atsakymai.

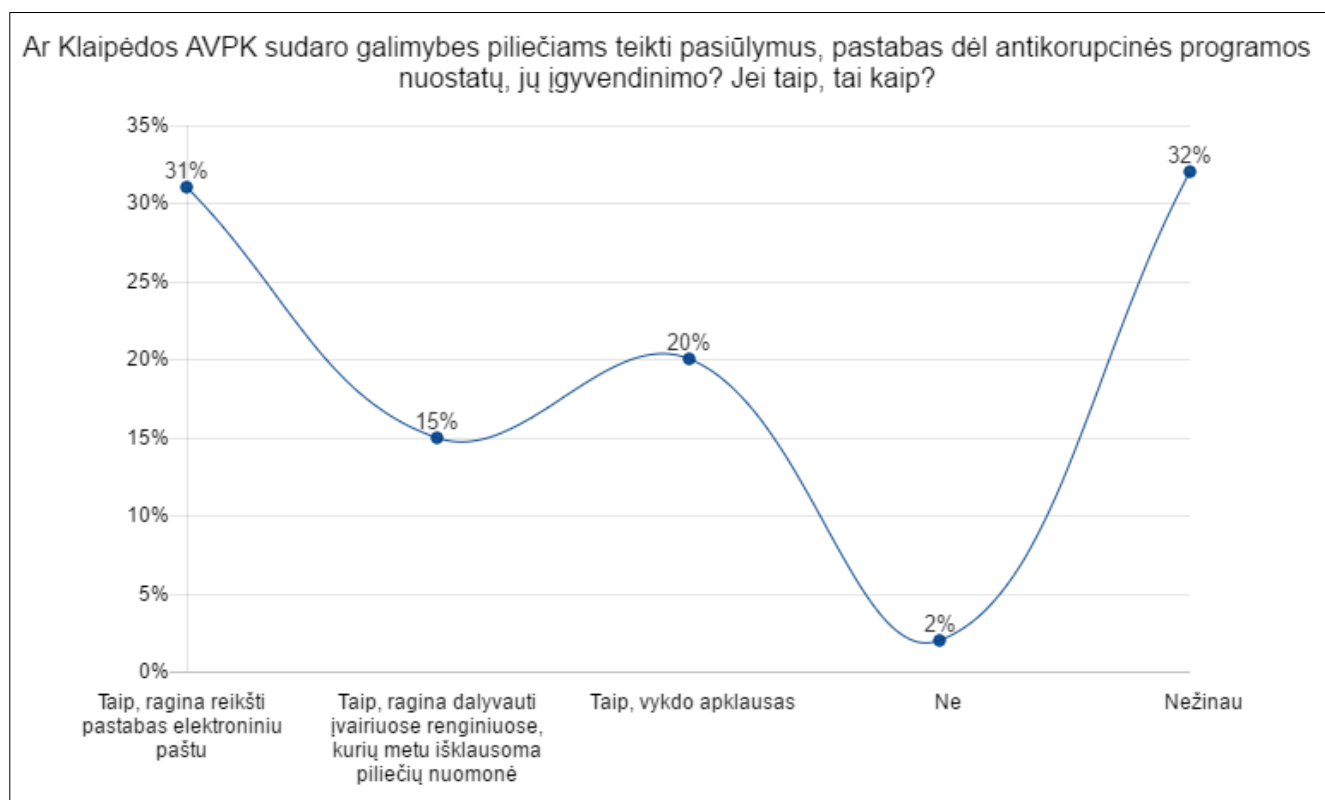

11 pav. Veiksniai, kurie paskatintų gyventojus prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo

Remiantis gautais tyrimo rezultatais, akivaizdu, kad pagrindinėmis priemonėmis, kurios skatintų gyventojus aktyviau prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo yra nusikaltusių asmenų viešinimas ir naudos siekimas t.y. piniginio užmokesčio gavimas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad 19% respondentų nurodė, jog didesnė pranešėjo duomenų apsauga yra viena iš priemonių, kuri paskatintų gyventojus prisidėti prie policijos vykdomos antikorupcinės programos.

Dar vienu anketos klausimu buvo siekiama išsiaiškinti kaip piliečių aktyvumas įtakoja korupcijos apraiškų mažinimą. Respondentų dauguma nurodė, kad piliečiai teigiamai įtakoja korupcijos apraiškų mažinimą, nes policijos pareigūnai yra mažiau korumpuoti. Galima teigti, kad tokia asmenų pozicija yra pagrįsta, nes Lietuvos policijos teikiami statistiniai duomenys patvirtina, kad gyventojai vis parankiau vertina policijos pareigūnus, nors anksčiau, pareigūnai būdavo priskiriami prie labiausiai korumpuotų asmenų. Kiti 21% respondentų tvirtino, kad piliečių aktyvumas korupcijos apraiškų mažinimui įtakos neturi. Tikėtina, kad minėtą atsakymą pasirinkę asmenys neigiamai vertina policijos pareigūnų veiklą, dėl galimai paskirtos baudos ar dėl kitos tiesioginės policijos pareigūnų veiklos.

Tryliktu anketos klausimu buvo klausama ar Klaipėdos apskrities vyriausiasis policijos komisariatas sudaro galimybes piliečiams teikti pasiūlymus, pastabas dėl antikorupcinės programos nuostatų, jų įgyvendinimo ir kaip tai įgyvendinama.

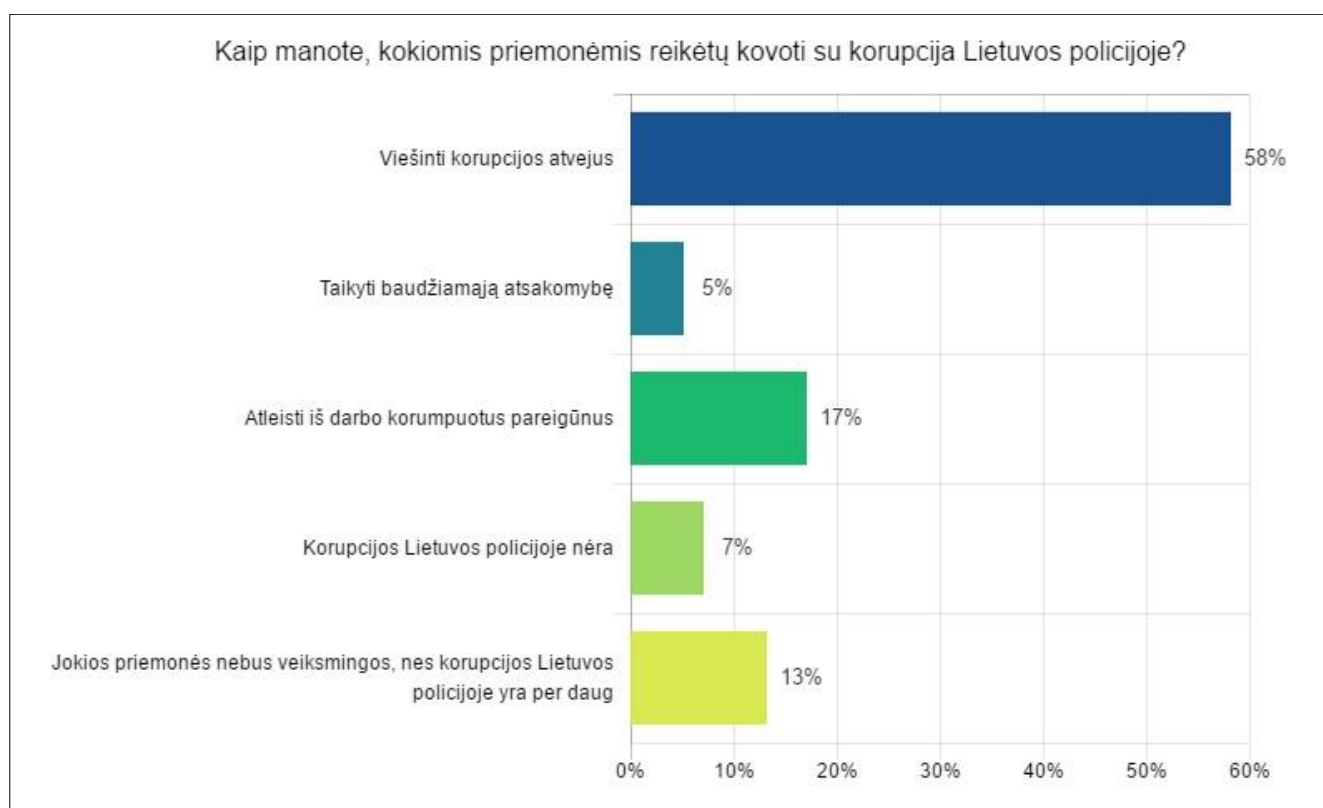

12 pav. Klaipėdos AVPK sudaromos galimybės prisidėti prie antikorupcinės politikos nuostatų tobulinimo

Remiantis gautais tyrimo rezultatais, galima teigti, kad respondentai žino tokias galimybes, kaip galimybę reikšti savo nuomonę elektroniniu paštu ar dalyvauti vykdomoje apklausoje. Pažymėtina tai, kad didžioji dalis (32%) respondentų nurodė, kad nežino ar Klaipėdos apskrities vyriausiasis policijos komisariatas suteikia galimybę piliečiams prisidėti prie antikorupcinės politikos tobulinimo. Galima teigti, kad šis klausimas galėjo suklaidinti respondentus dėl klausime nurodytos antikorupcinės politikos. Iš esmės, antikorupcinė politika, turėtų būti suprantama, kaip tam tikras priemonių planas,

kuris skirtas sureguliuoti veiksmų eigą, kuria siekiama pažaboti korupcijos apraiškas ir informuoti visuomenę apie korupcijos sukeltus neigiamus padarinius. Dalis respondentų (15%) nurodė, kad Klaipėdos apskrities vyriausiasis policijos komisariatas ragina piliečius dalyvauti įvairiuose renginiuose, kurių metu išklausiama piliečių nuomonė. Atlikus Klaipėdos apskrities vyriausiojo policijos komisariato tinklapiu analizę, vis dėl to, pastebėta, kad komisariatas kur kas dažniau vykdo apklausas ar įvardina užfiksuotus korupcinio pobūdžio pažeidimus, tuo tarpu raginimų, gyventojus dalyvauti įvairiuose renginiuose, nepastebėta.

Keturioliktu anketos klausimu buvo aiškinamasi gyventojų nuomonė apie priemones, kurios būtų efektingos kovojant su korupcija Lietuvos policijoje. Siekiant, kad pateiktas klausimas neformuotų išankstinės nuomonės apie Lietuvos policiją, respondentams sudaryta galimybė pasirinkti ir atsakymą, kuriuo išreiškiama pozicija, kad Lietuvos policijoje korupcijos nėra.

13 pav. Priemonės, kuriomis reikėtų kovoti su korupcija

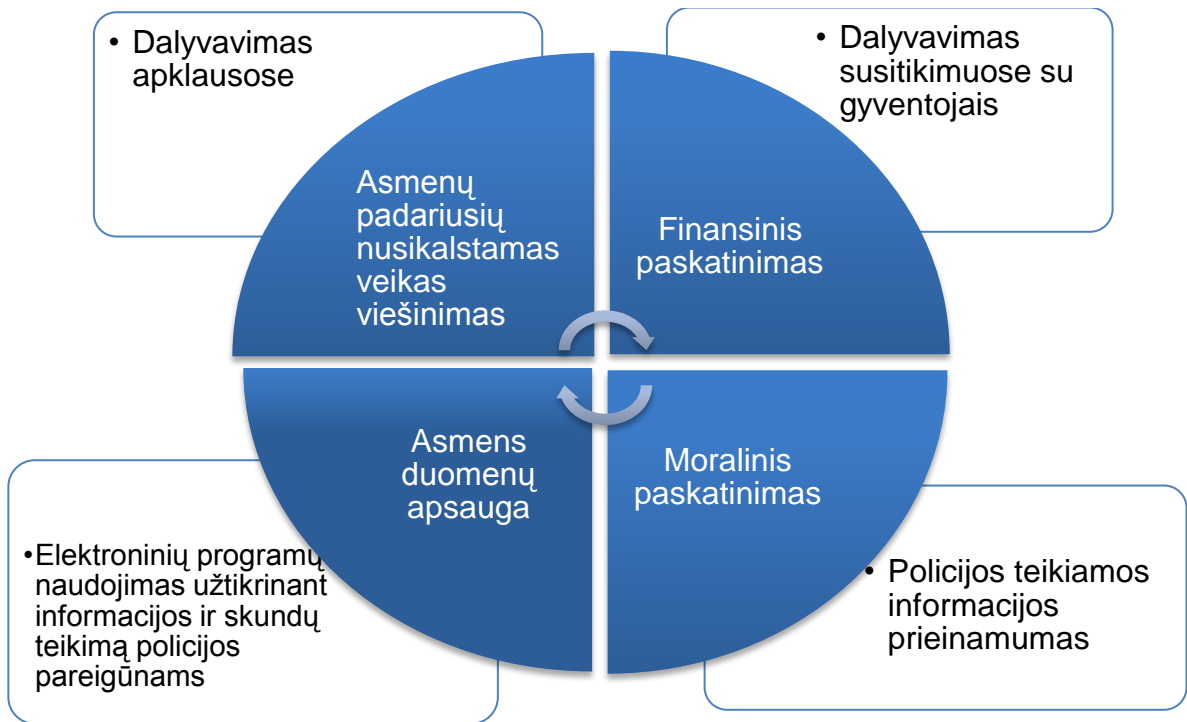
Remiantis gautais rezultatais, buvo pastebėta, kad net 58% respondentų rinkosi korupcijos viešinimo atvejus. Pažymėtina tai, kad viešinimo priemonių, Lietuvos policija, įgyvendina vis daugiau, nuolat yra pranešama apie asmenis, kurie vairavo neblaivūs. Būtent nuo šios priemonės realizavimo, pastebima, kad vis daugiau viešojo erdvėje pateikiama informacijos apie korupcinio pobūdžio veikas t.y. visuomenė informuojama, kad pareigūnams buvo siūlytas kyšis, taip pat įvardinamos kyšio siūlymo aplinkybės ir siūlyta suma. Ganėtinai didelė procentinė išraiška (17%) respondentų nurodė, kad reikia imtis kardinalių priemonių t.y. atleisti iš darbo korumpuotus pareigūnus. Pažymėtina tai, kad taikant korumpuotų pareigūnų atleidimą iš darbo, gali susiklostyti situacija, kad pareigūnai būtų atleidžiami

nesant tinkamo pagrindo, o taikyta bausmė būtų nepagrįstai didelė lyginant su padaryta nusikalstama veika. Atleidimo iš darbo taikymas gali būti pagrindas sparčiam policijos pareigūnų skaičiaus mažėjimui, todėl kyla pagrįstos abejonės ar įgaliotos institucijos gebėtų paruošti reikiamą skaičių pareigūnų ir ar būtų asmenų, kurie norėtų būti policijos pareigūnais. Pažymėtina ir tai, kad 13% respondentų neigiamai vertina visas galimas priemones, kurių pagalba būtų mažinamos korupcijos apraiškos. Minėti respondentai nurodė, kad jokios priemonės nebus veiksmingos, nes korupcijos Lietuvos policijoje yra per daug. Šiuo atveju būtina įvertinti aplinkybes dėl kurių respondentai rinkosi minėtą atsakymą. Kaip minta aukščiau, korupcijos apraiškos, Lietuvos policijoje, pagal viešai prieinamus statistinius duomenis, yra tendencingai mažėjanti, todėl minėto atsakymo pasirinkimas, iš esmės, prieštarauja faktinei situacijai.

Paskutiniai penki anketos klausimai skirti respondentų minimaliam identifikavimui. Apklausoje dalyvavo 55% moterų ir 45% vyrų. Aptariant respondentų išsilavinimą, pažymėtina, kad net 43% respondentų nurodė, kad yra įgiję aukštąjį išsilavinimą, 36% aukštesnįjį išsilavinimą, o 21% respondentų nurodė, kad yra įgiję vidurinį išsilavinimą. Respondentų buvo prašoma nurodyti savo amžiaus grupę. Dažniausiai pasirenka amžiaus grupė – 26 – 35 metai, šią amžiaus grupę pasirinko 48% respondentų. Kitą amžiaus grupę (36-45) pasirinko 29% respondentų, o 18 – 25 metų amžiaus grupę pasirinko 23% respondentų. Akcentuotina tai, kad kitų amžiaus grupių respondentai apklausoje nedalyvavo. Vertinant respondentų užsiėmimus, pažymėtina, kad 46% respondentų buvo darbininkai, 13% respondentų save įvardino, kaip moksleivį ar studentą, 11% respondentų nurodė, kad yra specialistai, 9% namų šeimininkės, 7% ūkininkai, 6% tarnautojai, 5% bedarbių, 3% vadovai, įmonių savininkai. Prašant nurodyti savo gyvenamąją vietą, net 66% respondentų nurodė, kad gyvenamoji vieta – Klaipėda, likę respondentai savo gyvenamąją vietą įvardino Klaipėdos rajoną.

Apibendrinant galima teigti, kad Klaipėdos apskrities policijos komisariato vykdoma antikorupcinio pobūdžio veikla, gyventojų vertinama teigiamai. Respondentų nuomone, antikorupcinio pobūdžio veiksmai yra tinkami, sudaromos galimybės piliečiams prisidėti prie antikorupcinės politikos tobulinimo, tačiau Klaipėdos rajono gyventojų nuomone, piliečiai turėtų būti dar labiau įtraukiami į vykdomą antikorupcinę veiklą, nes būtent gyventojų išitraukimas mažina korupcijos apraiškas. Tuo tarpu pagrindiniais veiksniais, kurie paskatintų piliečius prisidėti prie policijos vykdomos antikorupcinės veiklos, įvardintas informacijos viešinimas ir piniginių išmokos skyrimas.

Siekiant atskleisti piliečių dalyvavimo įgyvendinant antikorupcinę politiką galimybes, būdus ir problemas, buvo atliekamas tyrimas. Gauti tyrimo rezultatai patvirtino, kad gyventojai save laiko pakankamai aktyviais piliečiais, tačiau tuo pačiu nurodo, kad aktyvumas galėtų būti ir didesnis. Žemiau pateiktoje lenelėje vaizduojai vidiniai ir išoriniai veiksniai, kurie skatina piliečius aktyviau dalyvauti antikorupcinės politikos įgyvendinimo procese.

14 pav. Vidiniai ir išoriniai veiksniai, skatinantys piliečius aktyviau dalyvauti įgyvendinant antikorupcinę politiką

Tyrimo rezultatai, patvirtino, kad piliečių aktyvumas yra itin svarbus, siekiant sumažinti korupcijos apraiškas, kadangi piliečiai, gali ne tik informuoti atitinkamus pareigūnus apie galimas korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, bet ir prisidėti prie kitų nusikalstamų veikų atskleidimo ir taip užtikrinti teisės normų tinkamą įgyvendinimą. Nagrinėjant piliečių galimybes prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo, buvo pastebėta, kad piliečiai susiduria ir su problemomis, kurios daro įtaką aktyvumui ir antikorupcinės politikos įgyvendinimo suvokimo svarbai. Pagrindinėmis problemomis buvo įvardinta informacijos stoka ir netinkamas informacijos pateikimo būdas, pareigūnų netinkamas parengimas, todėl pareigūnai, neturėdami reikiamų žinių ir įgūdžių, gali netinkamai vertinti gautą informaciją. Tačiau policijos įgyvendinama antikorupcinė politika yra griežtai reglamentuota, kadangi kiekvienais metais tvirtinami antikorupcinės veiklos planai ir numatomos priemonės, kurios turi būti įgyvendinamos. Esant tokiam reglamentavimui, policijos komisariatai negali imtis priemonių ir jas įgyvendinti, jei jos nenumatytos antikorupcinių priemonių įgyvendinimo plane arba negautas generalinio policijos komisaro leidimas.

IŠVADOS

1. Antikorupcinė politika, bendriausia prasme, suvokiama kaip priemonių visuma, kuria siekiama sumažinti korupcijos apraiškas ir taip skatinti piliečių pasitikėjimą institucijos vykdomą veikla. Tuo tarpu korupcinio pobūdžio nusikaltimais laikytinas ne tik tam tikros piniginės naudos gavimas, bet ir netinkamas pasinaudojimas turimais ryšiais ar įgaliojimais. Antikorupcinė politika skirta pirmiausia identifikuoti problemas, su kuriomis susiduria piliečiai, numatyti tinkamas poveikio priemonės, kurios turėtų užkardyti korupcinio pobūdžio veiksmus ir atspindėti institucijos, kuri įgyvendina antikorupcinę politiką, tikslus. Pagrindiniais veiksniais, kurie įtakoja korupcijos plitimą laikytina: pilietiškumo stoka; asmenų baimė likti nesuprastais ar baimė, kad asmenys, dėl kurių pateiktas skundas ar reikšminga informacija, gali imtis priemonių ir taip neigiamai paveikti asmens kasdieninį gyvenimą; neužtikrinama asmens, pranešėjo, asmens socialinė ir finansinė padėtis, asmenybės apsauga; visuomenėje vis dar egzistuojanti pozicija, kad piliečio nuomonė nieko negali pakeisti. Tuo tarpu Palidauskaitė nurodo, kad korupcija negali būti aiškinama tik, kaip neigiamas reiškinys, nes būtent dėl egzistuojančios korupcijos galima išvengti biurokratizmo, norimas paslaugas gauti greičiau ir paprastesnėmis sąlygomis. Antikorupcinis reglamentavimas arba korupcijos prevencijos reglamentavimas yra ganėtinai platus, tačiau neįtvirtina konkrečių priemonių, kurios turėtų realią įtaką korupcijos apraiškų mažėjimui.

2. Nagrinėjant piliečių įsitraukimo ir dalyvavimo įgyvendinant antikorupcinę politiką Lietuvos policijos sistemoje veiksnius ir galimybes pastebėta, kad policija priima vis daugiau sprendimų, kuriais akcentuojama antikorupcinės politikos įgyvendinimo svarba. Lietuvos policija, kiekvienais metais, tvirtina korupcijos prevencijos taisykles, numato priemones ir konkrečius padalinius, kurie įgyvendins patvirtintas antikorupcines priemones. Prieita prie išvados, kad įgyvendinamos antikorupcinės politikos mastas ir priemonės yra priklausomos nuo skirto finansavimo. Tokią išvadą suponuoja tai, kad korupcijos mažinimas užtikrinamas tam tikrų įrangų naudojimu tarnybiniuose automobiliuose, kursų ir įvairių mokymų organizavimu, kurių metu ne tik pareigūnai yra mokami kaip atpažinti korupcijos apraiškas ir kaip elgtis, kad nebūtų pažeisti įstatymai, bet tuo pačiu siekiama ir kuo daugiau gyventojų įtraukti į vykdomus mokymus, taip užtikrinant policijos institucijų viešumą. Nagrinėjant piliečių galimybes prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo, prieita prie išvados, kad gyventojai gali teikti policijos institucijos pasiūlymus, teikti skundus, tiek atvykę į policijos komisariatą, tiek pasinaudodami elektronine sistema e-policija.lt, dalyvauti vykdomose apklausose ir susitikimuose. Prieita prie išvados, kad gyventojų galimybės yra ribotos.

3. Atlikus tyrimą Klaipėdos apskrityje dėl antikorupcinės politikos įgyvendinimo, buvo pastebėta, kad gyventojai, save įvardina pakankamai aktyviais, tačiau dalis respondentų nurodė, kad didesnis piliečių aktyvumas būtų naudingesnis. Respondentais veiksniai, kurie skatintų piliečių

aktyvumą įvardino: naudojimąsi elektronine sistema, skundų ar informacijos teikimą policijos komisariatui apie galimus korupcinio pobūdžio veiksmus ir dalyvavimą socialinėse akcijose, tokiose, kaip „Kyšis išpurvina“. Atlikta apklausa atskleidė, kad piliečių aktyvumas būtų didesnis, jei tinkamai būtų užtikrinama asmens, pranešėjo, tapatybės apsauga, viešinami korupcinius veiksmus atlikę asmenys, nurodant kokia atsakomybė buvo taikyta bei finansinis paskatinimas, kuris numatytas policijos antikorupcinės programos įgyvendinimo priemonių plane. Pagrindine problematika įvardinta informacijos stoka, ribotos galimybės pateikti skundus ar informaciją neidentifikuojant savo asmenybės, pareigūnų žinių stoka, pilietiškumo stoka ir finansinių išteklių trūkumas.

REKOMENDACIJOS

1. Remiantis gautais tyrimo rezultatais, rekomenduotina Klaipėdos apskrities vyriausiajam policijos komisariatui internetiniame tinklapyje <http://klaipeda.policija.lt/lt/aktualijos.html> nuolat atnaujinti skelbiamą informaciją apie fiksuotas korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, įvardinant asmenis, kurie padarė korupcinio pobūdžio pažeidimus ir kokia atsakomybė buvo taikyta.

2. Rekomenduotina internetinio tinklapio skiltyje „Korupcijos prevencija“ pateikti susistemintą informaciją apie piliečių turimas teises ir būdus, kuriais Klaipėdos apskrities gyventojai gali prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo, nurodant, kad už naudingos informacijos suteikimą yra skiriamas piniginis atlygis.

3. Rekomenduotina organizuoti daugiau socialinių akcijų ir apklausų, kurių metu būtų išsiaiškinama gyventojų pozicija dėl antikorupcinės politikos įgyvendinimo ir taip skatinama piliečius būti aktyvesniais.

LITERATŪRA

1. Ackerman, S. R. (2001). *Korupcija ir valdžia: priežastys, padariniai ir reforma*. Vaga.
2. Arnstein, S. A. (1969). *Ladder of Citizen Participation*. Journal of the American Institute of Planners.
3. Babachinaitė, G., Galinaitytė, G., Jurgelaitienė, G., Kiškis, A., Kuolaitė, A., Palavinskienė, B., Paukštė, A., Petkus, A., Raudonienė, A., Rudzkis, T., Uscila, R. (2010). *Kriminologija*. Mykolo Romerio universitetas.
4. Būdvytis, G., Bereišis, A., Šafranovič, A., Merkininkas, R., Neliubšienė, R., Čaplinskas, T., Malijauskienė, R., Sanvaitytė, I., Virvilienė, R., Trafimovienė, V., Šareikienė, G., Mečkauskas, V., Malijauskienė, R., Sanvaitytė, I., Razmytė, J., Valantinienė, V., Mečkauskas, V., Aleknienė, A., Česonienė, O., Fominas, A., Gervickienė, R., Karalkevičienė, J., Vainauskas, M., Radzevičius, E., Urmonas, M. (2016) *Antikorupcinės aplinkos viešajame sektoriuje kūrimo ir įgyvendinimo vadovas*. Vilnius.
5. Cooper, T. L., Bryer, T. A. & Meek, J. W. (2006). *Citizen-Centered Collaborative Public Management*. Public Administration Review. 2006, 66(Special Issue).
6. Europos komisija (2011). *Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui*. Kova su korupcija ES. Briuselis.
7. Estep (2011). *Korupcijos prevencijos įstatymo poveikio vertinimas*. Galutinė ataskaita. Vilnius.
8. Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją. *Žin.*, 2006-12-14, Nr. 136-5145.
9. Klaipėdos rajono savivaldybės 2015- 2016 m. korupcijos programos 2015 m. įgyvendinimo ataskaita.
10. Klitgaard, R., MacLean A. R. & Lindsey P. H. (2000). *Korumpuoti miestai*. Praktinis korupcijos gydymo ir prevencijos vadovas. Kalifornija.
11. Leonavičius, V. (2003). *Sociologija*. Kaunas: VDU leidykla.
12. Lietuvos policijos generalinio komisariato 2015 m. liepos 7 d. įsakymu Nr. 5-V-634 patvirtintas kovos su korupcija policijoje 2015 – 2017 metų programos įgyvendinimo priemonių planas.
13. Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2011 – 2014 metų programa patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. IX-711.
14. Matulevičius, A. (2008). Valstybės valdymo užkulisiai. Politiko komentarai. *Algarvė*, Vilnius.
15. Mečkauskas, V. (2005). Policijos veiklos kontrolės turinio problemos: struktūrinis aspektas. *Jurisprudencija*, Vilnius, p. 77 – 89.
16. Palidauskaitė, J. (2005). Korupcijos ir atsakomybės problema viešojo administravimo sistemoje. *Viešojo politika ir administravimas*, Nr. 13, p. 25 – 38.

17. Palidauskaitė, J. (2006). Korupcijos sklaidos formos Lietuvoje: tarp sovietinio palikimo ir rinkos padiktuoto pragmatizmo. *Viešojo politika ir administravimas*, Nr. 18, p. 57 – 72.
18. Palidauskaitė, J. ir Ereminaitė, S. (2010). Korupcija viešuosiuose pirkimuose: nuo teorinės apibrėžties iki atvejo studijos. *Viešojo politika ir administravimas*, Nr. 32.
19. Pedersen, H., K. & Lars J. (2009). The rise of anti-corruption policies. Pranešimas, parengtas 17-ajai NISPAcee metinei konferencijai State and Administration in a Changing World, Montenegro.
20. Piliponytė, J. (2006). Korupcijos konstatavimas: postkumunistinių šalių praktika. Daktaro disertacija. Vilnius, p. 83 – 95.
21. Raudonienė, A. (2002) Modernėjanti klasikinio korupcijos apibrėžimo Lietuvoje kaita. *Jurisprudencija*, p.114 – 121.
22. Stasiukevičiūtė, E. ir Vonžodaitė, R. (2012). *Korupcijos samprata, priežastys ir pasekmės*. Kauno kolegija. Kaunas, p. 1 – 5.
23. Steponavičienė, G. (2005). Elektroninės valdžios galimybės mažinant korupciją viešajame sektoriuje. Kaip pažaboti korupciją? *Eurgrimas*, Vilnius.
24. Transparency international (2015). Pranešimų kanalai Lietuvoje – informavimo standartų analizė.
25. Transparency International (2012). Lietuvos nacionalinės atsparumo korupcijai sistemos tyrimas. Vilnius.
26. Transparency International Lietuvos skyrius [žiūrėta 2017-03-10]. Prieiga per internet1 <http://www.transparency.lt/2015-m-indekse-lietuva-gavo-61-bala-is-100-galimu-ir-uzeme-32-vieta/>.
27. United Nations office on drugs and crime [žiūrėta 2016-08-16]. Prieiga per internetą <http://www.unodc.org/unodc/en/corruption/index.html?ref=menuaside>.
28. Vaidelytė, E., Žilinskas, G. ir Rauleckas, R. (2016). Piliečių įtrauktis į viešąjį valdymą teorinės apibrėžtys. *Jurisprudencija*, Visuomenės saugumas ir viešojo tvarka.
29. Vaitiekus, S. (2002). Korupcijos prevencijos sistema Lietuvoje: organizacijos ir veiksmų apžvalga. *Transparency international Lietuvos skyrius*, Vilnius.
30. Vaisvalavičiūtė, A. (2007). Antikorupcinis švietimas: Lietuvos atvejis. *Viešojo politika ir administravimas*. KTU, Nr. 21, Kaunas, p. 75 – 86.
31. Vilmorus (2014). Lietuvos korupcijos žemėlapis.
32. Номоконов, В. А. (2004). *Коррупция в мире и международная стратегия борьбы с ней*. Монография. – Владивосток.

ŠALTINIAI

1. Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos. *Žin.*, 2002, Nr. 23-853.
2. Civilinės teisės konvencija dėl korupcijos. *Žin.*, 2002, Nr. 126-5733.
3. Kovos su korupcija policijoje 2015-2017 metų programa patvirtinta Lietuvos policijos generalinio komisaro 2015 m. liepos 7 d. įsakymu Nr. 5-V-634.
4. 2015 m. rugpjūčio 27 d. Klaipėdos rajono savivaldybės tarybos sprendimas Nr. T11-241 dėl Klaipėdos rajono savivaldybės antikorpucijos komisijos nuostatų ir antikorpucijos komisijos sudarymo patvirtinimo.
5. Klaipėdos rajono savivaldybės antikorpucinė komisija [žiūrėta 2017-04-13]. Prieiga per internetą <https://www.klaipedos-r.lt/go.php/lit/Klaipedos-rajono-savivaldybes-antikorpucijos-komisija>.
6. Klaipėdos apskrities vyriausiasis policijos komisariatas [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą <http://klaipeda.policija.lt/lt/naujienos-susijusios-su-jdaj.html>.
7. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Žin.*, 2000, Nr. 89-2741.
8. Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas. *Žin.*, 2002, Nr. 57-2297.
9. Lietuvos Respublikos nacionalinė kovos su korupcija 2015-2025 metų programa. *TAR*, 2015, Nr. 3856.
10. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas. *Žin.*, 2000, Nr. 41-1162.
11. Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. rugsėjo 10 d. nutarimas Nr. I-1511 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo IX (rudens) sesijos darbų programos“. *Žin.*, 1996, Nr. 88-2080.
12. Lietuvos Respublikos kovos su korupcija ir tarnybinės etikos įstatymo projektas [žiūrėta 2017-04-02]. Prieiga per internetą <http://www.infolex.lt/ta/167729?nr=661>.
13. Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas dėl kovos su korupcija policijoje 2015- 2016 metų programos ir jos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo 2015 m. liepos 7 d. Nr. 5-V-634.
14. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas. *Žin.*, 2002, Nr. 45-1708.
15. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas. *Žin.*, 2006, Nr. 77-2975.
16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. gegužės 28 d. nutarimas Nr. 481 „Dėl valstybės tarnautojų mokymo 2014-2017 metų strategijos patvirtinimo“. *TAR*, 2014-05-30, Nr. 5848.
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. rugpjūčio 31 d. nutarimas Nr. 945 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999-2000 metų veiklos programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo“. *Žin.*, 1999, Nr. 75-2275.
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Specialiųjų tyrimų tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos įsteigimo“. *Žin.*, 1997-02-26, Nr. 17-372.

19. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas. *Žin.*, 2000, Nr. 18-431.
20. Lietuvos Respublikos Vyriausiosios tarnybinės etikos įstatymas. *Žin.*, 2008, Nr. 81-3176.
21. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas. *Žin.*, 2003, Nr. 38-1656.
22. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas. *Žin.*, 2000, Nr. 41-1162.
23. Lietuvos policija „Kyšis išpurvina“ [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą <https://kysis-nusikaltimas.lt/>.
24. Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos Imuniteto valdybos nuostatai patvirtinti Lietuvos policijos generalinio komisaro 2011 m. liepos 20 d. įsakymu *Nr. 5-V-679*.
25. Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos [žiūrėta 2017-04-15]. Korupcijos prevencija. Prieiga per internetą <http://www.policija.lt/index.php?id=14377>.
26. Policijos elektorinių paslaugų sistema [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą <https://www.epolicija.lt/about-portal>.
27. Skaidrumo linija [žiūrėta 2017-03-022]. Prieiga per internetą <https://skaidrumolinija.lt/pranesk/#2>.
28. Specialiųjų tyrimų tarnyba. Pranešk apie korupciją [žiūrėta 2017-03-27]. Prieiga per internetą <https://www.stt.lt/lt/praneskite-apie-korupcija/palikite-pranesima-cia/>.
29. Valstybinė mokesčių inspekcija [žiūrėta 2017-02-27]. Prieiga per internetą <https://www.vmi.lt/cms/stop-seseliui>.

PRIEDAI

Tyrimas**PILIEČIŲ DALYVAVIMAS ĮGYVENDINANT ANTIKORUPCINĘ POLITIKĄ LIETUVOS
POLICIJOS SISTEMOJE: KLAIPĖDOS APSKRITIES ATVEJIS**

Tyrimą atlieka Kauno technologijos universiteto Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakulteto (viešojo administravimo studijų programa) studentė Sandra Venclovaitė.

Šio tyrimo tikslas – ištirti piliečių dalyvavimo galimybes įgyvendinant antikorupcinę politiką Lietuvos policijos sistemoje. Tyrimo duomenis bus pateikti apibendrintai, neišskiriant atskirų atsakymų.

1. Ar žinote apie Klaipėdos apskrities vyriausiojo policijos komisariato (toliau – AVPK) įgyvendinamą antikorupcinę politiką?

- Taip, esu matęs pranešimus, kad kyšio siūlymas ir davimas yra nusikaltimas
- Taip, žinau vykdomą antikorupcinę akciją – „Kyšis išpurvina“
- Taip, nuolat matomi raginimai pranešti apie galimą korupciją
- Klaipėdos AVPK antikorupcinės politikos nevykdo
- Ne
- Nežinau

2. Iš kur žinote apie Klaipėdos AVPK vykdomą antikorupcinę veiklą? (jei į 1 klausimą atsakėte teigiamai)

- Iš žiniasklaidos
- Iš policijos komisariato internetinio tinklapio
- Iš socialinių tinklapių
- Iš draugų
- Iš valstybės tarnautojų, pareigūnų
- Pats ieškau informacijos
- Kita

3. Ar Klaipėdos AVPK teikiama antikorupcinio pobūdžio informacija yra pakankama?

- Taip, informacijos pakanka
- Ne, informacijos praktiškai nėra
- Ne, informacija pateikta nesuprantamai
- Nesidomėjau
- Nežinau

4. Ar esate kada nors pateikęs skundą (pranešimą) dėl korupcinio pobūdžio pareigūnų veiksmų ar dėl Jums žinomo kyšio davimo atvejo?

- Pranešiau, kad pareigūnas paėmė kyšį
- Pranešiau, kad pareigūnas naudojosi tarnybine padėtimi dėl asmeninės naudos gavimo
- Pateikiau skundą dėl pareigūno veiksmų, kurias buvo viršyti turimi įgaliojimai
- Norėjau, bet neišdrįsau

- Ne
- Kita (įrašykite)

5. Ar esate kada nors siūlęs ar davęs kyšių policijos pareigūnui ir ar tai padėjo išspręsti problemą?

- Taip, padėjo
- Taip, bet tai nepadėjo
- Siūliau, bet neėmė
- Nesu siūlęs pareigūnui kyšio

6. Dėl kokių priežasčių siūlėte policijos pareigūnui kyšių? (jei į 5 klausimą atsakėte teigiamai)

- Norėjau išvengti biurokratizmo
- Nenorėjau turėti galiojančios administracinės nuobaudos
- Siekiau išvengti atsakomybės
- Numatyta bauda didelė, todėl norėjau palengvinti savo finansinę padėtį
- Nenorėjau netekti vairuotojo pažymėjimo
- Geriau sumoku pareigūnui nei mokų į Valstybės biudžetą
- Kita (įrašykite)

7. Kokiais būdais galima pranešti apie korupcijos apraiškas ar korupcinius nusikaltimus? (galite žymėti daugiau nei vieną variantą)

- Telefonu
- Raštu
- Atvykus į policijos komisariatą
- Naudojantis internetinėmis programomis
- Policija nepriima informacijos apie korupcinio pobūdžio nusikaltimus
- Nežinau

8. Ar Klaipėdos rajono gyventojai aktyviai prisideda prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo?

- Taip, gyventojai aktyviai informuoja Klaipėdos AVPK apie korupcinius nusikaltimus
- Taip, bet piliečių aktyvumas nėra pakankamas
- Ne, piliečiai yra pasyvūs, antikorupcinė politika nedomina
- Nežinau

9. Jūsų nuomone, kokios yra gyventojų pasyvumo priežastys įgyvendinant antikorupcinę politiką Klaipėdos apskrityje? (jeigu į 8 klausimą atsakėte neigiamai)

- Didelis biurokratizmas
- Baimė dėl tapatybės atskleidimo
- Informacijos stoka
- Gyventojų teikiamos informacijos neįvertinimas
- Pasyvus pareigūnų elgesys
- Nežinau

10. Kokia Klaipėdos AVPK antikorupcinė veikla Jus sudomintų? (galite žymėti daugiau nei vieną variantą)

- Gyventojų apklausa
- Socialinės antikorupcinio pobūdžio akcijos
- Konsultacijos telefonu
- Susitikimai su gyventojais
- Ataskaitų apie korupcinio pobūdžio veikų ištyrimą
- Manęs tai nedomina

11. Kas Jus paskatintų prisidėti prie antikorupcinės politikos įgyvendinimo?

- Padėka
- Didesnis nusikaltusių asmenų viešinimas
- Didesnė pranešėjo duomenų apsauga
- Piniginis užmokestis
- Manęs nedomina antikorupcinė politika

12. Kaip piliečių aktyvumas įtakoja korupcijos apraiškų mažinimą?

- Teigiamai, nes pareigūnai yra mažiau korumpuoti
- Piliečių aktyvumas korupcijos apraiškų mažinimui įtakos neturi
- Nežinau

13. Ar Klaipėdos AVPK sudaro galimybes piliečiams teikti pasiūlymus, pastabas dėl antikorupcinės programos nuostatų, jų įgyvendinimo? Jei taip, tai kaip?

- Taip, ragina reikšti pastabas elektroniniu paštu
- Taip, ragina dalyvauti įvairiuose renginiuose, kurių metu išklausoma piliečių nuomonė
- Taip, vykdo apklausas
- Ne
- Nežinau

14. Kaip manote, kokiomis priemonėmis reikėtų kovoti su korupcija Lietuvos policijoje?

- Viešinti korupcijos atvejus
- Taikyti baudžiamąją atsakomybę
- Atleisti iš darbo korumpuotus pareigūnus
- Korupcijos Lietuvos policijoje nėra
- Jokios priemonės nebus veiksmingos, nes korupcijos Lietuvos policijoje yra per daug

15. Jūsų lytis:

- Moteris
- Vyras

16. Jūsų išsilavinimas:

- pradinis;
- nebaigtas vidurinis;
- vidurinis;
- aukštesnysis/spec. vidurinis;
- aukštasis.

17. Jūsų amžius:

- 18-25;
- 26-35;
- 36-45;
- 46-55;
- 56-65;
- 66-70
- Daugiau nei 70 metų.

18. Jūsų užsiėmimas:

- Vadovas, įmonės savininkas;
- Tarnautojas;
- Specialistas;
- Darbininkas;
- Ūkininkas;
- Pensininkas;
- Bedarbis;
- Namų šeimininkė;
- Moksleivis, studentas;
- kita (įrašykite) _____

19. Jūsų gyvenamoji vieta:

- Klaipėda
- Klaipėdos rajonas
- Kita

Ačiū